

Maatwerk in het regulier VO

Foto overgenomen van Body Works Almere. Auteursrechthebbende en jaar onbekend. <http://www.bodyworksalmere.nl>

Wat hebben docenten in het regulier VO nodig om onderwijs op maat te bieden aan geïndiceerde leerlingen met ODD, ADHD of ASS in het kader van Passend Onderwijs?

Naam: Laura Brosi

Opleiding: Master SEN, domein Gedrag

Datum: Juli 2013

Studentnummer: 2208783

Begeleider: Angeline van der Kamp

Aantal woorden: 10.989

Voorwoord

Onderzoek doe je nooit alleen. Via deze weg wil ik iedereen bedanken die heeft bijgedragen aan dit onderzoek. In de eerste plaats mijn partner Nicolas Huffels, voor de steun gedurende het hele schooljaar, zijn kritische blik, het relativeren en het meedenken. Angeline van der Kamp, als begeleider van mijn onderzoek. Tineke Vleeming, mijn stagebegeleider en 'stem' van de school. Judith Frikee en Melissa Wiegertjes; mijn critical friends die gedurende het hele schooljaar met me meedenken en meelezen. Nathalie Fath, voor het kijken naar taal, spelling en formulering.

Daarnaast alle docenten die de moeite hebben genomen een interview te geven of een vragenlijst in te vullen.

Bedankt!

Samenvatting

In dit onderzoek is antwoord gegeven op wat docenten nodig hebben om in het regulier onderwijs maatwerk te bieden aan leerlingen met ODD, ADHD en ASS. Per 1 augustus 2014 wordt Passend Onderwijs ingevoerd (Informatiepunt passend onderwijs, z.j.). Dit betekent dat docenten in het regulier VO (meer) te maken krijgen met leerlingen met ODD, ADHD of ASS in de klas. Om onderwijs op maat te bieden, zijn er een aantal condities voorwaardelijk en moeten docenten over verschillende competenties beschikken. Van de docent wordt verwacht om begeleidings- en ondersteuningsbehoeften te formuleren, samen te werken met collega's en leerlingen en te werken aan kennisontwikkeling en deskundigheidsbevordering. De school moet naar docenten duidelijk maken wat er verwacht wordt betreffende Passend Onderwijs in de praktijk. Centraal staat partnerschap, participatie en samenwerking tussen alle betrokken partijen.

Inhoud

Voorwoord	2
Samenvatting.....	3
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling	7
1.1 Inleiding	7
1.2 Passend onderwijs.....	8
1.3 Probleemstelling.....	9
1.4 Doel van dit onderzoek	10
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Voorwaardelijk condities.....	11
2.3 De docent	12
2.4 Oplossingen om aan te sluiten op leerbehoeften	15
2.5 Conclusie	18
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie	20
3.1 Praktijkgericht onderzoek	20
3.2 Onderzoeksstrategie	20
3.3 Schematisch overzicht van alle stappen.....	21
3.4 Onderzoeksinstrumenten.....	22
3.6 Ethiek, betrouwbaarheid en validiteit.....	24
Hoofdstuk 4: Data-analyse en resultaten	28
4.1 Documentonderzoek.....	28

4.2 Beschrijving van het onderzoeksproces	29
4.3 Resultaten per categorie	31
5: Beantwoording van de onderzoeksvraag	41
5.1 Passend Onderwijs	41
5.2 Competenties van docenten	41
5.3 Rol van de mentor	42
5.4 Kennis over stoornissen	43
5.5 Formuleren van ondersteunings- en begeleidingsbehoeften	43
5.6 Professionele leergemeenschap	44
5.7 Coachen van leerlingen	44
5.8 Aanbevelingen voor school X	45
5.9 Bijdrage aan kennisontwikkeling en probleemstelling.....	46
5.10 Kritische reflectie op de methodologie	47
5.11 Betekenis voor professionele context.....	48
Hoofdstuk 6: Evaluatie en reflectie.....	49
6.1 Bijdrage van critical friends	49
6.2 Ethische aspecten.....	49
6.4 Positie als stagiaire	50
6.5 Planning	50
6.6 Toekomst als professional	51
6.8 Aanbevelingen.....	51
6.9 Slot.....	51

Literatuurlijst	53
Bijlage A: Memo	57
Bijlage B: Interviewleidraad.....	59
Bijlage C: Vragenlijst docenten.....	63
Bijlage D: Voorstelstukje personeelsblad	71
Bijlage E: Inhoudelijke samenvatting documentonderzoek.....	72
Bijlage F: Statistische datamatrix respondenten.....	77
Bijlage G: Verbatim Transcriptum	80
Bijlage H: Categorieën na coderen interviews	138
Bijlage I: (vraag B.1).....	154
Bijlage J: (vraag B.2 en B.3).....	156
Bijlage K: (vraag C).....	159
Bijlage L: Recente krantenberichten	163

Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling

1.1 Inleiding

Passend Onderwijs wordt 1 augustus 2014 ingevoerd. Dit zal veel veranderingen in het onderwijs betekenen. Om invulling te geven aan Passend Onderwijs, heeft school X zich de vraag gesteld wat docenten nodig hebben om onderwijs op maat te bieden aan geïndiceerde leerlingen met ODD (Oppositional Defiant Disorder), ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) en met een ASS (autisme spectrum stoornis). In dit praktijkonderzoek ga ik op zoek naar een antwoord op de volgende vraagstelling:

Wat hebben docenten in het regulier voortgezet onderwijs nodig om onderwijs op maat te bieden aan geïndiceerde leerlingen met ODD, ADHD of ASS in het kader van Passend Onderwijs?

Deelvragen:

- *Wat is de visie en uitvoering van school met betrekking tot Passend Onderwijs?*
- *Welke condities en competenties zijn voor docenten in het regulier VO van belang bij het vormgeven van Passend onderwijs aan geïndiceerde leerlingen met ODD, ADHD of ASS?*
- *Hoe geven leraren in de dagelijkse praktijk van het regulier VO effectief vorm aan Passend onderwijs aan geïndiceerde leerlingen met ODD, ADHD of ASS?*
- *Welke ondersteunings- en begeleidingsbehoeften hebben docenten om Passend Onderwijs te bieden geïndiceerde leerlingen met ODD, ADHD of ASS in het regulier VO?*

Dit onderzoek vindt plaats op een reguliere middelbare school (school X). Op school X, geef ik als leerlingbegeleider bij afdeling Speciale Leerlingenzorg les aan kleine groepjes zorgleerlingen met bijvoorbeeld ADHD of autisme. Binnen onze afdeling Speciale leerlingenzorg waar leerlingen met een indicatie worden begeleid, is de ondersteuning erop gericht dat de leerling voldoende begeleid wordt om op de school te kunnen blijven. Ik besteed aandacht aan het versterken van hun executieve

functies. Tijdens deze lessen merk ik dat deze leerlingen veel begeleiding, persoonlijke en individuele aandacht nodig hebben. Ik moet differentiëren en afstemmen (goodness-of-fit) (Thomas & Chess, zoals geciteerd in Van der Wolf & Van Beukering, 2009), om te kunnen voorzien in hun onderwijs- en begeleidingsbehoeften. Passend Onderwijs vraagt van docenten dat zij hun onderwijs willen en kunnen afstemmen op de verschillende onderwijsbehoeften van leerlingen in een groep. Het geven van individuele, afgestemde aandacht aan iedere leerling vraagt een ingrijpende verandering binnen het onderwijs, vooral op klasniveau, waar het gaat om gedifferentieerd lesgeven door docenten en alle andere begeleiders binnen de school (Bekkers, Noordegraaf, Waslander, & de Wit, 2011).

1.2 Passend onderwijs

De kern van Passend Onderwijs (Informatiepunt passend onderwijs, z.j.) is dat alle kinderen recht hebben op goed onderwijs, dat aansluit bij hun mogelijkheden en beperkingen (Pameijer, Van Beukering, Van der Wulp, & Zandbergen, 2012).

Ieder samenwerkingsverband biedt een dekkend onderwijsaanbod bestaande uit reguliere scholen, flexibele tussenvormen en voortgezet speciaal onderwijs. Scholen gaan binnen een samenwerkingsverband samenwerken om alle leerlingen een passende plek in het onderwijs te bieden. Per 'zorgleerling' wordt in het samenwerkingsverband besproken wat diens onderwijsbehoeften zijn en waar het passende onderwijsaanbod te realiseren is (Rijksoverheid, 2012).

Door de invoering van Passend Onderwijs kunnen docenten van school X een toename aan zorgleerlingen in de klas verwachten (Factsheet Passend Onderwijs, 2010). De verwachting is een sterkte groei van leerlingen vanuit cluster 4; leerlingen met psychiatrische of gedragsstoornissen (Onderwijsraad, 2010). Bij de invoering van Passend Onderwijs zal de term 'cluster 4' niet meer gebruikt worden. Binnen dit onderzoek zal ik de term geïndiceerde leerlingen gebruiken. Dit kunnen leerlingen uit alle clusters zijn. In dit onderzoek richt ik me specifiek op leerlingen met ODD, ADHD of ASS. Deze keuze heb ik gemaakt omdat deze DSM-geclassificeerde gedragsstoornissen het meest

voorkomen onder scholieren in het middelbaar onderwijs (Onderwijsraad, 2010). Daarnaast worden de meeste problemen met deze scholieren ondervonden (Van de Wolf & Van Beukering, 2009). Mijn HBO opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening en mijn praktijkervaring binnen de residentiële jeugdzorg, hebben veel kennis en ervaring opgeleverd voor (het omgaan met) leerlingen met gedragsproblemen. Dat is een basis voor het begeleiden van docenten op school X die wel ervaring met reguliere leerlingen hebben, maar minder met onderwijs aan geïndiceerde leerlingen.

1.3 Probleemstelling: ondersteuning en begeleiding van docenten

De docent speelt een sleutelrol bij het vormgeven van Passend Onderwijs: de docent is degene die het onderwijs passend kan maken. De kwaliteit van het onderwijs wordt voor een belangrijk deel bepaald door de professionaliteit van de docent (Walraven, Kieft, & Broekman, 2011).

Uit onderzoek van ECPO (de Evaluatie- en adviescommissie Passend Onderwijs) (Meer, 2011) met docenten die al veel kennis en ervaring hebben opgedaan met gedragsproblemen, wordt geconcludeerd dat een voorwaarde binnen Passend Onderwijs is dat docenten ondersteund worden binnen hun school. Deze opvatting wordt gedeeld door minister Van Bijsterveldt (OCW 2010 tot 2012). 'Docenten voelen zich onvoldoende in staat om leerlingen met een extra zorgbehoefte op te vangen, zonder dat het afbreuk doet aan het onderwijsniveau.' (Van Bijsterveldt, 2011). In de relatie tot de omgang met de leerling met gedragsproblemen wordt gesproken van handelingsverlegenheid: de leraren ervaren tekorten in kennis, vaardigheden of competenties of zien dat hun aanpak onvoldoende resultaat oplevert (Walraven et al., 2011).

Wat als probleemgedrag ervaren wordt in de klas, verschilt per docent. Hierbij kan gedacht worden aan de strategieën die hij gebruikt in de klas om hiermee om te gaan, de invloed van probleemgedrag op eigen functioneren, het werkplezier, het zelfbeeld, het geloof in het effect op eigen gedrag en de relatie met ouders van leerlingen (Van de Wolf & Van Beukering, 2009). Het resultaat van deze verschillen is wisselende verwachtingen van docenten met betrekking tot Passend Onderwijs (Adema, Loeffen, Miltenburg, & Voets, 2009).

1.4 Doel van dit onderzoek

Ik wil voor school X in kaart brengen wat docenten in het regulier VO kan helpen om onderwijs op maat te bieden aan geïndiceerde leerlingen met ODD, ADHD of ASS, naast de reguliere leerlingen.

Het doel van dit onderzoek is om aanbevelingen te formuleren vanuit de onderzoeksresultaten hoe het primaire proces versterkt kan worden.

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

2.1 Inleiding

Met de invoering van Passend Onderwijs krijgen scholen een zorgplicht. Dat betekent dat ze de verantwoordelijkheid krijgen om alle leerlingen een passende onderwijsplek te bieden (Informatiepunt Passend Onderwijs, z.j.). Wanneer duidelijk is wat van docenten en het schoolteam verwacht wordt door hen hierover in te lichten en te informeren (Batstra & Pijl, 2011), wordt het draagvlak voor onderwijs aan geïndiceerde leerlingen in het regulier onderwijs bij docenten vergroot.

De resultaten van het literatuuronderzoek heb ik in drie secties verdeeld, welke richting geven aan het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag.

- *Welke condities zijn voordardelijk om Passend Onderwijs vorm te geven?*
- *Wat wordt in de praktijk van docenten verwacht?*
- *Wat zijn oplossingen om aan te sluiten leerbehoeften van geïndiceerde leerlingen?*

2.2 Welke condities zijn voordardelijk om Passend Onderwijs vorm te geven?

2.2.1 Visie van de school

De visie van een school op Passend Onderwijs is de basis waarop docenten kunnen terugvallen bij de uitvoering ervan. Een goede visie geeft het concreet beeld van de toekomst van een organisatie weer, waarbij er aandacht is voor de toekomstige ontwikkelingen binnen de school en de te verwachten veranderingen in de omgeving en het vakgebied (VIVO, 2009).

Een gezamenlijk gedragen, funderende visie wordt geformuleerd als een open, welwillende houding van alle betrokkenen ten aanzien van Passend Onderwijs en inclusie (Claassen, De Bruïne, Schuman, Siemons, & van Velthooven, 2009), om een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het team voor alle leerlingen te realiseren (Pameijer, Van Beukering, Van der Wulp, & Zandbergen, 2012). De visie van school komt niet per definitie overeen met die van docenten (Pameijer et al., 2012). Om draagvlak binnen de school te creëren, moet de school de grenzen en mogelijkheden van de school én de docenten onderkennen en bewaken (Walraven et al., 2011). Onderzoek uit het Verenigd

Koninkrijk van Croll & Moses, 2000 (als geciteerd in Ellis, Tod, & Graham-Matheson, 2008) heeft aangetoond dat de docenten een onderscheid maken tussen type leerlingen of gradatie van de stoornis. De reactie vanuit het werkveld worden samengevat als (vrij vertaald): 'Ik ben in principe een aanhanger van inclusie, maar....'. Wat er achter deze zin geformuleerd wordt door de docent, geeft weer wat de visie van de docent is en welke ideeën, grenzen of mogelijkheden hij heeft op het gebied van inclusie. Dit is van invloed op de betrokkenheid van de docent.

2.2.2 Samenwerken

Een andere conditie bij het vormgeven van Passend Onderwijs is investeren in constructieve samenwerking, systematische kennisontwikkeling en kennisdeling tussen alle betrokkenen (Claessen et al., 2009; Van de Wolf & Van Beukering, 2009; Walraven et al., 2011). Docenten zoeken niet standaard steun bij collega's en proberen problemen waar ze tegenaan lopen in de klas zelf op te lossen. Teamscholing, intervisie, individuele begeleiding, coaching, collegiale consultatie of teamtrainingen en verdere ontwikkeling van individuele docenten zijn een middel die het gezamenlijk omgaan met verschillen gemakkelijker te maken (Informatiepunt Passend Onderwijs, z.j.). Docenten kunnen dan op eigen kracht en door gebruik te maken van elkaars krachten tot nieuwe kennis en ervaring komen (Veenman, Koenders, & van den Burg, 2001), zodat er sprake is van een professionele leergemeenschap (Pameijer et al., 2012). School X heeft dit ondervangen door een systeem van verplichte intervisie (Hiemstra, 2011) en docenten nemen bijvoorbeeld op eigen initiatief contact op met de speciale leerlingbegeleider of afdelingsleider wanneer zij problemen in de klas ervaren.

2.3 Wat wordt er van de docent verwacht in de praktijk?

2.3.1 Onderwijs- en begeleidingsbehoefte van geïndiceerde leerlingen met ODD¹, ADHD² of ASS³

Leerlingen met ODD, ADHD of ASS hebben specifieke onderwijs- en begeleidingsbehoeften.

¹ Oppositional Defiant Disorder

² Attention Deficit Hyperactivity Disorder

³ Autisme Spectrum Stoornis

Leerlingen met ADHD hebben behoefte aan structuur, duidelijkheid en de mogelijkheid om een time-out te creëren (Van Lieshout, 2009). De leerling moet autonoom kunnen zijn, door te weten dat ze(in elk geval voor een deel) hun leergedrag zelf kunnen sturen (Stevens, 1997). Hier sluit een docent op aan door afwisselende en uitdagende taken te bieden en hulp te bieden bij het plannen en organiseren van zijn huiswerk (Van Lieshout, 2009).

Een leerling met ODD heeft duidelijke en reële grenzen nodig. Hij moet leren om zijn gedrag en emoties te reguleren. Van de docent wordt gevraagd dat hij de leerling verantwoordelijk en aansprakelijk maakt voor zijn gedrag en keuzes (Van Lieshout, 2009).

Van Lieshout (2009) onderscheidt verschillende probleemgebieden bij leerlingen binnen het autisme spectrum stoornis (ASS), op sociaal interpersoonlijk contact, de (non)verbale communicatie, preoccupaties en stereotype gedragspatronen en problemen met verbeelding en spel. Er is sprake van abnormale prikkelgevoeligheid. Hoeveel last een leerling met autisme heeft van de gevolgen van zijn stoornis op school, hangt af van deze beperkingen (CED Groep, 2009). Leerlingen met autisme hebben behoefte aan duidelijkheid van de docent in tijd, activiteiten en interactie (CED Groep, 2009).

2.3.2 Competenties van docenten

In de praktijk is het onmogelijk om elke leerling in de groep volledig geïndividualiseerd onderwijs te bieden (Bosker, 2005). Docenten moeten volgens Stevens (1997) rekening houden met verschillen tussen leerlingen, waarbij elke leerling tot zijn recht komt en waarin elke leerling zich op zijn plaats voelt. Op basis van een onderzoek waarin gesprekken met ervaren docenten zijn gevoerd (Walraven et al., 2011) is er een top 3 van docentcompetenties samengesteld voor het omgaan met leerlingen met gedragsproblemen, overeenkomend met de doelgroep van geïndiceerde leerlingen binnen dit onderzoek. Ik heb competenties gekoppeld aan de docentcompetenties uit “Inclusief bekwaam” (Claessen et al., 2009) en de basisbehoeften van leerlingen van Stevens (1997).

1. Structuur bieden en consequent zijn

Organisatorisch competent in de omgang met leerlingen en andere direct betrokkenen en

orthodidactisch competent in de omgang met leerlingen.

Leerlingen met gedragsproblemen worden in gewenst gedrag ondersteund wanneer zij weten wat er gaat gebeuren in de les en welke regels er gelden (Walraven et al., 2011).

2. Investeren in een goede relatie met de leerlingen

Interpersoonlijk competent in de omgang met leerlingen.

Een docent die een goede band opbouwt met zijn leerlingen en empathisch vermogen heeft om les te geven aan leerlingen met gedragsproblemen (Walraven et al., 2011), stemt zijn gedrag af op de basisbehoefte 'relatie' volgens Stevens (1997): de leerling voelt zich veilig.

3. Flexibel zijn

Competent in reflectie en ontwikkeling

Walraven et al. (2001) tonen aan dat docenten vinden dat ze naast consequent ook flexibel en tolerant moeten durven zijn als de situatie dat toelaat, omdat starheid en rigiditeit ook probleemsituaties kan opleveren. Flexibiliteit geeft de docent vertrouwen in de leerling. De leerling krijgt de ruimte om te ontdekken wat hij kan en zijn leergedrag te sturen, waardoor zijn gevoel van competentie toeneemt (Stevens, 1997).

Advies aan docenten is om te werken aan deze competenties door te differentiëren, goed klassenmanagement en een positieve grondhouding (Pameijer et al., 2012). Bij een doordacht en voorbereid klassenmanagement neemt de docent maatregelen om een klimaat te scheppen en voorwaarden te creëren waarin succesvol en opbrengstgericht onderwijs kan plaatsvinden (Leraar24, 2011), zoals duidelijk bieden in wat de docent van de leerling verwacht. Op school X wordt dit uitgevoerd door een 'agenda' van de les op het bord te zetten. Docenten die differentiëren, benaderen leerlingen met verschillende leerkenmerken door afwisseling in instructie- en werkvormen en leveren daarmee een bijdrage aan het optimaal presteren van elke leerling (Bosker, 2005). In het bieden van onderwijs op maat en het omgaan met verschillen, moet de docent vertrouwen hebben in de eigen kracht en competenties (Claessen et al., 2009).

2.4 Wat zijn oplossingen om aan te sluiten op leerbehoeften van geïndiceerde leerlingen?

2.4.1 Handelingsgericht werken in het voortgezet onderwijs

Er zijn verschillende oplossingen voor docenten om onderwijs op maat te bieden aan alle leerlingen.

Handelingsgericht werken (HGW) (Pameijer et al., 2012) is een werkwijze dat een basis voor docenten biedt door goed onderwijs betreffende leerlingbegeleiding te concretiseren, zodat docenten beter kunnen omgaan met overeenkomsten en verschillen in hun klas. Door uit te gaan van hun onderwijsbehoeften, bevordert HGW dat iedere leerling in het voortgezet onderwijs zoveel mogelijk onderwijs op maat krijgt wat bijdraagt aan de kwaliteitsverbetering (Pameijer et al., 2012). Uitgangspunt van HGW waar de nadruk op ligt binnen dit onderzoek is 'dat docenten en mentoren het verschil maken' (Pameijer et al., 2012, p. 25). HGW helpt docenten zicht te krijgen op hun ondersteuningsbehoeften om leerlingen goed onderwijs en adequate begeleiding te kunnen bieden. Deze ondersteuningsbehoeften betreffen hun pedagogische aanpak, instructie, feedback, klassenmanagement, communicatie met ouders en dergelijke (Pameijer et al., 2012). Op school X zal HGW docenten helpen om met verschillen tussen leerlingen om te gaan en onderling samen te werken.

Het formuleren van ondersteunings- en begeleidingsbehoeften door docenten voorkomt stressreacties zoals beschreven door Greene et al. (1997), als geciteerd in Van der Wolf en Van Beukering (2009). Een stressreactie kan twijfel aan eigen functioneren, verlies van lesplezier, verstoring van de onderwijssituatie en frustratie in de omgang met ouders zijn. Een docent die zijn eigen ondersteuningsbehoeften formuleert, heeft regie over zijn eigen lessen en is en blijft verantwoordelijk voor het onderwijs aan zijn leerlingen (Pameijer et al., 2012). Zij zijn zich bewuster van hun eigen rol in de klas in afstemming, het oplossen van moeilijkheden en het omgaan met verschillen (Van der Wolf & Van Beukering, 2009). Ik heb zelf ervaren dat wanneer ik zelf na denk over wat mijn behoeften zijn en hoe ik hier gehoor aan wil geven, ik in staat ben mijn leerproces zelf te sturen. Dit sluit aan op de behoefte aan autonomie volgens Stevens (1997) en het formuleren van

eigen behoeften volgens het HGW waarbij een docent zelf keuzes maakt, wat eigenaarschap en betrokkenheid bevordert (Pameijer et al., 2012).

Binnen HGW staan de onderwijsbehoeften van leerlingen centraal: wat heeft de leerling nodig om een doel te bereiken en welke pedagogisch-didactische aanpak heeft hij/zij hiervoor nodig (Pameijer et al., 2012). Op school X stelt de speciale leerlingbegeleider voor geïndiceerde leerlingen een handelingsplan op. Vanuit het handelingsplan wordt over deze leerlingen in een memo (bijlage A) aan docenten voorgelegd op welke wijze handelingsgericht aandacht aan de leerling kan worden gegeven (School X Onderwijszorgprofiel, 2011) en wat de onderwijsbehoeften zijn. De handelingsgerichte aanpak in combinatie met het formuleren van onderwijsbehoeften, biedt de docent een basis om onderwijs op maat te bieden. Docenten en leerlingen formuleren de memo niet zelf. Het HGW concretiseert het formuleren van onderwijsbehoeften door hulpzinnen te gebruiken om het wenselijke aanbod voor leerlingen door de docent zelf te laten beschrijven. Stevens (1997) stelt dat leerlingen zelf eigenaar worden van hun leerproces door autonomie, competentie en relatie de ruimte te geven. Door leerlingen te betrekken in het formuleren van onderwijsbehoeften, ontstaat er partnerschap en gemeenschappelijke verantwoordelijkheid tussen docent en leerling (Claessen et al., 2009). Een docent die de leerling ziet als deskundige en de leerling in een coöperatieve positie zet, is gericht op ontwikkelingsmogelijkheden, draagt bij aan een positieve relatie en creëert zelfstandigheid en autonomie bij leerlingen (Stevens, 1997). Het formuleren van behoeften bewerkstelligt dat daadwerkelijke behoeften naar voren komen in plaats van problemen of struikelblokken (Cauffman & van Dijk, 2011).

2.4.2 Coaching van leerlingen en coöperatief werken

Coaching van leerlingen en het stimuleren van samenwerking tussen leerling kan de docent helpen in het geven van onderwijs op maat. Stevens (1997) gaat uit van drie basisbehoeften voor leerlingen om gemotiveerd te blijven: competentie, relatie en autonomie. Niet elke leerling met ODD, ADHD of ASS heeft dezelfde behoeften. Stevens is van mening dat er in het onderwijs met alle individuele

verschillen van kinderen rekening moet worden gehouden (Stevens, als geciteerd in Paternotte, 2003). Een goed coachingsgesprek laat een nieuw inzicht, een belemmering, een hoger bewustzijn, een alternatief achter waarvan zowel de leerling als de docent leert (Onderwijs Maak Je Samen, 2009). De docent ondersteunt de leerling bij het leren 'het zelf te doen', en activerend leren centraal te stellen in opdrachten en krachtbronnen aan te boren (Claessen et al., 2009), aansluitend op de basisbehoefte 'competentie' (Stevens, 1997). De leerling leert verantwoordelijkheid te nemen voor het eigen leerproces (Universiteit Utrecht, z.j.).

De docent kan er voor kiezen die coaching niet zelf op zich te nemen, maar de geïndiceerde leerling te laten ondersteunen/coachen door een andere leerling (Zwart & Kallemeyn, 2001). In mijn praktijk heb ik ervaren dat leerlingen met bijvoorbeeld ASS veel van elkaar kunnen leren door met elkaar in dialoog te gaan over problemen die zij ervaren in de klas en met hun beperking. Ze hebben elkaar praktisch tips en handvatten gegeven om met moeilijke situaties in de klas om te gaan. De leerlingen zien elkaar als deskundige. Een docent die samenwerking tussen medeleerlingen stimuleert door leerlingen te sturen en begeleiden in de klas bij samenwerkingsopdrachten, moedigt dit de leerlingen aan om beslissingen te nemen en keuzes te maken (Dawson & Guare, 2010). Coöperatief leren wijst op vooruitgang op zowel leergebied als sociale ontwikkeling (Claessen et al., 2009).

2.4.3 Deskundigheidsbevordering en professionalisering

Professionalisering en deskundigheidsbevordering door scholing op het gebied van gedragsproblemen- en stoornissen helpt docenten om onderwijs op maat te bieden. Niet alle docenten op school X hebben veel kennis en ervaring in het omgaan met gedragsproblemen. Zo heeft een vakdocent in het kerncurriculum van de docentenopleiding weinig of geen onderwijs gehad in handelingsgerichte omgang met zorgleerlingen. Docenten die (vraaggestuurd) getraind, ondersteund en bijgeschoold worden op hun werkplek, kunnen hun kennis direct inzetten in de praktijk (Batstra & Pijl, 2011). Een docent die op de hoogte zijn van bestaande theoretische kennis en achtergronden op het gebied van gedragsproblemen en stoornissen, laat zich minder verrassen en

kan een breder en kundiger handelingsrepertoire toepassen (Van de Wolf & Van Beukering, 2009). Dit heeft invloed op de visie die hij heeft op het onderwijs aan geïndiceerde leerlingen in een reguliere setting. Uit onderzoek uit Engeland van Avramidis, Bayliss, & Burden (2000), als geciteerd in Ellis et al. (2008), bleek dat kennis over stoornissen en de verschillende strategieën over hoe om te gaan met deze leerlingen, bijdragen aan een positievere visie op inclusie. Docenten hebben ruimte en tijd nodig vanuit school om zich te ontwikkelen en te professionaliseren.

2.4.4 Denken in mogelijkheden

De visie die de docent heeft op Passend Onderwijs en onderwijs aan geïndiceerde leerlingen in een reguliere setting (inclusie), is van invloed op de manier waarop hij de leerlingen benadert en wat zijn grondhouding is (Hwang & Evans, 2011; Pameijer et al., 2012). Onderzoek uit Engeland van Tait & Purdie (2000), als geciteerd in Ellis et al., (2008), geeft aan dat als docenten geen positieve houding ten opzichte van mensen met beperkingen ontwikkelen, deze houding moeilijk te veranderen is en inclusief onderwijs moeilijker wordt om succesvol vorm te geven. Hwang & Evans (2011) uit Australië vullen aan dat er een kloof kan zijn in zijn houding ten opzichte van inclusie in theorie een bereidheid om het te omarmen in de praktijk. Denken in mogelijkheden biedt de docent een basis om vertrouwen te hebben in inclusie. De relatie met de leerling is hierin cruciaal. Stevens (1997) verstaat onder relatie dat leerlingen zich geaccepteerd voelen, erbij horen, het gevoel hebben welkom te zijn en zich veilig voelen. Investeren in een positieve grondhouding is nodig om aan deze relatie te bouwen (Pameijer et al., 2012). Een positieve grondhouding wordt bewerkstelligd wanneer de docent voldoende steun krijgt van de school (Onderwijsraad, 2010), denkt in mogelijkheden en zich gehoord voelt in zijn behoeften en mogelijkheden in de klas.

2.5 Conclusie

Inclusief onderwijs wordt gekenmerkt door participatie en samenwerking (Claessen et al., 2009). Voorwaarde om onderwijs op maat te bieden aan álle leerlingen, is een gefundeerd, integraal systeem van samenwerking tussen alle betrokkenen in het onderwijsproces van de school. Een

duidelijke visie van de school, het vertrouwen tussen de betrokkenen in elkaar en in zichzelf, zorgt voor versterking van het onderwijs. De docent, én de geïndiceerde leerling, is autonoom (Stevens, 1997), zelf deskundige en stuur zijn eigen leerproces. Docenten en leerlingen leren door interactie onderling van elkaar, maken gebruik van ervaringen, kennis en kwaliteiten en werken hiermee aan competentie en relatie (Stevens, 1997). Een positieve grondhouding en partnerschap ten opzichte van de verschillende betrokkenen is het uitgangspunt (Claessen et al., 2009): een coöperatieve houding van zowel de school, als van de docenten en de leerlingen creëert een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor het onderwijs, inclusie en hiermee onderwijs op maat aan geïndiceerde leerlingen in het regulier onderwijs.

Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie

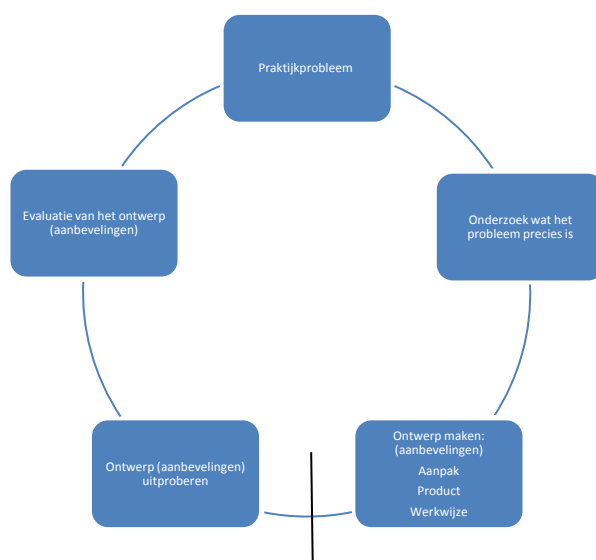
3.1 Praktijkgericht onderzoek

Dit is een praktijkgericht onderzoek, omdat de vraagstelling is ontstaan vanuit de beroepspraktijk en gericht is op het beter begrijpen en verbeteren van de beroepscontext van school X (De Lange, Schuman, & Montesano Montessori, 2011). Enerzijds wil me inzicht creëren als voorwaarde tot veranderingen en anderzijds is vernieuwing van de huidige als problematisch ervaren onderwijspraktijksituatie van belang (De Lange et al., 2011).

Dit onderzoek vraagt naar de beleving van de docenten. Hiermee wordt een subjectieve, menselijke ervaring van de situatie verhelderd of begrepen (De Lange et al., 2011). Tegelijkertijd wordt de complexiteit van menselijk handelen in kaart gebracht. Dit gebruik ik als input om aanbevelingen voor de praktijk te formuleren. De doelstelling sluit aan op het empoweren en beter begrijpen van betrokkenen (de docenten en leerlingen van school X) en de context, waardoor dit onderzoek binnen het emancipatorische paradigma valt (De Lange et al., 2011).

3.2 Onderzoeksstrategie

Om aanbevelingen vanuit menselijke ervaring te formuleren, krijgt dit onderzoek vorm als een ontwerponderzoek. Een ontwerponderzoek bevat een aantal stappen:

Figuur 1: Ontwerponderzoek

Het praktijkprobleem wordt bestudeerd in een specifieke context waarbij betrokkenen een rol spelen in alle fasen van het onderzoek (De Lange et al., 2011). Een ontwerponderzoek is een cyclisch proces. De evaluatie van de uitvoering van de aanbevelingen kan in een vervolgonderzoek plaatsvinden.

3.3 Schematisch overzicht van alle stappen

1	Gesprek met speciale leerlingbegeleider over behoeften voor onderzoek.	Praktijkprobleem formuleren Dataverzameling
2	Documentonderzoek met betrekking tot visie op Passend Onderwijs en uitvoering in de praktijk.	Verkenning context Dataverzameling
3	Probleemsituatie van de praktijk in kaart brengen.	Data-analyse
4	Opstellen van interview leidraad op basis van gesprek met speciale leerlingbegeleider en resultaten documentonderzoek.	Dataverzameling
5	Resultaten interviews afnemen en verwerken volgens coderen van Boeije (2005).	Data-analyse
6	Vragenlijst n.a.v. resultaten interviews aangevuld met vragen HGW en open vragen over onderwijs aan geïndiceerde leerlingen.	Dataverzameling
7	Analyse van resultaten uit documentonderzoek, interviews en vragenlijsten	Data-analyse
8	Aanbevelingen voor begeleiding van docenten.	Doel onderzoek

3.4 Onderzoeksinstrumenten

3.4.1 Fase 1: Documentonderzoek

Voor het documentonderzoek maak ik gebruik van zowel openbare als interne documenten van school X. De openbare documenten zijn te vinden op de website van school X: de identiteit van de school, leerlingbegeleiding, de zorgkaart met informatie over specialistische en sociaal-emotionele begeleiding en het Onderwijzorgprofiel van de Onderwijsinspectie. De interne documenten zijn bronnen van het samenwerkingsverband en functiebeschrijvingen van school X. Bij het bestuderen van de documenten stel ik mezelf twee vragen waar ik tijdens het lezen mijn aandacht op richt om inzichtelijk maken wat de visie van de school is op Passend Onderwijs en hoe dit in de praktijk vorm krijgt. In deze (verkennde) fase van het onderzoek krijg ik een beeld van de context en de mogelijkheid om actuele opvattingen van docenten te koppelen aan deze context.

De gebruikte documenten zijn niet voor onderzoeksdoeleinden gemaakt. Ik maak een selectie door na te gaan wie de schrijver/bron is, wanneer het geschreven is, waarom het geschreven is et cetera (Babbie, 2004). Ik controleer of de documenten recent zijn en op de huidige situatie van toepassing zijn.

3.4.2 Fase 2: Interviews met docenten

De beleving van de docent is het uitgangspunt. Op basis van het documentonderzoek en vanuit het conceptueel model van Passend Onderwijs formuleer ik vragen voor het interview (bijlage B). De thema's die ik wil onderzoeken in de interviews zijn in aansluiting op het theoretisch kader Passend Onderwijs, begeleiden van geïndiceerde leerlingen, handelen van de docent in de klas en ondersteuning en begeleiding voor docenten. De interviewleidraad uit dit onderzoek is voor een deel gebaseerd op de interviewleidraad van een bestaand onderzoek van Walraven et al. (2011).

Het interview is semigestructureerd en geeft ruimte voor eigen inbreng en richting (De Lange et al., 2011). Ik voorkom hiermee blindheid voor andere perspectieven. Een vaste lijst vragen zorgt ervoor dat ik bij het onderwerp blijf en de interviews gericht blijven op het beantwoorden van de

onderzoeksvraag. Ik bespreek de vragen met de speciale leerlingbegeleider om na te gaan of de vragen aansluiten op de beroepspraktijk van een docent van school X. Ik neem een proefinterview af met een critical friend om de vragen bij te stellen.

3.4.3 Fase 3: Vragenlijst

Docenten die geen interview hebben gegeven wil ik bereiken met een vragenlijst (bijlage C). Alle docenten ontvangen een e-mail en een papieren versie van het onderzoek met het verzoek een vragenlijst in te vullen. Ik speel in op de beperkingen voor generaliseerbaarheid omdat ik een grotere groep respondenten bereik met vragenlijsten.

Het raadplegen van bestaande vragenlijsten hebben mij geïnspireerd voor de wijze van vraagstelling. Ik heb gekozen voor een vorm van vraagstelling uit een Nederlandse vertaling van de 'Teacher sense of efficacy scale' (TSES) vragenlijst (Van 't Spijker, 2012). Op basis van stellingen geformuleerd in de 'ik vorm' hebben docenten zes keuzemogelijkheden. Op advies van een critical friend heb ik het aantal mogelijkheden in mijn eigen vragenlijst beperkt tot vier, omdat dit de respondent dwingt een duidelijke keuze te maken.

Ik schrijf alle interviews uit om daarmee letterlijke verslagen van de gesprekken te verkrijgen. (verbatim transcriptum). De stellingen formuleer ik op basis van de resultaten van de interviews waarbij ik op zoek ga naar terugkerende thema's en categorieën door te coderen (zie paragraaf 4.2 en bijlage H) volgens Boeije (2005). Deze stellingen kunnen overeenkomstig of tegenstrijdig zijn van een uitspraak die een docent heeft gedaan, zodat ik de stelling kan nuanceren of krachtiger stellen. Ik kies er bewust voor geen letterlijke uitspraken van docenten te gebruiken om de anonimiteit van de respondenten te waarborgen.

In de vragenlijst zijn open vragen opgenomen over Passend Onderwijs, welke extra aandacht/zorg docenten bieden aan geïndiceerde leerlingen en of dit voldoende is. De open vragen en stellingen vul ik aan met een instrument uit het Handelingsgericht werken (Pameijer et al., 2012). Dit instrument stelt open vragen door hulpzinnen, die docenten kunnen beantwoorden om hun

ondersteuningsbehoeften te formuleren. Ik voeg een aantal hulpzinnen toe, omdat er meer vormen van begeleiding en ondersteuning op school X voorkomen dan gesteld in het instrument.

3.5 Triangulatie

De resultaten binnen het kritisch-emancipatorische paradigma die tot aanbevelingen leiden, zijn subjectief en kunnen als 'scherpe en diepgaande inzichten genereren die voor andere professionals interessant zijn, een schakel vormen voor vervolgonderzoek of toepasbaar in een andere context' (De Lange et al., 2011, p. 53). Triangulatie binnen praktijkonderzoek leidt tot grote nauwkeurigheid en betrouwbaarheid. Door methodetriangulatie onderzoek ik het hetzelfde verschijnsel met verschillende onderzoeksinstrumenten: documenten, interviews en vragenlijsten (De Lange et al., 2011).

Een nadeel van documentonderzoek is de beperkte toegankelijkheid tot documenten. De selectie van documenten kan door vooringenomenheid bepaald worden, waardoor manipulatie zich kan voordoen (De Lange et al., 2011). Ik voorkom dit door de resultaten voor te leggen aan zowel de speciale leerlingbegeleider als een docent van school X en te vragen of de resultaten herkenbaar zijn in de eigen praktijk (member check). Daarna stel ik aan de hand van de onderzoeksresultaten uit het documentonderzoek in een interview vragen aan docenten. Meerdere zienswijzen worden meegenomen. Deze data- en methode triangulatie vergroot de betrouwbaarheid van de resultaten (Babbie, 2004), omdat één bron niet voldoende is voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag.

3.6 Ethiek, betrouwbaarheid en validiteit

3.6.1 Gedragscode

De Gedragscode voor praktijkgericht onderzoek voor het HBO (Andriessen, Onstenk, Delnooz, Smeijsters, & Peij, 2010) beschrijft welk gedrag ik dien na te streven tijdens het onderzoek en aan welke inhoudelijke kwaliteitscriteria mijn onderzoek moet voldoen. Tijdens de uitvoering van het onderzoek houd ik zorgvuldig de vijf regels aan van de gedragscode. Deze regels zijn het

professionele en maatschappelijke belang dienen, respectvol, zorgvuldig en integer zijn en mijn keuzes en gedrag verantwoorden.

Bij aanvang van het onderzoek heb ik een tekst geschreven voor het personeelsblad (bijlage D). Hier stelde ik mezelf voor en heb ik het onderwerp en doel van het onderzoek geïntroduceerd. Dit heeft als doel om de betrokkenen al vroeg in het proces van het onderzoek te betrekken. Docenten van school X weten dat de directie van school X op de hoogte is van het onderzoek.

Gedurende alle fases van het onderzoek schakel ik critical friends in om feedback te vragen, om mee te lezen en om mee te denken, en die constructief, ondersteunend en kritisch zijn over de uitvoering van het onderzoek (De Lange et al., 2011). Zij ondersteunen mij om me aan de regels te houden en om slordigheid en nalatigheid te voorkomen (Boerman, 2008).

Ik doe als student onafhankelijk onderzoek. Ik loop een dagdeel per week stage op school X. Dit betekent in de praktijk dat ik de (school)organisatie enkele maanden ken ten tijde van dit onderzoek. Ik kan met een frisse blik de resultaten kan analyseren, zonder beïnvloed te worden door voorkennis. Anderzijds heb ik minder kennis van interne aangelegenheden en documenten. Om deze informatie te verkrijgen en op de hoogte te zijn van de situatie op school ga ik regelmatig in gesprek met collega's en mijn stagebegeleider.

3.6.2 Invloed van onderzoeker op onderzoeksresultaten

Ik heb invloed op de betekenisverlening van de documenten en het formuleren van voorlopige conclusies (De Lange et al., 2011). Ik ga in gesprek met critical friends om mijn interpretaties te bespreken en te kijken of deze overeenkomen met de werkelijkheid en niet (ter sterk) beïnvloed worden door mijn eigen visie of ervaring.

Bij de analyse van de onderzoeksresultaten is transparantie en integriteit noodzakelijk om een betrouwbaar onderzoek te kunnen presenteren. Als onderzoeker maak ik onderscheid tussen het registreren van informatie en het interpreteren ervan (De Lange et al., 2011). Ik ben me bewust van

mijn mentale modellen. Dit zijn volgens Peter Senge 'diepgewortelde veronderstellingen, generalisaties of zelfs plaatjes of beelden die van invloed zijn op hoe wij de dingen zien en erop reageren' (Molemaker, 2009). Wat ik vind is onderdeel van mijn normatieve professionaliteit en mijn beeld van de wereld. Dit mag niet van invloed zijn op de onderzoeksresultaten. Het is belangrijk dat de respondenten hun mening en gevoelens kunnen uiten zonder dat hier (ver)oordelend op gereageerd wordt (De Lange et al., 2011). Als studente Master SEN en mijn achtergrond in de jeugdzorg heb ik een bepaalde visie op het omgaan met leerlingen met gedragsproblemen. Ik voorkom invloed hiervan op het onderzoek door afstand te nemen van mijn eigen visie, open het gesprek in te gaan en mijn bevindingen te bespreken met critical friends en mijn stagebegeleider.

3.6.3 Anonimiteit

Zorgvuldigheid bieden bij het verzamelen en verwerken van bijzondere gegevens, privacy waarborgen en bescherming van de identiteit zijn essentieel (Babbie, 2004). Ik garandeer de respondenten dat de gegevens anoniem worden verwerkt. In het verslag wordt geen informatie opgenomen gerelateerd aan individuele personen.

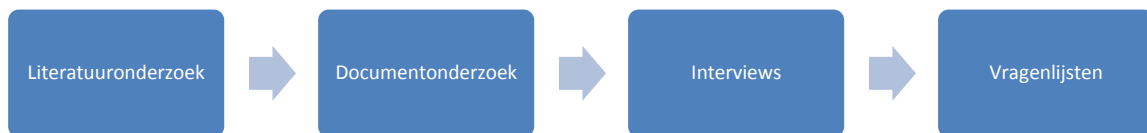
3.6.4 Keuze respondenten

Er werken 137 docenten op school X, waarbij directie, schoolleiding en ondersteunend personeel niet zijn meegerekend. In de 'leeftijdsopbouw vergelijkenderwijs' uit de bijlage van het jaarplan van deze school wordt onderscheid gemaakt in zeven leeftijdsgroepen, waardoor de onderzoekspopulatie is verdeeld in quota's. Voor de interviews benader ik willekeurig docenten uit iedere leeftijdsgroep door middel van een quotasteekproef. Dit is een aselechte keuze in respondenten, om veelzijdigheid in de respondenten te hebben. Ik ken geen van deze docenten persoonlijk. Dit vergroot de validiteit. Alle docenten van school X krijgen de mogelijkheid om de vragenlijst in te vullen.

Bij de interpretatie van de onderzoeksresultaten houd ik er rekening mee dat de kenmerken van de respondenten en de docentenpopulatie van elkaar kunnen verschillen (Plooi, 2008).

Het raadplegen van meerdere personen bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag, vergroot de betrouwbaarheid van het onderzoek.

Hoofdstuk 4: Data-analyse en resultaten

Figuur 2: Proces van dataverzameling

4.1 Documentonderzoek

Bij het bestuderen van de documenten heb ik mezelf een aantal vragen gesteld om zo criteria op te stellen:

- Wat geeft het document aan over (de visie op) Passend Onderwijs en zorg aan leerlingen op School X?
- Wat vertelt het document over de uitvoering van passend onderwijs en zorg aan geïndiceerde leerlingen in de praktijk?

Voor een overzicht van de antwoorden op deze vragen naar aanleiding van de verschillende documenten, zie bijlage E.

De uitkomsten en conclusie op dataniveau

De rol van coach van docenten, het respecteren van verschillen en de bereidheid om elkaar nieuwe kansen te geven zoals wordt aangegeven op de website van de school (School X, z.j.), sluiten aan bij de opvattingen over Passend Onderwijs. Er is ondersteuning georganiseerd, intern en extern. Er is

een organogram met de zorgroute van de school en in de taakomschrijvingen zorg en begeleiding (Taakomschrijvingen Zorg en Begeleiding, 2010) is er specifiek een beschrijving van trajectbegeleider voor REC leerlingen als trajectbegeleider voor leerlingen met gedragsproblemen. In de praktijk worden deze functies vervuld door één orthopedagoog. Er wordt op school X veel aandacht besteed aan de zorg en onderwijs aan (geïndiceerde) leerlingen.

De toename van het aantal geïndiceerde leerlingen vraagt een andere begeleidingswijze van docenten (School X Onderwijzorgprofiel, 2011). Een aandachtspunt voor de praktijk is de bewaking en borging of de bevindingen van adviezen die onderling door docenten besproken worden.

Daarnaast is een aandachtspunt of de aanbevelingen en handelingsgerichte inzet toe te passen zijn in de lespraktijk en wat het effect is (School X Onderwijzorgprofiel, 2011).

Het doel van het SWV (Samenwerkingsverband) is dat alle scholen binnen het SWV planmatig en gedifferentieerd handelingsgericht werken voor leerlingen (PCL Projectgroep SWV Zuid-Utrecht, 2012). Eind 2012 is er een nieuwsbrief uitgekomen van het SWV om bij te dragen aan een betere beeldvorming t.a.v. de invoering van Passend Onderwijs binnen het SWV (De Jong, 2012).

4.2 Beschrijving van het onderzoeksproces

Er hebben in totaal zeven interviews plaats gevonden en 21 docenten hebben een vragenlijst ingevuld. De statistische datamatrix van de respondenten is te vinden in bijlage F.

De uitgeschreven interviews zijn te vinden in bijlage G. In de uitgeschreven interviews ben ik op zoek gegaan naar relevante begrippen en verbindingen tussen de begrippen (De Lange, Schuman, & Montesano Montessori, 2011). Om grip te krijgen op de onderzoeksgegevens, heb ik de data gecodeerd volgens het systeem van Boeije (2005).

De categorieën na het open coderen (Boeije, 2005) waren (bijlage H):

- Aanpak van geïndiceerde leerlingen/specifieke en algemene onderwijsbehoeften
- Behoeften van docenten
- Betekenis toename c.q. aanwezigheid geïndiceerde leerlingen in de klas

- Rol van de mentor & beschikbare tijd
- Opvattingen met betrekking tot Passend Onderwijs
- Samenwerken met collega's

Aan de hand van deze categorieën heb ik axiaal gecodeerd (Boeije, 2005) door uitspraken van de docenten die met deze categorieën te maken hebben, onder elkaar te zetten. Hier kwam door selectief te coderen een aantal terugkerende thema's naar voren (bijlage H). De stellingen die ik heb geformuleerd in de vragenlijst, zijn gebaseerd op de uitspraken die door docenten zijn gedaan over deze thema's.

De stellingen moesten beantwoord worden middels een 4-puntsschaal. Een aantal docenten heeft gekozen voor een punt tussen mee eens en oneens, waardoor er een vijfde waarde ontstaat. De antwoorden op de stellingen worden als volgt gescoord:

1: Helemaal mee eens
2: Mee eens
2,5: Niet mee eens/niet mee oneens
3: Mee oneens
4: Helemaal mee oneens

Voor de interpretatie van de gegevens worden de volgende richtlijnen gegeven:

<i>Gemiddelde score < 2,3</i>   Docenten zijn het over het algemeen eens zijn met de stelling.   <i>Gemiddelde score > 2,7</i>   Docenten zijn het over het algemeen oneens met de stelling.   <i>Gemiddelde score tussen of = 2,3 - 2,7</i>   Docenten zijn gematigd over de stellingen en geven een minder eenduidig beeld.

Daarnaast zijn vier open vragen gesteld. In de volgende paragrafen worden de conclusies op dataniveau op deze vragen weergegeven, aangevuld met relevante resultaten uit de vragenlijst voor iedere categorie en citaten van docenten. Per categorie volgt een conclusie op dataniveau.

4.3 Resultaten per categorie

1. Opvattingen met betrekking tot Passend Onderwijs

Er is een driedeling te herkennen in de antwoorden die docenten hebben gegeven (bijlage I). Vier docenten geven geen antwoord op de vraag. Er is een groep (N=10) die bij Passend Onderwijs denkt aan alle leerlingen:

*‘Onderwijs passend bij een leerling, toegesneden op capaciteiten, ambities, behoeften’
(respondent vragenlijst).*

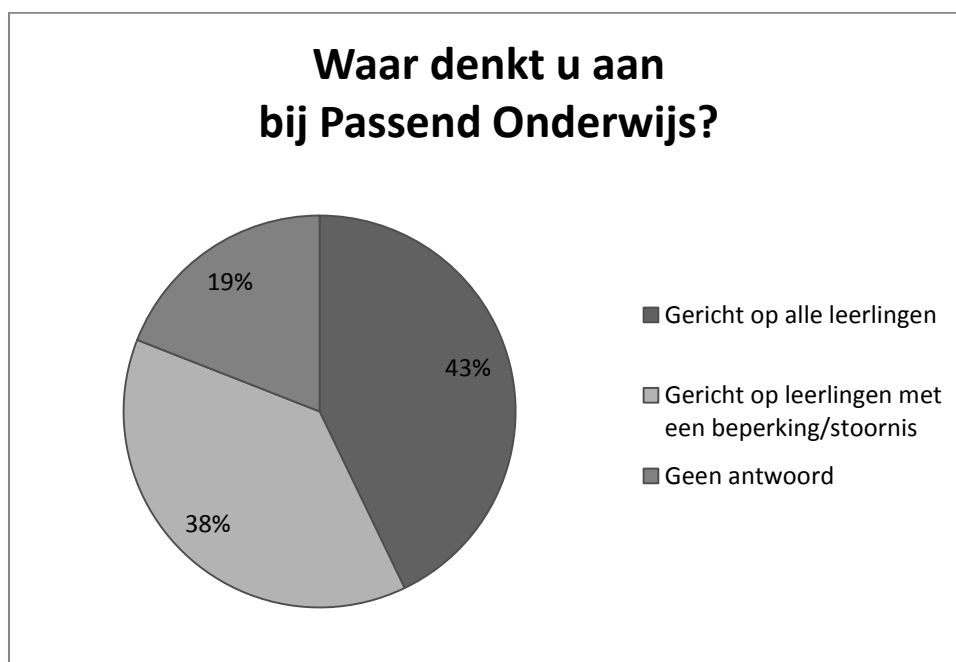
De andere groep (N=7) denkt bij Passend Onderwijs voornamelijk aan de leerlingen met een beperking/stoornis:

‘Onderwijs waarbij rekening wordt gehouden met individuele behoeften van leerlingen met een stoornis.’ (respondent vragenlijst).

Passend Onderwijs wordt door vrijwel de helft van de respondenten positief gewaardeerd (47%, nr. 1.3). Meer dan de helft van docenten (57%, nr. 1.1) geeft aan nog onvoldoende van Passend Onderwijs te weten, wat een verklaring kan zijn in de verdeling in de reacties van de docenten.

*‘Als we nou allemaal weten dat het eraan zit te komen, dan zouden we eigenlijk vanaf nu al studiemiddagen eraan moeten besteden. Welke afspraken maken we erover? Wat is het beeld van de school? Wat de school heeft over dit, wat de school wil uitdragen hierover. Dat je wel weet waar je aan toe bent want het is volgens mij voor niemand echt duidelijk.’
(respondent interview).*

Nr.	Stelling	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Gemiddelde score
1.1	Ik weet nog onvoldoende van Passend Onderwijs om in te schatten wat het voor mij gaat betekenen als docent.	14%	43%	0%	29%	5%	2,7
1.2	Passend Onderwijs betekent voor mij dat alle leerlingen onderwijs op maat krijgen, afgestemd op hun onderwijsbehoeften.	19%	29%	0%	29%	5%	2,8
1.3	Mijn algemene waardering voor Passend Onderwijs is positief.	14%	33%	5%	19%	0%	2,6
1.4	Ik voel me voldoende voorbereid/toegerust op de te verwachten toename van meer geïndiceerde leerlingen in de klas.	5%	10%	5%	57%	5%	3,3

2. Specifieke en algemene onderwijsbehoeften

Docenten hebben formuleert welke extra zorg/aandacht wordt besteedt voor leerlingen met ODD, ADHD en ASS. Een aantal docenten (N=13) heeft een antwoord geformuleerd per stoornis. Uit deze resultaten (bijlage J), kwam naar voren dat deze docenten goed kunnen formuleren hoe hun aanpak is in de klas. Ze sluiten hiermee aan op de specifieke onderwijsbehoeften als geformuleerd door Van Lieshout (2009).

Zes van de 21 docenten kozen ervoor om een algemeen antwoord voor alle drie de stoornissen te formuleren. Bij deze algemene reacties zijn er wisselende antwoorden, waaronder twee docenten die antwoorden geen extra zorg aan deze leerlingen te besteden. Twee docenten geven aan af te gaan wat er door de gedragsdeskundigen wordt aangereikt.

Op de vraag of de extra zorg en aandacht volgens de docent voldoende is (bijlage K), antwoorden zeven van de 21 docenten positief, waarvan twee die zeggen dat het 'voldoende' is. Zeven andere geven aan dat het 'niet altijd voldoende' is.

'Niet altijd: wanneer inzet van de leerling zelf ontbreekt & in zware gevallen' (respondent vragenlijst).

Vier docenten antwoorden dat dit niet voldoende is. Als aanvulling wordt gegeven dat er te veel leerlingen in één klas zitten.

81% van de docenten is het erover eens dat leerlingen (onderling) van elkaar verschillen en meer aandacht vragen (nr. 2.1). Aandachtspunt bij de reacties is dat docenten aangeven dat de gradatie van de stoornis belangrijk is.

'Er is een enorm verschil tussen de verschillende leerlingen. Zelfs voor dezelfde stoornis, kun je heel ander gedrag krijgen.' (respondent vragenlijst).

Vrijwel alle docenten (88%, nr. 2.5) geven aan dat zij denken dat hun leerlingen weten wat ze kunnen verwachten in de les.

'...en soms hou ik rekening met het feit dat een ASS leerling beter niet kan samenwerken. Dat is voor de niet geïndiceerde leerling en geïndiceerde leerling beter'. (respondent vragenlijst).

Er is een duidelijke tweedeling in de groep respondenten of zij op de hoogte zijn van de specifieke onderwijsbehoeften of zij hier rekening mee houden in de les. De docenten die antwoord hebben gegeven door specifieke onderwijsbehoeften te formuleren, geven 'eens' aan bij de stelling of ze adequaat kunnen reageren (totaal 53%). Hieruit kan opgemaakt worden dat docenten die op de hoogte zijn van de specifieke onderwijsbehoeften, deze behoeften concreet kunnen formuleren en ervaren dat zij adequaat kunnen reageren.

De andere groep is genuanceerder. Bij deze vraag kozen vijf docenten voor een vijfde waarde, tussen 'mee eens' en 'mee oneens' in. Deze groep omvat samen met de docenten die de stelling negatief beantwoorden, 42% van de respondenten. Hieruit is op te maken dat docenten niet bij elke leerling weten hoe ze adequaat moeten reageren op een geïndiceerde leerling.

Nr.	Stelling	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Gemiddelde score
2.1	Geïndiceerde leerlingen zijn niet anders dan andere leerlingen, iedere leerling heeft evenveel aandacht nodig.	0%	10%	0%	62%	19%	3,5
2.2	Ik ben op de hoogte van de onderwijsbehoeften van geïndiceerde leerlingen en houd hier rekening mee in mijn uitleg instructie van de lesstof.	0%	43%	10%	38%	0%	2,8
2.3	De specifieke aandacht die een geïndiceerde leerling nodig heeft, ontgaat mij bijna nooit.	5%	38%	0%	48%	0%	3,0
2.4	Ik weet hoe ik adequaat kan reageren op het gedrag en de onderwijsbehoeften van een geïndiceerde leerling	5%	48%	24%	14%	0%	2,7
2.5	Mijn leerlingen weten wat ze kunnen verwachten in mijn les (spoorboekje).	33%	48%	0%	5%	0%	2,2

3. Behoeften van docenten

Bij de behoefteformulering van docenten (bijlage K) hebben docenten behoefte aan kennis over zowel stoornissen in het algemeen als individuele behoeften van een leerling. Ze geven aan

vaardigheden en praktische tips nodig te hebben hoe met deze leerlingen om te gaan. Van de deskundigen binnen de school wordt begrip gevraagd, dat hij de docent op de hoogte houdt en de leerling begeleid. De reacties zijn ook praktischer van aard, zoals het hebben van kleinere klassen en meer tijd om de geïndiceerde leerlingen meer individuele aandacht te kunnen bieden.

Niet alle docenten hebben aangegeven waar hun behoeften liggen, door de hulpzin aan te vullen. Het geeft wel een beeld van de richting waar docenten aan denken bij het formuleren van ondersteuningsbehoeften (HGW).

62% van de docenten stelt zelf aan te geven wanneer hij problemen in de klas heeft. De overige groep docenten geeft aan dit niet te doen (nr. 3.1). Docenten (77%) zeggen hun grenzen aan te kunnen geven in de mogelijkheden die hij heeft als docent (zie 'rollen van mentor' nr. 4.4).

'Aangeven wel. Maar je zult toch echt les moeten blijven geven, ook al werkt het niet met een bepaalde leerling.' (respondent vragenlijst).

81% van de docenten geeft aan behoefte te hebben aan specifieke informatie over een leerling. Dit wordt ondersteund door de resultaten van de behoefteformulering.

'Ja het is leuk dat die mensen een hersenstoornis hebben en dat er af en toe wat communicatieproblemen zijn. Als docent heb ik daar niks aan. Handvatten wil ik hebben.' (respondent interview).

Hierbij kan gedacht worden aan concrete tips, specifieke behoeften en een bepaalde aanpak die werkt voor de leerling.

Uit de resultaten wordt duidelijk dat bijna alle docenten (95%) van tevoren willen weten wanneer een leerling een bepaalde stoornis heeft (nr. 3.5) en dat zij bij aanvang van het schooljaar over specifieke informatie betreffende de leerling willen beschikken (nr. 3.4).

‘Het is lastig om dat pas na 5/6 weken te krijgen, omdat je dan al een bepaalde weg in bent geslagen en dan blijkt dat je dan precies de dingen doet die niet aansluiten bij die leerling.’
(respondent interview).

‘Ik heb zelf geen extra info nodig, het is wel belangrijk dat de leerling een persoon buiten de les heeft die één en ander doorneemt.’ (respondent vragenlijst).

Meer dan de helft van de respondenten (58%) heeft behoefte aan algemene informatie (nr. 3.2). Uit de reactie van een docent in een interview bleek dat algemene informatie voornamelijk nuttig is, als de docent en leerling met die stoornis op dat moment in de klas heeft en wanneer hij/zij er nog niet voldoende over de stoornis weet.

Nr.	Stelling	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Gemiddelde score
3.1	Hulp bij de begeleiding van een geïndiceerde leerling is vraaggestuurd: ik geef het zelf aan wanneer ik problemen ervaar in de (mentor)klas.	19%	43%	0%	29%	0%	2,5
3.2	Ik heb behoefte aan algemene informatie over een stoornis en de bijbehorende onderwijs- en begeleidingsbehoeften.	19%	43%	0%	29%	0%	2,7
3.3	Ik heb behoefte aan specifieke informatie over de geïndiceerde leerling, zoals concrete tips en handvatten hoe om te gaan met deze leerling.	29%	52%	0%	10%	0%	2,4
3.4	Ik wil voor aanvang van het schooljaar beschikken over informatie over de geïndiceerde leerling in mijn klas, zoals een bepaalde aanpak die goed werkt.	52%	33%	0%	5%	0%	2,1
3.5	Ik hoef van te voren niet te weten welke stoornis de leerling in mijn klas heeft.	0%	5%	0%	33%	52%	3,8
3.6	De informatie op de memo van Tineke Vleeming over een geïndiceerde leerling, is voldoende om de leerling in de les te kunnen begeleiden.	19%	57%	0%	14%	0%	2,5

4. Rol van de mentor & beschikbare tijd

77% van de docenten geeft aan dat er als er meer geïndiceerde leerlingen komen, er meer tijd nodig is als mentor om hen goed te kunnen begeleiden (nr. 4.2). Extra handen in de klas wordt genoemd in de reacties. Verdeeldheid over de rol van de mentor ontstaat wanneer een geïndiceerde leerling begeleid wordt door een gedragsdeskundige (stelling 4.3). Voor bijna de helft van de docenten (44%) is niet duidelijk wat van hem verwacht wordt als mentor in de begeleiding (nr. 4.1).

‘Want ik denk zelfs, we hebben ook weleens leerlingen gehad die extreem problematisch waren, dat je dan de mentor er tussenuit moet halen. Zo iemand heeft al continu een aanspreekpunt. In feit is die de mentor’. (respondent interview).

Nr.	Stelling	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Gemiddelde score
4.1	Het is voor mij duidelijk wat er van mij als mentor wordt verwacht in de begeleiding van geïndiceerde leerlingen.	10%	33%	5%	33%	5%	2,9
4.2	Ik heb als mentor meer tijd dan gemiddeld nodig om een geïndiceerde leerling goed te kunnen begeleiden.	38%	38%	0%	10%	0%	2,3
4.3	Een geïndiceerde leerling moet een (gedrags)deskundige als vast aanspreekpunt hebben in plaats van de mentor.	14%	29%	10%	29%	10%	2,7
4.4	Ik kan mijn grenzen aangeven als docent/mentor in de mogelijkheden die ik heb in de klas in het lesgeven aan geïndiceerde leerlingen.	29%	48%	0%	10%	0%	2,5

5. Betekenis toename c.q. aanwezigheid geïndiceerde leerlingen in de klas

68% van de docenten is van mening dat de toename en aanwezigheid invloed heeft op zowel de lessen als de kwaliteit van het onderwijs (nr. 5.1). 81% van de docenten geeft aan dat de andere leerlingen volgens de docenten minder aandacht zullen krijgen (nr. 5.5). Een respondent uit een interview geeft aan dat het ook nadelig is voor de geïndiceerde leerling zelf.

De omgang tussen reguliere en zorgleerlingen wordt door 73% van de docenten over het algemeen als goed beoordeeld (nr. 5.4). Samenwerking (coöperatief leren) wordt door de docenten ondersteund en leerlingen gaan over het algemeen goed om met een geïndiceerde leerling. Met een gemiddelde score van 1,6 zijn docenten het er over het algemeen mee eens dat begrip kan behaald worden als er openheid over een bepaalde stoornis is (nr. 5.3). In een interview wordt aangevuld dat van overleg met de leerling zelf van (groot) belang is.

Nr.	Stelling	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Gemiddelde score
5.1	De toename en aanwezigheid van geïndiceerde leerlingen in de klas heeft een negatieve invloed op de kwaliteit van het onderwijs voor <u>alle</u> leerlingen.	5%	57%	5%	24%	0%	2,6
5.2	Ik stimuleer samenwerking tussen een geïndiceerde leerling en andere leerlingen.	10%	67%	0%	14%	0%	2,6
5.3	Openheid en voorlichting in de klas over de stoornis van een geïndiceerde leerling zorgt voor meer begrip.	38%	52%	0%	0%	0%	2,4
5.4	Leerlingen gaan over het algemeen goed om met klasgenoten met een geïndiceerde leerling.	14%	48%	10%	14%	0%	2,6
5.5	De andere leerlingen zullen minder aandacht krijgen als er meer geïndiceerde leerlingen in de klas komen.	24%	57%	5%	0%	0%	2,3
5.6	De toename en aanwezigheid van geïndiceerde leerling in de klas heeft geen negatieve invloed op mijn lessen.	0%	14%	14%	48%	0%	3,2

6. Samenwerken met collega's

Ervaringen met geïndiceerde leerlingen in de klas worden door 79% van de docenten gedeeld in het team of tijdens rapportvergaderingen (nr. 6.3). Dit geldt niet voor alle docenten en is mogelijk afhankelijk van het team. Drie docenten kiezen voor 'helemaal oneens', waarmee ze aangeven aan helemaal geen ervaringen te delen met het team, vier docenten kiezen voor 'mee oneens'.

Een docent geeft aan dat de mentor verantwoordelijk is voor een leerling op de agenda te zetten:

'Maar als mentor moet je goed voorbereid zo'n vergadering ingaan. Want wat gebeurt 'ja bij mij doet hij dit' en 'bij mij is hij zo heel vervelend' en bij mij doet hij dat en bij mij doet hij dat. Terwijl je eigenlijk wilt weten; heb je iets waardoor we deze leerling verder kunnen brengen? Of ik heb iets waardoor we deze leerling verder kunnen brengen.' (respondent interview).

'Afhankelijk van de zwaarte van de problematiek van de leerling en het aantal leerlingen.' (respondent vragenlijst).

Docenten geven met een gemiddelde score van 1,5 aan te weten waar en bij wie ze terecht kunnen wanneer er problemen in de klas worden ervaren (nr. 6.1). De aanwezigheid van (gedrags)deskundigen wordt met een gemiddelde score van 2,1 en 81% van de docenten essentieel gevonden.

Nr.	Stelling	Helemaal mee eens	Mee eens	Niet mee eens/ niet mee oneens	Mee oneens	Helemaal mee oneens	Gemiddelde score
6.1	Ik weet waar en bij wie ik terecht kan als ik problemen ervaar met een geïndiceerde leerling in de klas.	48%	43%	0%	0%	0%	2,2
6.2	Ik deel mijn ervaringen met een geïndiceerde leerling binnen mijn team.	10%	48%	5%	19%	10%	2,9
6.3	Tijdens een rapportvergadering worden ervaringen uitgewisseld m.b.t. een geïndiceerde leerling.	24%	48%	0%	19%	0%	2,5
6.4	Wanneer ik met een collega een geïndiceerde leerling bespreek, is dit meestal uitgaande van de mogelijkheden van de leerling.	10%	43%	10%	24%	5%	2,9
6.5	Bij de aanwezigheid en toename van geïndiceerde leerlingen binnen de school is de begeleiding/ondersteuning door een (gedrags)deskundige essentieel.	48%	29%	5%	5%	5%	2,1

5: Beantwoording van de onderzoeksvraag: conclusies, aanbevelingen en discussie

**Wat hebben docenten in het regulier VO nodig om onderwijs op maat
te bieden aan geïndiceerde leerlingen met ODD, ADHD of ASS
in het kader van Passend Onderwijs?**

5.1 Passend Onderwijs

School X staat aan de vooravond van Passend Onderwijs (Informatiepunt passend onderwijs, z.j.). Bij de invoering ervan wordt geen kant-en-klare werkwijze bijgeleverd. De school zelf is verantwoordelijk om Passend Onderwijs op een voor de school passende wijze vorm te geven. Docenten zijn hier de spil: zij moeten zich voldoende ondersteund en gehoord voelen door de school, waarbij de docent zelf verantwoordelijk wordt gesteld om aan te geven wat hij nodig heeft van de school en van zijn collega's (Onderwijsraad, 2010).

5.2 Competenties van docenten

Onderwijs op maat bieden aan geïndiceerde leerlingen met ODD, ADHD en ASS vraagt om verschillende competenties van docenten (Walraven et al., 2011). Dit onderzoek toont aan dat docenten veel van deze competenties al bezitten. Docenten van school X zeggen aan structuur aan te brengen in de les en geven het aan wanneer ze problemen in de klas ervaren. Ze geven grenzen aan in de mogelijkheden die hij heeft als docent en ze weten aan te geven waar en bij wie ze terecht kunnen wanneer ze problemen met een geïndiceerde leerling in de klas hebben. Dit geldt niet voor alle docenten, wat laat zien dat er winst te behalen valt in oplossingsgericht werken: een grens aangeven is iets anders dan hulp vragen.

Naar aanleiding van dit onderzoek is duidelijk geworden, dat niet alle docenten zicht hebben op wat Passend Onderwijs inhoudt. Er is nog geen sprake van een heldere, door het team gedragen visie

(Pameijer et al., 2012). Het doel is een gezamenlijke verantwoordelijkheid realiseren (Pameijer et. al., 2012) met een open en welwillende houding van alle betrokkenen (Claessen et al., 2009).

68% van de docenten staan negatief tegenover een toename van geïndiceerde leerlingen in de klas, voornamelijk omdat ze het gevoel hebben niet voldoende tijd en aandacht aan alle leerlingen kunnen besteden. Deze mening ligt ter grondslag aan de visie op Passend Onderwijs en de verwachtingen die docent heeft. Het gevoel dat het een negatieve invloed heeft op het onderwijs in het algemeen, zorgt voor een minder positieve grondhouding waardoor er minder oplossingsgericht wordt gewerkt.

Wanneer duidelijk is wat de school de docent kan bieden en wat er van hen verwacht wordt, kan deze grondhouding bijgesteld worden. Docenten moeten focussen op de behoeften en mogelijkheden, in plaats op de problemen in de klas of van een leerling (Cauffman & van Dijk, 2011).

5.3 Rol van de mentor

De extra tijd die een docent denkt nodig te hebben, is voornamelijk gericht op de tijd die hij moet besteden aan zijn mentorklas. Het moet duidelijk zijn wat de rol van de mentor is. Meerdere docenten zijn van mening dat de begeleiding moet worden gedaan door een (gedrags)deskundige. Dit kan voortkomen uit een stressreactie zoals twijfel over eigen functioneren (Greene et al., 1997) of onduidelijkheid in taken en verantwoordelijkheden. Het moet met de docent afgestemd worden wie welke taken heeft en welke mogelijkheden en behoeften de docent heeft. Een docent die zijn eigen ondersteuningsbehoeften formuleert, heeft regie over zijn eigen lessen (Pameijer et al., 2012) en het voorkomt stressreacties (Greene et al., (1997), als genoemd in Van der Wolf & Van Beukering 2009).

School X biedt verschillende vormen van hulp. De hulp die school X kan bieden aan geïndiceerde leerlingen, moet georganiseerd en gekaderd worden, zodat de docent weet wat hij zelf kan doen en waar en wanneer hij hulp van anderen in kan schaleken. Dit onderzoek laat zien dat docenten een algemeen negatief beeld van geïndiceerde leerlingen in de klas kunnen hebben. Een geïndiceerde leerling hoeft niet per definitie moeilijk te zijn. De leerling moet eerst ruimte krijgen om te ontwikkelen, mee te draaien met de klas en de tijd krijgen om te wennen.

5.4 Kennis over stoornissen

Welke ideeën en verwachtingen docenten hebben, hangt af van de zwaarte van de stoornis en de hoeveelheid aan geïndiceerde leerlingen. Dit onderzoek toont aan dat docenten die kennis hebben van een stoornis, onderwijs en begeleidingsbehoeften concreet kunnen formuleren. Hoe meer de docent weet over de achtergronden van probleemgedrag, hoe minder hij zich laat verrassen en hoe meer hij een breder en kundiger handelingsrepertoire toe kan passen (Van de Wolf & Van Beukering, 2009). Dit is een cruciaal aspect voor het beantwoorden van mijn hoofdvraag. Docenten hebben om onderwijs op maat te bieden aan geïndiceerde leerlingen, behoefte aan specifieke informatie. Centraal in de specifieke informatie is dat dit concreet en bondig moet zijn en directe handvaten voor in de klas biedt. Zeker bij een toename van geïndiceerde leerlingen moet een docent het overzicht bewaren en niet overspoelt worden met individuele benaderingswijzen die niet aansluiten op de praktijk. Specifieke informatie kan alleen geïnterpreteerd worden, als docenten beschikken over algemene informatie over een stoornis en de bijbehorende onderwijs- en begeleidingsbehoeften. Algemene kennis over onderwijsbehoeften zoals beschreven door Trix van Lieshout kan de docent een basis bieden die ze in de praktijk toe kunnen passen, om het vervolgens uit te zoeken voor hun eigen lessen. De docent moet hier zelf toe gemotiveerd zijn, omdat professionalisering van docenten pas duurzaam is als de motivatie intrinsiek is (Adema, Loeffen, & Voets, 2009).

5.5 Formuleren van ondersteunings- en begeleidingsbehoeften

Handelingsgericht werken biedt een docent handvaten om te kijken naar wat de leerling nodig heeft en wat hierbij van de docent wordt verwacht. Van school X vraagt dit om de invoering van handelingsgericht werken planmatig in te voeren, zodat docenten het belang en nut ervan inzien. Het formuleren van onderwijs- en begeleidingsbehoeften van leerlingen activeert de docent te kijken naar een specifieke leerling en bouwt hiermee aan een relatie met de leerlingen volgens Stevens (1997). Wanneer leerlingen geen indicatie hebben gekregen, kan een bepaalde aanpak wel effectief in de klas werken. Dit vraagt van de docent een doordacht en voorbereid klassenmanagement (Leraar24, 2011).

Deze kennis wordt aangevuld met de memo's. Het moment wanneer deze memo's bij de docent geïntroduceerd worden is bij voorkeur van de docent bij aanvang van het schooljaar. De docent én de leerling betrekken bij formuleren van specifieke informatie, onderwijs- en begeleidingsbehoeften per leerling, sluit aan op de basisbehoefte 'autonomie' (Stevens, 1997) van leerlingen. Een docent die een leerling coacht en de leerling ziet als deskundige en als partner, sluit aan op de behoefte aan autonomie, relatie en competentie van de leerling (Stevens, 1997). Het bevordert het eigenaarschap voor het leerproces en zorgt voor een gedeeld verantwoordelijkheidsgevoel (Pameijer et. al., 2012).

5.6 Professionele leergemeenschap

Niet alle docenten bespreken elkaars bevindingen met elkaar. Een groot aantal docenten kan concreet noemen wat hij of zij doet in de klas om aan te sluiten op specifieke onderwijsbehoeften van leerlingen. Deze kennis kan gedeeld worden, zodat ook andere docenten hiervan profiteren. Bij coöperatief leren door zowel de docenten als de leerlingen, heeft als gevolg dat ze gebruik maken van elkaars kennis, ervaringen en kwaliteiten (Veenman et al., 2001). Praktische tips komen uit het werkveld zelf en sluiten aan op de mogelijkheden in de klas.

Bepaalde thema's of stoornissen moeten regelmatig op de agenda staan. In een teamoverleg of tijdens rapportbesprekingen dient tijd gereserveerd te worden om te bespreken welke aanpak van een leerling goed werkt, in aansluiting op het gedachtengoed van oplossingsgericht werken (Cauffman & van Dijk, 2011). Dit krijgt in de praktijk vorm wanneer docenten met elkaar te werken aan systematische kennisontwikkeling, kennisdeling en constructief samenwerken (Van der Wolf & Van Beukering, 2009).

5.7 Coachen van leerlingen

Welke inspanning de docent doet, bij een toename van geïndiceerde leerlingen in de klas of bij de aanwezigheid van een 'zwaar geval' kan de docent ervaren niet voldoende te kunnen doen voor die leerling(en). Onderwijs op maat bieden vraagt om een coachende rol van de docent. Het coachen van individuele studenten of kleine groepen vraagt om andere vaardigheden van docenten dan in meer

traditioneel onderwijs (Universiteit Utrecht, z.j.). Bij een coachende rol werkt de docent aan de basisbehoeften van leerlingen volgens Stevens (1997) en kan hij beter aansluiten op de individuele behoeften van een leerling. De school kan er voor kiezen om leerlingen te laten ondersteunen buiten de les, bijvoorbeeld met huiswerkplanning. Dit kan ingevuld worden door een student (bijvoorbeeld psychologie of orthopedagogiek) die een geheel schooljaar als maatje is gekoppeld aan de leerling.

5.8 Aanbevelingen voor school X

Gezien de resultaten en conclusies die hierboven beschreven zijn, heb ik een aantal aanbevelingen te geformuleerd, in willekeurige volgorde, voor School X ter beantwoording van de onderzoeksvraag:

- 1: Neem onduidelijkheid over Passend Onderwijs weg door een gezamenlijke, funderende visie te formuleren wat gedragen wordt door alle betrokkenen in de school.
- 2: Bied docenten de ruimte, condities en mogelijkheden om hulp te kunnen vragen wanneer hij problemen ervaart in de klas door hem actief te stimuleren in het formuleren van eigen ondersteuningsbehoeften, zodat hij de regie over de eigen lessen behoudt en zich medeverantwoordelijk voelt voor het onderwijs aan zijn leerlingen (Pameijer et al., 2012).
- 3: Stimuleer docenten te focussen op behoeften en mogelijkheden, om een positieve grondhouding ten opzichte van onderwijs aan geïndiceerde leerlingen te behouden door de leerling in een coöperatieve positie te zetten en te zien als deskundige.
- 4: Bied duidelijkheid in taken en verantwoordelijkheden van de mentor, zodat hij weet wat hij zelf kan doen en waar en wanneer hij hulp van anderen in kan schakelen of kan verwachten.
- 5: Organiseer vaste momenten voor systematische kennisontwikkeling- en deling waar docenten hun ervaringen kunnen delen, van elkaar kunnen leren en tot nieuwe kennis en ervaringen te komen (Veenman et al., 2001) op het gebied van omgaan met geïndiceerde leerlingen door constructief samenwerking tussen alle betrokkenen te stimuleren en organiseren binnen de school (Van de Wolf & Van Beukering, 2009).

6: Laat docenten in de praktijk kennis maken met handelingsgericht werken en train docenten om onderwijs- en begeleidingsbehoeften van leerlingen te formuleren in samenwerking met de leerling.

7: Activeer docenten om leerlingen te stimuleren in samenwerken en train docenten en/of medeleerlingen om leerlingen te coachen, zodat leerlingen eigenaar en medeverantwoordelijk worden van hun leerproces.

8: Bied docenten voor aanvang van het schooljaar concrete, specifieke informatie met onderwijs- en begeleidingsbehoeften over geïndiceerde leerlingen op een memo, tijdens een training of (team)overleg.

5.9 Bijdrage aan de kennisontwikkeling en de probleemstelling

Dit onderzoek heeft een beeld vanuit de praktijk van het regulier onderwijs gebracht. Bij Passend Onderwijs (Informatiepunt passend onderwijs, z.j.) wordt er vaak gedacht aan leerlingen met een beperking, maar het gaat om álle leerlingen. Docenten worden de spil genoemd om Passend Onderwijs succesvol te laten verlopen. Dit onderzoek bevestigt dat in de invoering van Passend Onderwijs docenten moeten weten wat ze kunnen verwachten van de school. In het regulier onderwijs zijn docenten niet gewend om te gaan met geïndiceerde leerlingen. Een samenwerking tussen het regulier en speciaal onderwijs creëert een gedeelde systematische kennisontwikkeling (Van de Wolf & Van Beukering, 2009).

Met dit onderzoek toon ik aan dat het door een groot aantal docenten als probleem wordt ervaren dat er een toename van geïndiceerde leerlingen op reguliere scholen wordt verwacht, omdat dit een negatieve invloed kan hebben op de kwaliteit van het onderwijs. Het is een feit dat Passend Onderwijs er zal komen. Om onderwijs op maat te beiden aan álle leerlingen, is denken in mogelijkheden (Cauffman & van Dijk, 2011), handelingsgericht werken (Pameijer et al, 2012) en een integraal systeem van samenwerking tussen alle betrokkenen in het onderwijsproces cruciaal. De leerlingen zijn de toekomst van later, maar hebben om zich hier voor te ontwikkelen docenten nodig die positief voor de klas staan die weten dat ze op de steun van de school kunnen rekenen.

5.10 Kritische reflectie op de methodologie

Met dit onderzoek heb ik niet dé waarheid of dé behoeften van docenten gevonden. Het menselijk handelen is dynamisch en aan veranderingen onderhevig. Wat de ene docent op een bepaalde manier ervaart, hoeft voor een andere docent niet zo te zijn. De aanbevelingen en conclusies gelden niet voor álle docenten van school X, omdat er nog geen sprake is van een gemeenschappelijke visie.

Het gaat om deze context: deze school, in deze plaats, deze docenten, in deze tijd etc. en daarom zijn de resultaten niet generaliseerbaar voor álle reguliere middelbare scholen.

Een sterk punt in dit onderzoek is de docent als respondent centraal te stellen. Het viel me op hoe goed zij konden verwoorden wat ze nodig hebben in de klas en wat hun mogelijkheden zijn. De interviews hebben de mogelijkheid wel geboden om door te vragen. Mogelijk had ik als ik meer tijd had gehad, na de vragenlijsten nog een aantal interviews af genomen en een membercheck uitgevoerd op de resultaten van de vragenlijsten.

Een zwak punt in dit onderzoek is dat ik een praktijkvraag heb willen beantwoorden die erg groot was. Ik had meer gedetailleerde aanbevelingen kunnen doen als ik me op een specifiek onderdeel had gericht. De conclusies die ik heb getrokken zijn gebaseerd op verschillende invalshoeken. Het heeft het een breed beeld gegeven van de huidige situatie en dit kan een aanleiding zijn voor vervolgonderzoek. Dit onderzoek kan worden gezien als start van een periode waarin wordt gekeken wat docenten nodig hebben en hoe de school hierop kan anticiperen zodat er een positief beeld over Passend Onderwijs en zorg aan geïndiceerde leerlingen wordt behouden of ontstaat. In vervolgonderzoek kunnen de bevindingen verder ontwikkeld worden. Vervolgens kan er onderzocht worden welke begeleiding of ondersteuning de beste resultaten boekt voor docenten zodat de cyclus van ontwerponderzoek doorlopen wordt.

5.11 Betekenis voor professionele context (triade): inhoudelijke aanbevelingen voor vervolgonderzoek

De resultaten van dit onderzoek zijn anders zijn wanneer Passend Onderwijs daadwerkelijk ingevoerd is. Mogelijk hebben docenten dan een beter beeld van wat Passend Onderwijs in de praktijk betekent en of er daadwerkelijk een sprake is van toename van geïndiceerde leerlingen in de klas. Zie ook bijlage L: recente krantenberichten.

In dit onderzoek is gevraagd naar wat docenten nodig hebben. In vervolgonderzoek kunnen de leerlingen zelf ook betrokken worden. Hoe kan partnerschap en samenwerken tussen docent en leerling vorm krijgen? Wat zeggen de geïndiceerde leerlingen zelf nodig te hebben in de reguliere setting en wat verwachten zij van een docent hierin?

Als professional wil ik in vervolgonderzoek onderzoeken hoe ik mijn kennis en ervaring kan overbrengen op een docent. Wat kan ik doen om docenten te ondersteunen in het formuleren van onderwijs- en begeleidingsbehoeften van geïndiceerde leerlingen?

Hoofdstuk 6: Evaluatie en reflectie

In dit hoofdstuk evalueer ik de uitvoering van dit onderzoek, reflecteer ik op mijn eigen leerproces en formuleer in aanbevelingen voor toekomstig onderzoek.

6.1 Bijdrage van critical friends

Hulp van critical friends (CF's) is in mijn onderzoek niet veel genoemd, maar zij zijn onmisbaar in het hele proces geweest. In alle fases heb ik CF's gevraagd mee te kijken, mee te denken en kritisch naar mijn hoofdstukken te kijken.

Een ander waardevol onderdeel in mijn leerproces is de manier van formuleren en het overbrengen van informatie en resultaten in duidelijke taal. Dit was leerzaam, omdat ik een aantal keer tijdens het onderzoek op een ander spoor werd gebracht waarin ik mijn weg weer moest vinden. Ik heb flink geworsteld met formuleringen en het theoretisch kader. Een CF heeft me geadviseerd mezelf vragen te stellen en kritisch te kijken of ik (daadwerkelijk) antwoord geef op mijn onderzoeksvraag. Op deze manier kon ik de rode draad en triade waarborgen.

Mijn ervaring van de uitvoering van dit onderzoek heeft me geholpen om als CF feedback te geven op het onderzoeksplan van een student die volgend jaar afstudeert. Hierdoor realiseerde ik me hoeveel ik me de afgelopen maanden heb ontwikkeld op het gebied van onderzoek. Het is fijn dat ik deze kennis en ervaring nu met anderen kan delen.

6.2 Ethische aspecten

Ik heb geleerd vanuit de bril van de docent te kijken, waardoor ik aan de competentie 'samenwerking met de omgeving' heb gewerkt. Het vragen naar beleving en de achtergrond van bepaalde gedachten vond ik interessant. In de toekomst neem ik vaker de tijd om aan professionals te vragen wat hun behoeften zijn of hoe ze bepaalde dingen ervaren in hun werk. Wat voor mij vanzelfsprekend is in het omgaan met (geïndiceerde) leerlingen, hoeft voor een ander niet zo te zijn. Iedereen heeft een eigen beleving en voor mij als professional betekent dat om daar begrip voor te hebben. Het werken met

mensen als informatiebron heeft van mij gevraagd respectvol en integer te werken, eigenschappen die niet alleen binnen het doen van onderzoek maar ook voor mij als professional hoog in het vaandel staan. Ik heb geleerd hoe ik verantwoording af kan leggen over wat ik heb gedaan en waarom, welke keuzes ik hebt gemaakt en wat mijn onderzoek heeft opgeleverd. Hiermee heb ik diepgang in mijn kennistoepassing- en ontwikkeling gecreëerd (Claassen et al., 2009). Ik heb dit bereikt door regelmatig met mijn stagebegeleider, onderzoeksbegeleider en critical friends te communiceren over waar ik mee bezig ben, waarom en welke keuzes ik wil maken, mijn twijfels en onzekerheden.

6.4 Positie als stagiaire

Mijn positie als stagiaire had het voordeel dat ik vanuit een vrij neutrale positie onderzoek heb gedaan. Dit vroeg van mij een professionele beroepshouding, waarbij ik uitging van gelijkwaardigheid (Claassen, et al., 2009).

Wat ik lastig vond, is dat ik als stagiaire weinig tijd had om me in te lezen en kennis te maken met de praktijk van een reguliere middelbare school. Deze opleiding duurt één jaar, wat betekende dat ik na twee maanden stage lopen al moest gaan denken over een onderzoeksonderwerp. Door mijn positie en de beperkte aanwezigheid op school, was ik veel afhankelijk van mijn stagebegeleider. Naarmate ik meer interviews had afgenomen, kwam ik steeds meer te weten en wist ik beter door te vragen. Ook nam ik onbewust informatie over die ik in een eerder interview had gekregen. Dit heeft als voordeel dat ik beter aan kan sluiten, maar heeft al nadeel dat ik de antwoorden van de docent kan beïnvloeden.

6.5 Planning

Het heeft me vrij veel moeite gekost om voldoende respons op de vragenlijst te krijgen. De planning had ik beter af kunnen stemmen op de betrokkenen. De periode van dataverzameling tijdens de schoolexamens en de afsluiting van het schooljaar kan als een drukke periode door docenten worden ervaren. Ik heb meer tijd nodig gehad om data te verzamelen dan ik had verwacht. Ik heb me door

deze ervaring kunnen ontwikkelen in de organisatorische competentie: ik ben in mijn eigen praktijk afhankelijk van anderen en hier moet ik rekening mee houden.

6.6 Toekomst als professional

Ik ga volgende maand starten als beleidsmedewerker bij de organisatie waar ik werk. Ik realiseer me dat bij het ontwikkelen van nieuw beleid, de focus moet liggen op de doelgroep die er in de praktijk direct mee te maken krijgt. Ik zal me daarom actief inzetten om contact met de werkvloer te onderhouden, net zoals ik in dit onderzoek de 'werkvloer' heb gevraagd naar ervaringen. De werkvloer is de praktijk die het beleid moet uitvoeren en hiervoor is draakvlak nodig.

6.8 Aanbevelingen

Door mijn ervaringen van de afgelopen maanden in het doen van onderzoek heb ik een aantal aanbevelingen te geformuleerd voor toekomstig onderzoek, in willekeurige volgorde:

- 1: Schakel gedurende het hele proces, van onderzoeksplan tot het afronden van het onderzoek, ervaren studenten of collega's in en vraag om concrete feedback. Het is een groot voordeel om een CF te kiezen die al eerder onderzoek heeft gedaan, of juist iemand buiten het werkveld die er met een frisse blik naar kan kijken.
- 2: Neem ruim de tijd om je in te lezen in het onderwerp, het praktijkprobleem zelf te ervaren en data te verzamelen. Denk na over het moment van data verzamelen.
- 3: Realiseer dat het doen van onderzoek een continu proces is met ups en downs. Met vallen leer je weer opstaan!
- 5: Houd je uiteindelijk doel voor ogen. Je bent bij het doen van onderzoek al ver gevorderd in je studie en heb daarom vertrouwen in jezelf. Dit onderzoek is de kroon op wat je geleerd hebt.

6.9 Slot

Ik heb geleerd op meerdere niveaus te reflecteren, aansluitend op het model van Bateson (zoals

genoemd in Spijkerman & Vloet, 2001). De verschillende niveaus van reflectie zijn onderling verbonden: hoe ik leer, welke competenties ik heb, wat ik doe, vind, of voel, heeft effect op mijn handelen binnen dit onderzoek en mijn beroepspraktijk. Dit bewustzijn en ermee actief blijven maakt dat ik me blijf ontwikkelen als professional en om kan gaan met complexe situaties. Dit draagt bij aan verdieping en verbreding van theoretische leren, maar biedt ook ruimte voor het vernieuwen en het ter discussie stellen van vanzelfsprekendheden (Bolhuis & Simons, 2001).

Het doen van onderzoek was niet alleen het inhoudelijk beantwoorden van de onderzoeksvraag, maar ook het kritisch kijken naar mijn handelen, formuleren, samenwerken met anderen, omgaan met tegenslagen en omgaan met (opbouwende) kritiek. Ik heb hierop gereflecteerd en ondervonden welk voordeel dit oplevert voor zowel de ontwikkeling van mijn eigen kennis als het overdragen van kennis. Deze reflectief onderzoekende houding gaat door als ik mijn Master SEN heb behaald.

Literatuurlijst

Factsheet Passend Onderwijs. (2010, November). Dienst Uitvoering Onderwijs.

Adema, E., Loeffen, E., Miltenburg, E., & Voets, M. (2009). *Passend & Competent: Onderzoek naar competenties van leraren bij Passend onderwijs*. 's Hertogenbosch: KPC Groep.

Andriessen, D., Onstenk, J., Delnooz, P., Smeijsters, H., & Peij, S. (2010). *Gedragscode praktijkgericht onderzoek voor het HBO: Advies van de Commissie Gedragscode Praktijkgericht Onderzoek in het hbo*. Delft: Elan Strategie & Creatie.

Babbie, E. (2004). *De practice of social research*. Belmont, CA (USA): Wadworth/Thomson Learning.

Batstra, L., & Pijl, S. (2011). *Zorgplicht in het buitenland*. Groningen: ECPO.

Bekkers, V., Noordegraaf, M., Waslander, S., & de Wit, B. (2011). *Passend onderwijs - Passend beleid?* Den Haag: ECPO.

Boeijs, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.

Boerman, R. (2008). *Ethische uitgangspunten bij praktijkonderzoek*. Onbekend: Fontys OSO.

Bolhuis, S., & Simons, P. (2001). Naar een breder begrip van leren. *Human resource development: organiseren van het leren*, 37-51.

Bosker, R. (2005). *De grenzen van gedifferentieerd onderwijs*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Cauffman, L., & van Dijk, D. J. (2011). *Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

CED Groep. (2009). *Onderwijsmogelijkheden voor leerlingen met een autismespectrumstoornis*.

Hendrik-Ido-Ambacht: Regionaal Intersectoraal Autisme Netwerk Rotterdam Rijnmond Zuid-Holland Zuid.

Claassen, W., De Bruïne, E., Schuman, H., Siemons, H., & van Velthooven, B. (2009). *Inclusief Bekwaam*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

De Jong, J. (2012, november). Nieuwsbrief Passend Onderwijs VO Zuid Utrecht.
Samenwerkingsverband LZVO Zuid-Utrecht.

De Lange, R., Schuman, H., & Montesano Montessori, N. (2011). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Apeldoorn: Garant.

Ellis, S., Tod, J., & Graham-Matheson, L. (2008). *Special educational needs and inclusion: Reflection and renewal*. Birmingham (UK): NASUWT (Hillscourt Education Centre).

Hiemstra, K. (2011). *School X Onderwijszorgprofiel*. Utrecht: APS.

Hwang, Y.-S., & Evans, D. (2011). Attitudes Towards Inclusion: Gaps between Belief and Practice.
International Journal Of Special Education, Volume 1, 136-146.

Informatiepunt passend onderwijs. (z.j.). Opgeroepen op juni 23, 2013, van Passend Onderwijs:
<http://www.passendonderwijs.nl>

Informatiepunt Passend Onderwijs. (z.j.). *Verantwoordelijkheid van scholen*. Opgeroepen op april 12, 2013, van Passend Onderwijs: <http://www.passendonderwijs.nl/hoe-werkt-passend-onderwijs/verantwoordelijkheid-van-scholen/>

Informatiepunt Passend Onderwijs. (z.j.). *Verschillen in de klas*. Opgeroepen op april 12, 2013, van Passend Onderwijs: <http://www.passendonderwijs.nl/hoe-werkt-passend-onderwijs/veranderingen-leraren-begeleiders/verschillen-in-de-klas/>

Inspectie van het Onderwijs. (2009). *Onderwijsverslag 2008/2009. Hoofdstuk 12: Leerlingenzorg*. Den Haag: Onderwijsraad.

Meer, J. v. (2011). *Over grenzen van de leerkracht: passend onderwijs in de praktijk*. Den Haag: ECPO.

Molemaker, J. (2009). Artikel: Peter Senge. *Fluvère*, 1-6.

Onderwijs Maak Je Samen. (2009, september 19). *Krachtig leren: Coachen*. Opgeroepen op juni 20,

2013, van Onderwijs Maak Je Samen:

<http://www.onderwijsmaakjesamen.nl/thema/inspirerend-onderwijs/krachtig-leren-coachen/>

Onderwijsraad. (2010). *De school en leerlingen met gedragsproblemen*. Den Haag: Onderwijsraad.

Onderwijsraad. (2011). *Passend onderwijs voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte*.

Den Haag: Onderwijsraad.

Pameijer, N., Van Beukering, T., Van der Wulp, M., & Zandbergen, A. (2012). *Handelingsgericht*

werken in het voortgezet onderwijs. Leuven - Den Haag: Acco.

Paternotte, A. (2003). Dit onderwijs werkt niet: Hoogleraar Luc Stevens pleit bij afscheid voor nieuwe

aanpak onderwijs. *Balans Belang*, 2-4.

PCL Projectgroep SWV Zuid-Utrecht. (2012). *Informatie pilot indicatievrije trajecten*.

School X. (2010). *Taakomschrijvingen Zorg en Begeleiding*. Nieuwegein: School X.

School X. (z.j.). *Leerlingbegeleiding*. Opgeroepen op mei 8, 2013, van School X:

<http://www.schoolX.nl/nieuwegein/Onderwijsbegeleiding/Begeleiding/tabid/147/Default.aspx>

Spijkerman, R., & Vloet, K. (2001). *Spiegel voor begeleiders*. Garant: Antwerpen - Apeldoorn.

Stevens, L. (1997). *Over denken en doen*. Den Haag: Procesmanagement Primair Onderwijs.

Universiteit Utrecht. (z.j.). *Coachingsvaardigheden voor docenten*. Opgeroepen op april 11, 2013, van

Faculteit sociale wetenschappen:

<http://www.uu.nl/faculty/socialsciences/NL/dienstverlening/onderwijsadviesentraining/aan>

bod-voor-het-hogeronderwijs/trainingen-voor-
docenten/DeDocentAlsCoachHO/Pages/default.aspx

Van Bijsterveldt, M. V. (2011). *Beleidsbrief aan Tweede Kamer: Naar passend onderwijs*. Den Haag.

Van der Wolf, K., & van Beukering, T. (2009). *Gedragsproblemen in scholen: het denken en handelen van leraren*. Leuven - Den Haag: Uitgeverij Acco.

Van Lieshout, T. (2009). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Van 't Spijker, L. (2012). *Het educatief handelen van docenten*. g.p.: Fontys OSO.

Veenman, S., Koenders, L., & van den Burg, M. (2001). Coöperatief leren in het voortgezet onderwijs: evaluatie van een scholingsprogramma. *Pedagogiek*, 228-241.

VIVO. (2009). *Competent van top tot teen*. Opgeroepen op juli 1, 2013, van Competentiemanagement in de social profit: <http://www.competentindesocialprofit.be/?cid=2&pagina=78-wat-is-een-visie>

Walraven, M., Kieft, M., & Broekman, L. (2011). *Passend onderwijs aan leerlingen met gedragsproblemen*. Utrecht: Oberon.

Zwart, L., & Kallemeyn, L. (2001). Peer-Based Coaching for College Students with ADHD and Learning Disabilities. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, volume 15, 1-15.

Bijlage A: Memo

Strikt vertrouwelijke informatie over leerlingen (alleen voor docenten)!

Graag deze memo aan einde van schooljaar weer inleveren bij

Januari 2013

Memo over(mentor

Algemene informatie over wat er aan de hand is.....

..... wordt begeleid door Samen met de mentor zijn zij het aanspreekpunt

binnen school voor docenten.

Kwaliteiten:

*

*

*

Beperkingen:

*

*

*

*

*

*

*

*

Aandachtspunten voor docenten:

*

*

*

*

*

Verder m.b.t. samenwerking:

- Met betrekking tot de open opdrachten:

..... heeft behoefte aan structuur: wat moet hij doen, hoe moet het eindresultaat eruitzien? Open opdrachten zoals werkstukken, groepsopdrachten en groepjes maken zijn onduidelijk en lastig voor hem: **help hem hiermee!** Hij kan er zich geen voorstelling van maken hoe het resultaat eruit moet zien. Hij mist de creativiteit in het denken. Een concreet voorbeeld/ raamwerk helpt hem. Ook kan hij niet zelf in de aanpak de structuur maken (wat moet ik eerst doen en wat later). Hij heeft geen overzicht en kan dan gefrustreerd raken. (een afstreeplijstje kan helpen).

- Met betrekking tot samenwerken :

- ✓ Kijk of je aan een 'duidelijke' leerling kunt koppelen. Afwisseling hierin is belangrijk. Als veel met dezelfde leerling moet samenwerken, kan dit tot irritaties bij de andere leerling leiden.
 - ✓ Volg de samenwerking: is er duidelijkheid voor, is er een goede taakverdeling tussen de leerlingen, is er een planning, staat dit op papier, etc. ?
 - ✓ Enkelvoudige duidelijke opdrachten. Maak van grotere opdrachten 'hapklare brokken' en controleer steeds even of hij het eerdere gedeelte af heeft en op de goede weg is, alvorens hem door te laten werken. (stop and go-methode). Hij wil graag weten of hij het goed doet!
 - ✓ Als hij erg vasthoudt aan eigen standpunten, laat hem eens met hulp bedenken hoe het ook anders kan (strategie repertoire uitbreiden)..
 - ✓ Check instructie (mn. de uitvoering ervan) of hij het begrepen heeft door middel van open vragen ("Wat moet je nu doen en hoe, wanneer af, etc.?").
 - ✓ Geen figuurlijk taalgebruik en non-verbale communicatie
 - ✓ Bij signaleren van spanning mentor en/ ofinseinen.
- Groet, in samenwerking met mentor

Bijlage B: Interviewleidraad

Inleiding:

Vanaf 1 augustus 2014 komt er een nieuw stelsel voor Passend Onderwijs. Passend Onderwijs is er op gericht om meer leerlingen onderwijs te laten volgen in reguliere scholen.

Het geld van de rugzakjes gaat naar de samenwerkingsverbanden die met een ondersteuningsplan bepalen hoe de gelden worden ingezet en over de scholen worden verdeeld. Scholen gaan binnen een samenwerkingsverband samenwerken om alle leerlingen een passende plek in het onderwijs te bieden. Elke school formuleert een eigen ondersteuningsprofiel waarin aangegeven wordt, wat van deze school de kwaliteiten zijn.

Het is te verwachten is dat in de toekomst door deze invoering van passend onderwijs, er meer geïndiceerde leerlingen in de klas zullen komen.

A. Algemene vragen

1. Hoeveel jaar bent u werkzaam in het onderwijs?
.... jaar

2. Hoeveel uur per week verzorgt u onderwijs?

.... Uur per week

3. Hoeveel klassen zijn dit en hoe groot zijn deze klassen?

.... Klassen met gemiddeld leerlingen

4. Verzorgt u overwegend onderwijs in de onderbouw of bovenbouw?

Onderbouw:%

Bovenbouw:%

5. Welke functie(s) of taak (taken) heeft u op dit moment?

- ☐ Vakdocent
 - ☐ Mentor
 - ☐ RT'er
 - ☐ Leerlingbegeleider
 - ☐ Anders:
6. Bent u naast vakdocent, ook mentor?
- ☐ Ja
 - ☐ Nee

B. Zorgleerlingen

1	Wat is voor u de kern van passend onderwijs?	
2	Wat betekent voor u de term zorgleerlingen?	

Definitie geïndiceerde leerlingen:

Zorgleerlingen zijn alle leerlingen met specifieke problemen of beperkingen (zoals leer- en gedragsproblemen of beperkingen van lichamelijke of zintuiglijke aard). Deze problemen of beperkingen bemoeilijken het volgen van onderwijs en hebben een specifieke aanpak of extra hulp nodig. In de huidige situatie zijn dit vaak de leerlingen met een 'rugzakje' (leerling gebonden financiering).

In dit onderzoek richt ik me op leerlingen met ODD, ADHD of binnen het autisme spectrum stoornis (toelichting: veel onderzocht en duidelijk omschreven, meest voorkomend).

3	Heeft u ervaring met deze leerlingen in de klas?	
4	Waar denkt u als eerste aan als u deze classificaties hoort?	
5	Welke specifieke onderwijsbehoeften hebben deze leerlingen volgens u?	

6	Als u een zorgleerling in de klas krijgt of hebt, wat heeft u dan nodig?	
---	--	--

Het is te verwachten dat in de toekomst door de invoering van passend onderwijs, er meer zorgleerlingen in de klas zullen komen.

7	Wat vindt u van deze ontwikkeling?	
8	Waar denkt u als eerste aan als u deze classificaties hoort?	
9	Wat betekent dat voor u als docent/wat denkt u dat van u zult vragen?	

C. Handelen docent in de klas

10	Kunt u een beeld schetsen van de impact die dit heeft voor u in de klas?	
11	Hoe gaat u om met deze leerlingen in de klas?	
12	Welke uitdagingen spelen daarbij?	
13	Hoe kunnen leerlingen voorbereid worden op omgaan met verschillen/zorgleerlingen in de klas?	

D. Ondersteuning en begeleiding

14	Voelt u zich voldoende voorbereid op een toename	a. Zo ja: wat zou u anderen kunnen adviseren?
----	--	---

	van zorgleerlingen in de klas?	b. Nee: wat heeft u nodig om u beter voorbereid en ondersteund te voelen?
15	Denkt u dat uw collega's voldoende voorbereid zijn op een toename van zorgleerlingen in de klas?	a. Waarom denkt u dat? b. Wat betekent dat voor u als mentor?
16	Wat zou de schoolorganisatie hierin kunnen betekenen?	
17	Welke vormen van ondersteuning en begeleiding helpen om u voldoende voorbereid/competent te voelen/zijn?	a. Bij geen 'probleem': wat denkt u dat anderen nodig hebben?
18	Hoe zou dit eruit moeten zien?	
19	Hoeveel tijd zou u hiervoor willen investeren?	

E. Afsluiting

20	Wilt u zelf nog dingen/opmerkingen toevoegen aan dit interview?	
----	---	--

Bijlage C: Vragenlijst docenten

Nieuwegein, 30 mei 2012

Beste docent,

Vorige week heeft u via uw e-mail deze vragenlijst als bijlage ontvangen. Ik heb begrepen dat het lastig is om deze bijlage te openen. Bij dezen ontvangt u een uitgeprinte versie van de vragenlijst, zodat u de vragen schriftelijk kan beantwoorden.

Ik hoop dat u de tijd wilt en kunt nemen om de vragenlijst in te vullen. Het kost u ongeveer 15-20 minuten. Uw bijdrage is onmisbaar binnen mijn onderzoek en voor het formuleren van passende aanbevelingen.

Retourneren

Ik wil u vragen vóór woensdag 5 juni 2013 de vragenlijst in te vullen. De vragenlijst kunt u in de envelop doen en in het postvakje van Tineke Vleeming deponeren.

Als u meer wilt weten over mijn onderzoek of de vragenlijst, kunt u contact met mij opnemen via l.brosi@student.fontys.nl.

Alvast bedankt voor uw medewerking!

Met vriendelijke groeten,

Laura Brosi

l.brosi@student.fontys.nl

Toelichting

In het kader van mijn opleiding Master Special Educational Needs aan de Fontys Hogeschool voer ik mijn afstudeeronderzoek uit op School X. Ik wil hier graag meer over vertellen en vragen of u een vragenlijst in wilt vullen.

Allereerst zal ik me voorstellen: Ik ben Laura Brosi en sinds september 2012 loop ik een dagdeel per week stage bij speciale leerlingbegeleiding, onder supervisie van Tineke Vleeming. Ik verwacht deze opleiding dit schooljaar af te ronden.

Onderzoeksvraag

In mijn onderzoek wil ik helder krijgen wat docenten in het regulier VO nodig hebben om onderwijs op maat te bieden aan geïndiceerde leerlingen met ODD, ADHD of ASS (autisme spectrum stoornis) in het kader van Passend Onderwijs.

Passend Onderwijs

Vanaf 1 augustus 2014 komt er een nieuw stelsel voor Passend Onderwijs. Passend Onderwijs is er op gericht om zo veel mogelijk leerlingen regulier onderwijs te laten volgen.

Het geld van de rugzakjes gaat naar de samenwerkingsverbanden die met zorgarrangementen bepalen hoe de gelden worden ingezet en over de scholen worden verdeeld. Door een samenwerkingsverband wordt aan alle leerlingen een passende plek in het onderwijs geboden. Elke school formuleert een eigen basiszorg waarin aangegeven wordt wat deze school iedere leerling kan bieden.

Het is te verwachten, dat in de toekomst door de invoering van Passend Onderwijs meer geïndiceerde leerlingen in de klas zullen komen. In dit onderzoek gaat het om leerlingen met ODD, ADHD of binnen het autisme spectrum (ASS).

Verzoek tot invullen vragenlijst

In het kader van dit onderzoek heb ik interviews met docenten van school X afgenomen. Op basis

hiervan, heb ik een aantal stellingen geformuleerd waar ik uw reactie op vraag. Daarnaast wil ik u verzoeken een aantal (open) vragen te beantwoorden.

Anonimiteit

De vragenlijst wordt anoniem verwerkt en er wordt in het verslag geen informatie opgenomen gerelateerd aan individuele personen.

A. Algemene vragen

		Antwoord
1.	Hoeveel jaar bent u werkzaam in het voortgezet onderwijs?	jaar
2.	Hoeveel lessen geeft u per week?	lessen
3.	Hoeveel klassen zijn dit?	klassen
4.	Hoe groot zijn deze klassen gemiddeld?	leerlingen gemiddeld
5.	Hoe is de verdeling van uw klassen in onderbouw- en bovenbouwklassen?	Onderbouw:% Bovenbouw:%
6.	Welk vak geeft u?	
7.	Welke functie(s) of taak (taken) heeft u op dit moment naast uw docentschap? (bijv. vakdocent, mentor, teamleider)	

B. Open vragen

1. Waar denkt u aan bij Passend Onderwijs?

Antwoord:

2. Welke extra zorg/aandacht besteedt u aan leerlingen met ODD, ADHD of met een stoornis binnen het autisme spectrum stoornis (ASS) in de klas?

Antwoord:

A. ODD

B. ADHD

C. ASS

3. Is dit voor uw gevoel voldoende? Kunt u dit toelichten?

Antwoord:

C. Voorwaarden voor u als docent

Wat heeft u nodig om onderwijs op maat te kunnen geïndiceerde leerlingen met ODD, ADHD of ASS?

Kruis in de eerste kolom aan waar uw behoeften liggen (er zijn meerdere keuzes mogelijk) en vul de zin aan.

X	Ik heb behoefte aan...
	kennis over/van...
	vaardigheden om...
	ondersteuning tijdens...
	collega's (uit de sectie of uit het team) die...
	materialen waarmee...
	een zorgcoördinator die...
	een speciale leerlingbegeleider die...
	meer handen in de klas in de vorm van...
	een leidinggevende/afdelingsleider die...

	meer tijd om...
	ouders die...
	een klaslokaal dat...
	Anders, namelijk...

X	Ik heb behoefte aan ondersteuning
	bij het analyseren van ...
	door mee te denken of van gedachten te wisselen over...
	door praktijkvoorbeelden te laten zien van...
	door een plan te maken voor...
	door informatie te geven over...
	door een cursus of presentatie te krijgen over...
	door bij een collega op lesbezoek te gaan om te zien hoe...
	door een (gedrags)deskundige te laten observeren in mijn les om...
	Anders, namelijk:...

Heeft u nog vragen/opmerkingen n.a.v. bovenstaande voorwaarden? Ruimte voor toelichting:

D. Stellingen

Hieronder staan 30 stellingen in willekeurige volgorde. Vul achter de stelling de waarde die van u van toepassing is in.

N.B. Met 'geïndiceerde leerling' worden leerlingen met ODD, ADHD of binnen het autisme spectrum stoornis (ASS) bedoeld.

Toelichting waarden:

1. helemaal mee eens
2. mee eens
3. mee oneens
4. Helemaal mee oneens.

		Waarde
1.	De toename en aanwezigheid van geïndiceerde leerlingen in de klas heeft een negatieve invloed op de kwaliteit van het onderwijs voor <u>alle</u> leerlingen.	
2.	Het is voor mij duidelijk wat er van mij als mentor wordt verwacht in de begeleiding van geïndiceerde leerlingen.	
3.	Ik heb als mentor meer tijd dan gemiddeld nodig om een geïndiceerde leerling goed te kunnen begeleiden.	
4.	Hulp bij de begeleiding van een geïndiceerde leerling is vraaggestuurd: ik geef het zelf aan wanneer ik problemen ervaar in de (mentor)klas.	
5.	Ik weet waar en bij wie ik terecht kan als ik problemen ervaar met een geïndiceerde leerling in de klas.	
6.	Ik deel mijn ervaringen met een geïndiceerde leerling binnen mijn team.	
7.	Tijdens een rapportvergadering worden ervaringen uitgewisseld m.b.t. een geïndiceerde leerling.	

8.	Wanneer ik met een collega een geïndiceerde leerling bespreek, is dit meestal uitgaande van de mogelijkheden van de leerling.	
9.	Ik heb behoefte aan algemene informatie over een stoornis en de bijbehorende onderwijs- en begeleidingsbehoeften.	
10.	Ik heb behoefte aan specifieke informatie over de geïndiceerde leerling, zoals concrete tips en handvatten hoe om te gaan met deze leerling.	
11.	Ik wil voor aanvang van het schooljaar beschikken over informatie over de geïndiceerde leerling in mijn klas, zoals een bepaalde aanpak die goed werkt.	
12.	Ik hoef van te voren niet te weten welke stoornis de leerling in mijn klas heeft.	
13.	Bij de aanwezigheid en toename van geïndiceerde leerlingen binnen de school is de begeleiding/ondersteuning door een (gedrags)deskundige essentieel.	
14.	Een geïndiceerde leerling moet een (gedrags)deskundige als vast aanspreekpunt hebben in plaats van de mentor.	
15.	De informatie op de memo van Tineke Vleeming over een geïndiceerde leerling, is voldoende om de leerling in de les te kunnen begeleiden.	
16.	Geïndiceerde leerlingen zijn niet anders dan andere leerlingen, iedere leerling heeft evenveel aandacht nodig.	
17.	Ik ben op de hoogte van de onderwijsbehoeften van geïndiceerde leerlingen en houd hier rekening mee in mijn uitleg instructie van de lesstof.	
18.	De specifieke aandacht die een geïndiceerde leerling nodig heeft, ontgaat mij bijna nooit.	
19.	Ik weet hoe ik adequaat kan reageren op het gedrag en de onderwijsbehoeften van een geïndiceerde leerling	
20.	Mijn leerlingen weten wat ze kunnen verwachten in mijn les (spoorboekje).	
21.	Ik stimuleer samenwerking tussen een geïndiceerde leerling en andere leerlingen.	

22.	Openheid en voorlichting in de klas over de stoornis van een geïndiceerde leerling zorgt voor meer begrip.	
23.	Leerlingen gaan over het algemeen goed om met klasgenoten met een geïndiceerde leerling.	
24.	Ik kan mijn grenzen aangeven als docent/mentor in de mogelijkheden die ik heb in de klas in het lesgeven aan geïndiceerde leerlingen.	
25.	Ik weet nog onvoldoende van Passend Onderwijs om in te schatten wat het voor mij gaat betekenen als docent.	
26.	Passend Onderwijs betekent voor mij dat alle leerlingen onderwijs op maat krijgen, afgestemd op hun onderwijsbehoeften.	
27.	Mijn algemene waardering voor Passend Onderwijs is positief.	
28.	Ik voel me voldoende voorbereid/toegerust op de te verwachte toename van meer geïndiceerde leerlingen in de klas.	
29.	De andere leerlingen worden zullen minder aandacht krijgen als er meer geïndiceerde leerlingen in de klas komen.	
30.	De toename en aanwezigheid van geïndiceerde leerling in de klas heeft geen negatieve invloed op mijn lessen.	

Heeft u nog vragen/opmerkingen n.a.v. de stellingen? Ruimte voor toelichting:

- Einde vragenlijst - Bedankt voor uw medewerking!

Bijlage D: Voorstelstukje in personeelsblad

Onderzoek naar begeleiding en ondersteuningsbehoeften

m.b.t. onderwijs aan zorgleerlingen én reguliere leerlingen

Via deze weg wil ik me voorstellen. Ik ben Laura Brosi en sinds september 2012 loop ik een dagdeel per week stage bij speciale leerlingbegeleiding, onder supervisie van Tineke Vleeming. Ik loop stage in het kader van mijn opleiding Master Special Educational Needs aan de Fontys Hogeschool (Utrecht), welke ik dit schooljaar zal afronden. Mijn afstudeeronderzoek ga ik uitvoeren op school X. Ik wil hier graag meer over vertellen.

Vanaf 1 augustus 2014 komt er een nieuw stelsel voor Passend Onderwijs. Passend Onderwijs is erop gericht om alle leerlingen op hun niveau onderwijs te laten volgen in reguliere scholen. Scholen gaan binnen een samenwerkingsverband samenwerken om alle leerlingen een passende plek in het onderwijs te bieden. Het is te verwachten is dat in de toekomst door deze invoering van passend onderwijs, er meer zorgleerlingen in de klas zullen komen.

In mijn onderzoek ga ik op zoek naar een antwoord op de vraag welke behoeften en ideeën voorondersteuning en begeleiding docenten van school X hebben om passend onderwijs te kunnen bieden aan zorgleerlingen, naast het aanbod van regulier onderwijs aan de andere leerlingen. Met zorgleerlingen worden de leerlingen bedoeld die op dit moment een 'rugzakje' hebben, de geïndiceerde leerlingen. Ik wil dit onderzoek gaan uitvoeren door het afnemen interviews bij een aantal docenten. Vervolgens verspreid ik een enquête aan een grotere groep docenten. Aan de hand van de onderzoeksresultaten, zal ik een aanbevelingen formuleren.

Ik hoop dat jullie, wanneer je een uitnodiging voor deelname aan het onderzoek ontvangt, de tijd wilt nemen om een interview te geven en/of de enquête in te vullen. Het zal mij helpen om een zo duidelijk mogelijk antwoord te formuleren.. Als u meer wilt weten over dit onderzoek, kunnen jullie je contact met me opnemen via l.brosi@student.fontys.nl. Alvast bedankt voor de medewerking!

Bijlage E: Inhoudelijke samenvatting documentonderzoek

** wat geeft het document aan over (de visie op) Passend Onderwijs en zorg aan leerlingen op school X?*

** Wat vertelt het document over de uitvoering van passend onderwijs en zorg aan geïndiceerde leerlingen in de praktijk?*

1. Onderwijzorgprofiel (De Jong, 2012)

** wat geeft het document aan over (de visie op) Passend Onderwijs en zorg aan leerlingen op school X?*

In het schooljaar 2010-2011 heeft het APS in opdracht van het samenwerkingsverband (SWV) het onderwijzorgprofiel van de scholen vastgesteld. Dit is een foto van de school op het gebied van o.a. leerlingpopulatie, zorgstructuur en zicht op de ontwikkeling van leerlingen .

De Onderwijsraad maakt in de context van passend onderwijs een andere indeling dan die tussen lichte en zware vormen van zorg, waarbinnen ook de speciale onderwijzorg in het regulier onderwijs een plaats krijgt. Er wordt er uitgegaan van de driedeling basiszorg, dieptezorg en breedtezorg (Onderwijsraad, 2011).

Basiszorg

Op school X wordt tot de basiszorg onderwijs aan leerlingen gerekend, inclusief de extra inspanningen die wordt geleverd met inzet van deskundigen. De docenten in het primair proces moeten in de hoofdzaak zelf vormgeven van onderwijs en de wijze waarop de eventueel gedifferentieerde vraag in de klas.

Breedtezorg

De breedtezorg op school X bestaat uit toegevoegde externe expertise van de ambulante begeleiding en het spreekuur van de leerplicht. Vooral intern is expertise georganiseerd zoals de zorgcoördinator, RT, vertrouwenspersoon, leerlingbegeleiding. Ook de afdelingsleider speelt een rol.

Dieptezorg

Er wordt in zeer beperkte mate verwezen naar de reboundvoorziening. Een zeer beperkt aantal leerlingen stroomt tussentijds uit naar een andere VO en een enkele naar het VSO.

** Wat vertelt het document over de uitvoering van passend onderwijs en zorg aan geïndiceerde leerlingen in de praktijk?*

In relatie tot de doelgroep van dit onderzoek, de docenten, wordt aangegeven dat de communicatie en uitwisseling van ervaringen binnen het team gebeurt tijdens rapportbesprekingen, via het leerlingvolgsysteem Magister en e-mail. Als nadeel wordt genoemd dat er geen borging is of iedereen iets met de bevindingen en aanbevelingen kan in de eigen lespraktijk. Er is geen gestructureerde bewaking op het handelingsgerichte inzet en bewaking van de effecten van de aanpassingen. De terugkoppeling van interne en externe deskundigheid laat te wensen over. Voor docenten ontstaat hieruit het effect dat er veel wordt gesignaleerd en gemeld, maar dat het aan de individuele docent zelf is, al dan niet in overleg met de mentor, om vorm te geven aan onderwijs- en ondersteuning.

Tussen docenten is er goed onderling contact, er is een systeem van verplichte intervisie en er worden interne audits afgenomen. Docenten voelen zich in hoge mate betrokken met de leerlingen. De school ziet toe dat er een redelijke spreiding van de leerlingen die extra aandacht vragen is, omdat docenten het als een probleem ervaren als er meerdere leerlingen die extra aandacht vragen in de klas zitten.

Als conclusies worden in het zorgprofiel gesteld:

- Vooral niet te corrigeren, oppositioneel gedrag dat onveiligheid veroorzaakt door de leerling zelf, de docenten en medeleerlingen, is moeilijk te corrigeren. Daarnaast neemt het aantal leerlingen met concentratieproblemen (ADD, ADHD, autistisch spectrum) de laatste jaren toe. Dit vraagt van docenten andere begeleidingsvaardigheden.

- Het team heeft zicht op de vorderingen van de leerlingen en toont zich betrokken. Er is een interne zorgstructuur met verbinding naar externe deskundigheid (ZAT). De ambulant begeleiders worden vooral ingezet ter bevordering van de deskundigheid van de docenten.
- Het onderwijsproces is vooral lesstof gestuurd. Leerlingen worden in hun vorderingen gevolgd ten opzichte van de reguliere normering. In de school wordt slechts in beperkte mate gedifferentieerd naar lesstof en werkvormen en is afhankelijk van de docent.

2. Website school X (School X, z.j.)

** wat geeft het document aan over (de visie op) Passend Onderwijs en zorg aan leerlingen op school X?*

De website van school X besteedt een apart onderdeel aan de beschikbare begeleiding op school. Er worden veel mogelijkheden van zorg en begeleiding aangeboden. Hierbij kan gedacht worden aan testmogelijkheden, vertrouwenspersonen, leerlingbegeleiders, RT'ers etc. Er is een overzicht beschikbaar van de verschillende vormen leerlingbegeleiding die School X biedt, voor wie de begeleiding bedoeld is, wie de contactpersoon is en hoe leerlingen deze begeleiding kunnen krijgen et cetera.

Op de website wordt bij de beschrijving van de identiteit aangegeven dat van docenten wordt verwacht dat ze we kwalitatief goed onderwijs bieden en een rol als coach vervullen. De rol van coach van docenten, het respecteren van verschillen en de bereidheid om elkaar nieuwe kansen te geven sluiten aan bij de opvattingen over Passend Onderwijs. De mentor wordt beschreven als de spil in de leerlingbegeleiding. Hij is het eerste aanspreekpunt voor zijn mentorleerlingen, ouders en vakdocenten. Hij is verantwoordelijk voor de individuele begeleiding en draagt zorg voor het groepsproces in zijn klas.

** Wat vertelt het document over de uitvoering van passend onderwijs en zorg aan geïndiceerde leerlingen in de praktijk?*

De extra begeleiding die school X leerlingen met LGF kan bieden, wordt uitsluitend aangewend wanneer begeleiding noodzakelijk is om het onderwijs adequaat te kunnen volgen. Bovendien moet de begeleiding verbetering kunnen opleveren. Leerlingen kunnen uitsluitend worden aangenomen wanneer de gevraagde begeleiding past binnen het aanbod van begeleiding. (School X, z.j.)

3. 'Taakomschrijvingen Zorg er Begeleiding' (School X, 2010)

** wat geeft het document aan over (de visie op) Passend Onderwijs en zorg aan leerlingen op school X?*

In het document 'Taakomschrijvingen Zorg er Begeleiding' (2010) is een organogram te vinden waarin de zorgroute van de school is weergegeven. Hieruit wordt duidelijk dat de begeleiding van leerlingen in eerste instantie wordt verzorgd door de vakdocent en mentor. Iedere klas heeft een mentor als eerste aanspreekpunt voor leerlingen, ouders en vakdocenten. Hij of zij is verantwoordelijk voor individuele begeleiding en draagt zorg voor het groepsproces in de klas. Wanneer er extra ondersteuning nog is, kan de mentor contact opnemen met andere deskundigen buiten de school (School X, z.j.).

** Wat vertelt het document over de uitvoering van passend onderwijs en zorg aan geïndiceerde leerlingen in de praktijk?*

De school heeft noemt in Taakomschrijving Zorg en Begeleiding (2010) zowel de begeleider leerlingen met gedragsproblematiek als een trajectbegeleider REC-leerlingen (Regionale Expertise Centrum). In de praktijk wordt dit vervuld door één orthopedagoog, de speciale leerlingbegeleider genoemd. De begeleider verzorgt voor leerlingen uit klas 1 en 2 met concentratieproblemen begeleiding in de vorm van individuele gesprekken en/of groepstraining. Dit kunnen leerlingen zijn met ADHD en/of autistisch verwante stoornis. De trajectbegeleider begeleidt leerlingen met een REC beschikking ('rugzakje') of begeleidt de aanvraag voor een beschikking. Als er in het basisonderwijs al

extra ondersteuning voor leerlingen bestond, denkt school X na over op welke wijze deze op school kan worden voortgezet binnen de mogelijkheden.

4. Samenwerkingsverband (De Jong, 2012; PCL Projectgroep SWV Zuid-Utrecht, 2012)

** wat geeft het document aan over (de visie op) Passend Onderwijs en zorg aan leerlingen op school X?*

In de voorstellen voor de basisondersteuning voor het SWV (PCL Projectgroep SWV Zuid-Utrecht, 2012) wordt aangegeven dat de orthopedagoog zich moet richten op de ondersteuning van docenten om deze handelingsgericht te laten werken. Het doel is dat alle school binnen het SWV planmatig en gedifferentieerd handelingsgericht werken voor leerlingen.

** Wat vertelt het document over de uitvoering van passend onderwijs en zorg aan geïndiceerde leerlingen in de praktijk?*

Het SWV heeft in november 2012 een eerste nieuwsbrief voor docenten uitgegeven over Passend Onderwijs. Het doel hiervan is om bij te dragen aan een betere beeldvorming t.a.v. de invoering van passend onderwijs binnen het SWV. Zo worden er vragen beantwoord wat de invoering van passend onderwijs voor het samenwerkingsverband betekent en hoe groot de instroom vanuit het voortgezet speciaal onderwijs zal zijn. Er wordt aangekondigd dat de volgende nieuwsbrief zal verschijnen wanneer er belangrijke ontwikkelingen zijn te melden (De Jong, 2012).

Bijlage F: Statistische datamatrix respondenten

	<i>Interviews</i>	<i>Vragenlijsten</i>
Periode	6 t/m 22 maart 2013	22 mei tot en met 12 juni
Aantal	7	21
Vak	Engels (N=1) Wiskunde (N=1) Natuurkunde (N=1) Geschiedenis (N=3) Beeldende vorming (N=1)	Wiskunde (N=2) Economie1 (N=2) Biologie (N=3) O&O (N=3) Filosofie (N=1) KGL (N=2) ANW (N=1) Maatschappijleer (N=1) Lichamelijke Opvoeding (N=1) Informatica (N=1) Engels (N=2) Latijn (N=1) Nederlands (N=2) Geschiedenis (N=1) Beeldende vorming(N=1) Duits (N=2) Onbekend (N=2)
Leeftijd	<30 (N=1) 31-40 (N=1) 41-45 (N=1) 46-50 (N=1)	

	51-55 (N=1) 55-60 (N=1) 61 > (N=1)	
Aantal jaar werkzaam in het onderwijs	0-5 jaar (N=0) 6-10 jaar (N=3) 11-20 jaar (N=1) 21-30 jaar (N=2) 30 > (N=1)	0-5 jaar (N=4) 6-10 jaar (N=3) 11-15 jaar (N=3) 16-20 jaar (N=3) 21-25 jaar (N=0) 26-30 jaar (N=2) 31-35 jaar (N=4) 36> (N=1) Onbekend (N=1)
Aantal klassen	4 (N=2) 5 (N=2) 7 (N=1) 9 (N=2) 14 (N=2)	3 (N=2) 4 (N=1) 5 (N=3) 6 (N=6) 7 (N=3) 8 (N=2) 9 (N=1) 10> (N=2) Onbekend (N=1)
Gemiddeld aantal leerlingen per klas	25-30 leerlingen	24-30 leerlingen
Functie	Vakdocent (N=7) Mentor (N=6)	Vakdocent (N=19) Mentor (N=13)

	Andere functie binnen de school (N=6)	Andere functie binnen de school (N=10) Onbekend (N=2)
Gemiddelde duur interview	30 minuten	
Locatie	Personeelskamer of kamer leerlingbegeleider	

Bijlage G: Verbatim Transcriptum (uitgeschreven interviews)

Toelichting:

‘L’ is de onderzoeker, het getal voor de uitspraak is de docent. Om de anonimiteit te waarborgen zijn de persoonlijke gegevens (zoals geslacht en leeftijd) verwijderd.

	Datum: 6 maart 2013
	Docent 1
	<i>Eerste tien minuten van het interview zijn niet opgenomen, omdat opnameapparatuur niet aanstond.</i>
L	Ik wilde vragen, welke specifieke onderwijsbehoeften hebben die leerlingen dan volgens u, u gaf al aan ze hebben veel individuele
1	ja, ja, in de zin van individuele aandacht. Tijd. Nazorg, dus ook buiten de les. Dat zijn de drie dingen waar ik het meest aan denk.
	Naast bijvoorbeeld extra tijd, tijdens proefwerken bijvoorbeeld. Vroeger waren het uitvergrotingen tijdens proefwerken, maar dat mag officieel niet meer.
L	Hmm Hmm
1	Maar goed, daar denk ik dus aan. Extra faciliteiten.
L	Als u hoort dat u een zorgleerlingen, dus zeg maar een stempeltje, in de klas krijgt, heeft u dan specifieke dingen nodig, van te voren al?
1	Ik heb sowieso de uitgebreide informatie van, zal maar zeggen, de mentor nodig die in het jaar daarvoor...
	Stel, ik heb een 5VWO, dan heb ik de extra informatie van de mentor nodig, dus ja, die heeft die ter beschikking, die heeft contact met de ouders. Dat is in eerste instantie wat we allemaal nodig hebben. Hopelijk geeft die ook handvatten waar ik iets mee kan.
L	Hmm Hmm
1	Dat is het dan eigenlijk ook wel. En dat is ook wel het probleem, dat is meestal wat we krijgen.
L	Iets op papier...
1	Iets op papier, hoe en wat precies, ja, vaak heb ik het idee dat je dan toch maar zelf moet uitvinden, want echt een oplossing, en echt toegerust als school...
	Überhaupt vind ik als school dat we daar slecht op zijn toegerust. Maar ik vind dat wij daar ook slecht op toegerust zijn.
L	Bij de voorbereiding van het onderzoek heb ik ook wel gekeken wat er dan al binnen het lerarenonderwijs hierop wordt gericht zeg maar. Maar bijvoorbeeld bij een universitaire docentenopleiding heb je maar een keer...
1	Ja een keer iets van gehoord en dat is het dan. Dan moet je het maar uit gaan zoeken.
L	Terwijl het eigenlijk een feit is dat het in de klas meer zal gaan worden
1	Dat is het ook in het onderwijs, dat er steeds meer leerlingen zijn die je op een aparte manier moet behandelen. Dat wordt ook steeds voor veel mensen een steeds groter probleem
L	Ja wat kan wel, en wat kan niet
1	En ja ook wat moet jij, en wat Niet alleen wat de leerling kan, en wat zijn jouw beperkingen hoe ver moet jij gaan. Want ja, je bent er niet voor opgeleid, je bent gewoon docent dus ja je bent een vakleerkracht en je bent niet opgeleid om met 6 autistische leerlingen... Ik overdrijf misschien...
L	Nee, maar dat is wel hoe het eruit ziet
1	Ja, dus ik denk dat dat een groot probleem is.

L	Dus omdat er te verwachten is dat nog meer leerlingen in de klas zullen komen, wat vind u van die ontwikkeling?
1	Ja, dat is, nou ik zei net, in de MR hebben we daar wat meer informatie over gekregen, het wordt voorgesteld alsof het niet zo'n groot probleem gaat worden.
	Dat in principe wordt gezegd dat het aantal leerlingen dat zichzelf aanmeld voor die school, zal niet zo erg toenemen. Ik kan me dat niet voorstellen, want die speciale scholen die worden voor een deel opgeheven. Het is een bezuinigingsmaatregel, dus ze moeten meer naar het reguliere onderwijs, met misschien allemaal goed motieven.
	Maar ik kan me niet voorstellen dat het probleem dus niet toeneemt, maar ik vind het dus wel een probleem.
	Het wordt een beetje gebagatelliseerd denk ik, en als het gebeurt wordt ook gezegd dat scholen opzich gaan specialiseren. Dat wij bijvoorbeeld 'de autistische leerlingen' gaan bedienen. En een andere school die gaat bezig met ja...
L	Ja
1	Ik noem naar een probleem.
	Of dat zo is dat moeten we nog maar afwachten. Ik bedoel de toestroom, het kan meevallen, maar ik denk als je maar een paar leerlingen, ik bedoel we hebben één heel extreem geval gehad. Stel dat er twee of drie van dat soort gevallen tussen zitten, ik denk dat het ongelofelijk ons onderwijs zal gaan beïnvloeden.
L	Dan ben je meer zorg aan het verlenen om alles om één leerling heen te bouwen
1	Ja precies, maar goed, dat is dus een vraag, en ik denk dat de gemiddelde docent hier op school hier bij stil gestaan heeft en dat het nu langzaam aan een beetje begint door te druppelen.
L	Hmm hmm
1	En we in de MR wat meer informatie hebben gehad. Het komt dus al volgend jaar, en ja, ik vraag me af hoe mensen daar echt op voorbereid zijn. Mensen hebben daar niet echt een specifieke opleiding voor gehad, je zou zelfs kunnen denken aan specifieke cursussen, nou ik heb er nog niks over gehoord.
L	Ik wil dan ook in dit onderzoek vragen wat docenten nodig hebben, wat zij zelf nodig hebben, maar daar komt ik zo op terug
	De volgende vraag, wat betekent het voor u als docent of wat zal het van u vragen, dat heeft u natuurlijk al het een en ander over vertelt, de keuze tussen individueel of de groep
1	Ja, ik denk dat het lesgeven een stuk ingewikkelder wordt. Problematischer. Lastiger. Wat moet je voorbereiden? Een examenklas bijvoorbeeld, dat is louter gericht op het examen, dat is echt klassikaal zeg maar iets voorbereiden. Stel dat er twee/drie leerlingen zitten die dat niet kunnen op die manier, ik zou niet precies weten hoe ik dat zou moeten aanpakken.
	Als ik daar geen tijd voor krijg, want dat is ook...
L	Nee...
1	Dat is ook een probleem. Het gaat allemaal in dezelfde tijd tot nu toe. Dan misschien wel in een mentoruur, maar goed, met meer tijd, behalve dus een paar mensen zoals Tineke, die hebben daar dan een specifieke opdracht voor, maar de gemiddelde docent moet het gewoon doen in de tijd die daar voor staat
L	Wat u net ook zie, dat u bijvoorbeeld uren buiten de klas bijvoorbeeld nodig hebt voor zo'n leerling, maar dat zou dan in eigen tijd moeten en de rest...

1	Ja, in de pauze of iets dergelijks?
L	Ja, haha. Het houdt een keer op.
1	Ja, ja.
L	Welke uitdagingen, ziet u wel?
1	Ja, ja... uitdagingen...
L	Het is altijd een heel positief geformuleerd woord
1	Ja er zijn geen problemen, er zijn uitdagingen..
L	Wat zou je dan kunnen noemen?
1	Ik noem het dus wel een probleem. Het is niet zozeer een uitdaging, want een uitdaging is wat ik zelf verkies ook voor een deel. Hier kies ik niet voor, dit is wat gewoon op je pad komt. Dus ik vind het meer een probleem. Ja, en het probleem is zodanig, dat het niet alleen voor mij een probleem is, maar voor die leerlingen is het meer een probleem, want daar moet iets mee gedaan worden.
	Ik vind gewoon dat wij daar eigenlijk onvoldoende voor toegerust zijn. Dus ik vind het in die zin geen uitdaging, maar echt een probleem.
L	Ik zeg het ook, een uitdaging is altijd heel positief geformuleerd,
1	Ja ik bedoel, ik ga graag uitdagingen aan, maar dit is een uitdaging die ik liever vermijd eerlijk gezegd.
L	Ja, een uitdaging als het van jezelf is, ben je daar meer toe gemotiveerd om daar
1	Dat is in dit geval zeker niet zo.
L	Omdat het iets van buitenaf is en wat natuurlijk en wat er gaan komen.
	Op een andere richting, hoe denkt u dat leerlingen zelf in de klas kunnen omgaan met verschillen, met zorgleerlingen in de klas
1	Ook dat is natuurlijk een probleem, maar ook misschien een uitdaging haha, ik denk dat je ze in ieder geval heel goed moet voorlichten. Stel dat je een paar van die leerlingen in de klas krijgt, bijvoorbeeld problematisch, hoe meer problematisch, hoe meer we moeten inlichten, zoals het bekende geval waar ik al een aantal keer over gesproken heb, daar waren de leerlingen helemaal niet op voorbereid, nou dat ging ook aan alle kanten fouten, daar gaat ook een ...??? 7.40, het leerproces wordt ook opgehouden, die leerlingen krijgen in principe meer aandacht dan de gemiddelde leerling, nou dat gaat ten koste van... Dus ik denk als dat wat, en als je dat goed wilt laten integreren, je ze dan heel goed moet inlichten.
	Bij wijze van spreken als ze hier op school komen, bij een brugklas, dat er door een specifiek iemand inclusief mentor daar extra aandacht aan besteed wordt en dat er gewoon over vertelt wordt. Van jongens, dit gaat er gebeuren, er zijn een paar regels die we met zijn allen moeten handhaven. Respect is daar één van bijvoorbeeld. Het zijn mensen net zoals jij en ik, alleen met een probleem.
	Er zullen.. We staan met elkaar voor hetzelfde probleem dus dat zullen we moeten handelen.
L	En ik denk dat daar ook wel weer het verschil zit met onderbouw en bovenbouw, dat bij onderbouw kinderen het misschien nog helemaal niet willen weten en al helemaal niet anders willen zijn

1	Maar ik denk dat dat ook kan verschillen, soms zijn leerlingen in de onderbouw zo.. Ze kunnen heel aardig zijn, maar ze kunnen soms ook heel lief voor elkaar zijn. Je weet niet hoe het uitpakt, er hoeven maar een paar kleine dingetjes te gebeuren, waar je als docent soms grip op hebt, of soms helemaal niet. En die wijze kan helemaal omslaan.
	Dus het kan liefdevol opgevangen worden, maar het kan ook leiden tot pesten bijvoorbeeld, wat een groot probleem zou kunnen zijn.
L	Ja, ja
1	Jij sluit je aan bij die leerling, maar dan val je buiten de boot bij het andere groepje, dus er spelen allerlei processen die in de bovenbouw, laten we zeggen dat ze min of meer op weg zijn naar volwassenheid, dat dat iets minder speelt.
	Maar ook daar kan het nog steeds problematisch zijn denk ik
L	Heeft u nu ook in uw eigen mentorklas, het is natuurlijk wel bovenbouw, heeft u het al wel een keer meegemaakt, of heeft u daar..
1	Nee, ik heb natuurlijk genoeg dyslectische leerlingen, maar dat vormt eigenlijk geen probleem.
L	Dat uit zich niet zozeer ingedrag, het is meer...
1	Nee
L	Het is meer lastig voor die leerling zelf
1	Wat ik heb meegemaakt is, ik heb nu een derde klas, ook voor het eerst sinds jaren daar zit een leerling in die echt ja, problematisch is, het is nog niet eens 100% gediagnosticeerd wat hij nou precies heeft, daar zijn verschillende opvattingen over, maar hij is problematisch
	Nouja goed, daar merk je gewoon van dat, dat heeft invloed op een klas, en dat moet je als groep zijnde op reageren, maar hoe dat is soms heel verschillend.
	Er is ook niet één aanpak voor. Dat kan soms per week, en soms per les verschillen.
L	Omdat ieder kind ook weer anders is
1	Omdat ieder kind, en ook de sfeer in de klas, wat zo'n leerling doet dat verschilt van week tot week. Kijk de ene opmerking en ik zie gniffelen dan kan je dat niet over je kant laten gaan als docent, maar soms is het humoristisch en dan laat je het gaan, want soms als je er op ingaat, dan verstoort het meer dan wanneer je het maar even laat passeren.
	Dus ja, dat zijn keuzes die je moet maken.
L	Ja, ik heb zelf nooit lesgegeven, ik ben geen docent, maar als ik het allemaal zo hoor dan dat je 28 leerlingen in de klas hebt
1	Ja, dat is ook zo
L	Ik weet dan meer van de zorgleerlingen, maar in combinatie met 26 anderen wordt het weer een heel ander verhaal
1	Ja dat is het ook, je hebt een hele klas voor je.
L	Voelt u zich voldoende voorbereid op een toename?
1	Nee beslist niet. Ik ben wat dat betreft een docent die liefde voor zijn vak heeft en hopelijk ook liefde voor zijn leerling, maar specifieke kennis hiervan heb ik niet. Ik heb eigenlijk een geïnteresseerde krantenlezer om het maar zo te zeggen, meer weet ik er ook eigenlijk niet van.
L	Wa heeft u nodig om wel beter voorbereid te voelen

1	Nouja, dat hangt af van het type leerling af dat we gaan binnenkrijgen, en als dat specifieke zorgleerlingen zijn met een specifiek probleem, wil ik daar ook specifiek over ingelicht worden.
	Ik wil weten wat het beeld inhoud, wat hij gaat vertonen, wat hij in principe echt nodig heeft want ja, we kunnen ook teveel geven wat ten koste gaat van andere leerlingen. Maar wat hij specifiek nodig heb om te kunnen functioneren, engaat dat niet ten koste van andere leerlingen.
	Welke vaardigheden, welk materiaal heb ik zelf in handen om die leerlingen te kunnen bedienen. Ik denk dat ik daar te weinig voor in huis heb.
L	Hmm Hmm
1	Ik weet niet precies wat ik met die leerlingen moet doen. Ik ben blij dat ik weet wat ik ongeveer met gewone leerlingen moet doen, maar niet met die leerlingen
L	U geeft zelf al aan echt specifieke kennis en in wat voor vorm zou uw voorkeur hebben
1	Ik denk dat er dan gewoon een specialist en ik denk ook dat die met een zekere regelmaat er moet zijn. Ik stel me voor dat als dit gaat gebeuren met middelbare scholieren in de regio, dat zo iemand ook regelmatig rondreist en enigszins in kaart brengt en ons specifiek daarover voorlicht. En als wij specifieke problemen hebben, dat wij ons dan ook kunnen richten op zo'n iemand. Een bureau, ik weet niet...
L	Maar echt iemand die meer het groepsproces bekijkt en hoe je dan
1	Ja, maar ook gewoon die mij inlicht over het probleem van zo'n leerling, wat houdt het dan in, ja vertel me maar, wat moet ik verwachten van zo'n leerlingen, wat kan daar in de klas mee gebeuren
	Hoe uit zich dat en hoe moet ik daarop reageren?
L	Er zijn boeken vol geschreven over autisme, maar het omgaan in de klas en wat het dan betekent...
1	Ja, maar goed ik heb een autistisch buurmeisje en dat is een heel problematisch geval geweest. Ze functioneert nu heel redelijk, studeert zelf geschiedenis. Maar verderop in de straat woont ook een autistisch meisje en ik heb een nichtje dat is lichtelijk autistisch, ja ik zie daar 3 totaal verschillende kinderen.
	Maar alle drie heten ze autistisch. Ik dnek dat ze, ja liefde en aandacht is altijd goed, maar een specifieke aanpak nodig hebben die er kan verschillen.
L	En op dat moment dat er dan een specialist langs zou komen, of in ieder geval ook regelmatig in de klas kijkt hoe het gaat, dat hij dan ook meer concrete
1	Ja, ja precies. Tips, handvatten. Wat moet ik hier nou precies doen?
L	Het zou handig zijn als alle leerlingen gewoon een kant-en-klaar handleidinkje kregen
1	Ik vrees dat dat niet gebeurt.
L	Denk u dat uw collega's hetzelfde ervaren?
1	Ja, ik denk dat , er zullen sommigen zijn die weten er iets meer van, anderen iets minder, maar gemiddeld denk ik dat dat gewoon de opinie binnen school is.
L	Ja, want als collega's problemen ervaren, dan zullen ze eerder ook bij u aankloppen als mentor, als het in uw mentor klas is. Zal u dan ook meer van u vragen
	Hoe denk u daar dan aan? Dan is het niet alleen in uw eigen klas, maar ook als mentor zijnde.
1	Ik denk dat het gewoon meer tijd vergt.
L	Ja

1	En die tijd zullen we dus ook moeten krijgen. Want anders gaat het ten koste van die leerling. En dat zie ik nog niet gebeuren, want ik heb nog nergens gehoord dat er meer tijd bij komt.
	Ik heb , ik hoor alleen dat het binnen het normale onderwijs, ze moeten geïntegreerd worden. Ik vind het een heel nobel doel, maar als je daar niks aan toevoegt of niks bijdoet qua tijd, faciliteiten, dan denk ik dat het heel problematisch kan gaan worden.
L	Wat zou de school hierin kunnen betekenen?
1	Nouja, een beetje hetzelfde, je zou bijvoorbeeld een team. Kijk, als het in alle klassen evenredig is, dan.. Waar ik wel aan gedacht hebt, als het een specifiek aantal leerlingen betreft, kun je ook een team vormen van mensen.
	Die daar, met die leerlingen, gedurende een aantal jaar, bezig zijn. Die dus ook specifieke..
L	Soort coaches?
1	Ja, een soort coaches, maar zelfs, je zou kunnen zeggen. Als zij Frans hebben, of Engels, gedurende de jaren (als dat zou kunnen) de leerlingen bij elkaar zet, dan... Ik weet helemaal niet of dat verstandig is?
L	Nee, maar het gaat ook niet gelijk om de oplossingen, maar om de ideeën
1	Precies, en dat je dan een bepaalde deskundigheid vormt in een team. Dat dus niet alle docenten voorgelicht hoeven te worden en bijgespijkerd, want dat is bijna onmogelijk. Maar dat je kiest voor een klein, professioneel team.
	Die ook andere mensen weer kunnen inlichten als het probleem zich aandient.
L	En dat dan ook misschien over meerdere jaren is, zodat niet ieder jaar het hetzelfde verhaal is dat
1	En dat is wat school zou moeten aanbieden, vind ik. Nouja het komt dus neer op faciliteiten. En nogmaals, ik heb niet gehoord dat ze komen.
L	Nee
1	Goed, misschien heb ik nog niet alles gehoord.
L	Komen ze daar op het laatste moment mee.
	Even kijk, je hebt er al antwoord op gegeven, welke ondersteuning of begeleiding u nog nodig heeft en daar heeft u duidelijk antwoord op gegeven. U geeft ook aan dat u meer tijd nodig zal hebben.
1	Zeker
L	Kunt u daar een inschatting van maken? Wat voor tijd zal dat kosten?
1	Geen idee. Daar heb ik echt geen idee van. Dat hangt helemaal af van.. Kijk als je één leerling hebt is dat minder tijd, zitten er drie in de klas dan ja, geen idee.
L	Nee
1	Ik kan het totaal niet inschatten, ik heb geen idee.
	In ieder geval duidelijk meer.
L	Want u geeft duidelijk aan dat in de tijd die u nu heeft, dan kan ik doen wat ik in de klas kan doen, maar daar buiten houdt het echt op
1	Zeker niet. Maar ik vind het heel moeilijk om.. Nou die deskundigheid is gewoon niet aanwezig en kunnen het ook niet inschatten denk ik.

L	Om samen te vatten, u geeft dus aan dat het is sowieso een probleem, en het moment dat er meer zorgleerlingen in de klas komen, dan is dat eigenlijk al niet te doen. En waar u aan denkt als begeleiding dat iemand langs komt, of in de klas kijkt wat u net al aangaf.
1	Ik kan me ook voorstellen dat we op studiedagen een bepaalde training krijgen bij wijze van sprake. Een specifieke training. Eigenlijk zou het vooraf moeten, maar
L	Want daar staat u wel voor open, zo'n training
1	Ik weet niet of alle docenten daarin getraind moeten worden, of dat een specifiek team
L	Dan sluit het weer aan waar u aan dacht om een aantal
	Ik weet niet wat verstandig is, het hangt ook af van het aanbod. Als het maar twee leerlingen zijn (wat weleens wordt voorgesteld) dan is het probleem niet zo groot. Maar worden het er 20, en zijn die verdeeld over een paar klassen, dan wordt het een veel groter probleem. Ik vind het nog steeds heel moeilijk om in te schatten, omdat ik gewoon te weinig informatie heb.
L	Je weet niet wat je kan verwachten
1	Nee precies
L	Want nu in het team, heb je het ook over bepaalde leerlingen, of hoe je met bepaalde leerlingen omgaat
	Nee, als er bepaalde leerlingen zijn die in die categorie vallen dan wordt daar zeker over gesproken. Specifiek door de vakdocenten, mentor, ook met de afdelingsleider, wordt er we aandacht, soms heel veel aandacht, wat een beetje ten koste gaat van de gewone leerlingen. Omdat wij gemerkt hebben dat de laatste jaren, pakweg 6,7, misschien wel tien jaar, dat het probleem, en dat is misschien ook wel een maatschappelijk probleem, dat het steeds groter wordt.
	Op scholen. Toen ik hier kwam, ja dan hoorde je weleens van een dyslectische leerling. Vroeger werd gezegd je kan moeilijk leren.
L	Dat was het dan
1	Precies, en daarna kwamen de stempeltjes en dus de specifieke oplossing.
	Op een gegeven moment was het natuurlijk ook zo dat als je dingen benoemt, dan schept het ook problemen.
L	Dat is ook wel wat ik regelmatig teruglees, zeker mensen die al langer in het vak zitten, dat zij zeggen van ja vroeger had je die leerlingen niet, ja je had leerlingen die wat moeilijker waren
1	Precies en dat kon je dan handelen, of niet en dat viel dan wel mee. Dus ik denk dat het ook een maatschappelijk probleem is. Ik denk dat het ook is toegenomen. Dat denk ik ook.
L	Er is meer over bekend
1	Er is meer over bekend en ja goed, maatschappelijk wil men er ook wat aan doen. Die eis van ouders, instellingen, bijna,
	Dat iedereen erbij hoort. Maar het komt wel op het bordje van het reguliere onderwijs en ik vind dat dat dan, gelukkig had je daar specifieke, speciale scholen voor, voor speciaal onderwijs. Als de maatschappij niet bereid is om daar geld in te steken, kunnen ze heel mooi zeg maar, sausje geven van die mensen moeten geïntegreerd worden, maar ik denk dat ze slechter af zijn binnen het reguliere onderwijs dan waar ze zaten. Dan was daar gewoon specifieke kennis aanwezig en meer tijd

L	Waar ik me onderzoek verder niet op ga richten, maar je hebt natuurlijk bij speciaal onderwijs voor lagere niveaus, maar voor vwo of havo
	Nee dat klopt, en waarom dan hier op school X, dat je dan meer leerlingen hebt, die willen natuurlijk ook een diploma halen
1	Tuurlijk, de eis en de roep is duidelijk maar het probleem wordt daarom we groter
L	Oké, ik heb antwoord gekregen en ik heb een duidelijk beeld. U kunt het goed verwoorden.
1	Graag gedaan
L	Heeft u zelf nog dingen die, vragen, zeggen, tegen mij
1	Waar ik wel benieuwd naar ben. OP een gegeven moment maak je een verslag van de interviews, stel dat daar nou uitkomt dat wij gezamenlijk vinden dat we daar als school niet voldoende voor toegerust zijn, gaat zo'n rapport dan ook naar de schoolleiding zodat zij dat ook lezen?
	Ik wil wel open zijn in de resultaten en ik denk, wat u zegt, dat heel veel leraren niet weten wat passend onderwijs is, of dat ze denken dat... Ik vind dat wel een signaal dat niet alleen de MR op de hoogte moet zijn, maar dat docenten ook op de hoogte moeten zijn.
L	Dat zou u juist aanraden?
1	Ja zeker, ja ik bedoel hier wordt toch op een gegeven moment om de opinie van de schoolgemeenschap verwoord
L	Ja dat is ook wat ik wil bereiken
1	Precies, en ik denk dat dat heel verstandig als de schoolleiding dat ook weet
L	Dat is ook zeker mijn bedoeling
	Want interview je ook schoolleiders?
L	Nee het zijn alleen docenten. In mijn tijdsmogelijkheden zeg maar, doe ik dat niet, maar het zijn hele interessante dingen en ook heel belangrijk.
1	Oké, goed, ik wens je er heel veel succes mee.
L	Heel erg bedankt.
1	Ja succes, tot ziens.

	Datum: 6 maart 2013
	Docent 2
	<i>Start: Korte kennismaking</i>
L	Doel van mijn interview is dat ik ervaringen van docenten zelf wil horen over zorgleerlingen. En dan vooral welke behoefte aan ondersteuning of begeleiding docenten hebben om met zorgleerlingen om te kunnen gaan.
	En na afloop van de interviews wil ik een enquête maken zodat ik ook een grotere groep docenten kan bereiken, ik kan niet met alle docenten een interview doen
2	Dat snap ik
L	Dat zal je ook wel weer terughoren en als ik mijn onderzoek af heb en je vind het leuk om terug te lezen
2	Uiteraard
L	Dan mag dat natuurlijk

L	Ik begin met algemene vragen. Daarna dan ga ik de echte vragen stellen.
2	Is goed
L	Mijn onderzoek gaat dus over het omgaan met zorgleerlingen. Er komt een nieuw stelsel voor passend onderwijs per augustus 2014. Ik weet niet of je daar al iets over hebt gehoord?
2	Geen rugzakjes meer.
L	Nee inderdaad. En dan binnen het samenwerkingsverband gaan scholen samenwerken hoe ze de zorg van de leerlingen kunnen bieden.
2	Kan heel verstandig zijn, tenminste, als het geen bezuinigingsoperatie wordt.
L	Het geld wordt anders verdeeld, hoe het er in de praktijk uit gaat zien is dan ook nog niet helemaal duidelijk.
	Wat ze wel aangeven, wat wel blijkt uit onderzoeken die al zijn gedaan, dat er meer zorgleerlingen in de klas zullen komen
2	Er zijn al scholen he, die gewoon Eén vleugel met zorgleerlingen hebben
L	Ja heb ik ook al over gehoord. Heeft Tineke ook al wel over verteld dat ze weleens is wezen kijken bij zo'n school
	Wat ik van hier heb gehoord, is het niet de verwachting dat dat hier gaat komen, in ieder geval nu niet
2	Terwijl ik van alle kanten hoor dat het wel goed kan werken, denk ik. Maar stel maar je vragen.
L	Het is ook wel de richting.. Ook wel waar ik benieuwd naar ben
	Ik begin met de algemene vragen. Hoe lang ben je werkzaam in het onderwijs?
2	23 jaar. En ik kom uit de (zwakzinnige) zorg. Dat is eigenlijk wel...
L	Oké
2	Dat zegt eigenlijk wel ook al een hoop he, ik denk bijvoorbeeld leraren die er helemaal niets mee willen. Die zeggen ik ben geen verpleger
L	Nee die zeggen, ik ben een vakdocent
2	Ik denk dat je bij mij al iemand te pakken hebt, die de intentie, omdat ik natuurlijk uit de zorg en verpleging kom, dan heb je de intentie om er iets aan te willen doen. Voor mijzelf zitten die kinderen niet in de weg, terwijl er ook wel docenten zijn voor wie het écht een groot probleem is.
L	Ik denk ook als je kijkt naar wat voor achtergrond en hoe de docentenopleiding van docenten eruit ziet. Er wordt natuurlijk heel weinig aandacht aan besteed. Als je de kennis al hebt, ga je ook anders het vak in.
2	Dat scheelt wel veel hoor
L	Ja dat geloof ik ook wel
2	Hoeveel uur per week geef je les?
2	Niet zoveel hoor, dat zijn er nu, uren of lesuren? Want we hebben natuurlijk 70 minuten.
L	Nou, lesuren en het aantal klassen
2	Ik heb vier klassen en dan twee uur in de week
L	Hoeveel leerlingen zitten er ongeveer in de klas?
2	Tussen de 25-30
L	Oké. Voornamelijk onderbouw of bovenbouw?
2	Onderbouw

L	Het vak
2	Geschiedenis
L	De meeste docenten zijn ook mentor. Bent u dat ook ?
2	Nee ik doe het zorgplan hier op school, dat is een andere klus. Overkoepelend mentoraat eigenlijk.
L	Als begeleiding voor de..
2	Nee strafleerlingen, ik houd van alle leerlingen bij die hun huiswerk niet maken, spullen niet bij zich hebben
L	De bolletjes
2	De bolletjesmevrouw
L	Niet de bolletjesmevrouw, maar het resultaat daarvan.
2	Ja ik heet slikker he, dus de bolletjes slikker/.
L	Oh echt? Die is wel heel makkelijk bedacht.
L	Soms hoor je ook wel namen, daar ben je dan mooi klaar mee. Ik vind deze nog wel grappig.
2	Als je bijna 60 bent zit je met die dingen niet meer zo hoor.
L	Nee dat hoop ik ook niet nee.
L	Waar denkt u aan als u passend onderwijs hoort? Ik zeg automatisch u, mag ik ook jij zeggen?
2	Ja uiteraard
	Ja, dat je onderwijs rekening moet houden met eventuele handicaps die leerlingen hebben. Want dat staat voor mij vast, ze zijn gehandicapt. Het is wel heftig. Ook heel cruciaal, ook naar ouders toe. Er wordt vaak heel veel van ons verwacht.
	Maar als je het woord handicap hoort, dat is niet zo, dat moet je wel eerst accepteren denk ik.
L	Dat er meer aan de hand is
2	Dat je een gehandicapt kind hebt. Want dan krijgt het een andere lading. Snap je, dan wordt het ook duidelijk dat je niet zomaar iets vraagt
L	Nee, dat je dus meer begeleiding van iemands vraagt
2	En die dat misschien wel niet altijd kan bieden. Want het is wel een klus hoor, die we erbij krijgen. Eigenlijk nu al hebben.
2	En zeker omdat, ik denk dat ik dan wel een uitzondering ben vanwege mijn achtergrond zal ik maar zeggen, maar dat er echt wel mensen zijn die het harstikke moeilijk vinden
L	Ja, ook wel uit onwetendheid.
2	Ja tuurlijk
2	Het is niet zomaar een jongetje die zijn huiswerk niet op kan schrijven. Het blijft een handicap. Waar hij zijn hele leven last van heeft
L	Ja, niet zomaar, maar in de klas...
2	Het wordt zo vaak op de school geprojecteerd, maar het is een levensprobleem van zo'n mens.
2	En op school leren ze misschien wel zo goed mogelijk ermee om te gaan, maar dat zal niet opgelost worden
2	Dat is een ontzettend heftige klus.
L	Binnen de school wordt de term zorgleerlingen gebruikt, heb je daar ook gelijk ideeën bij wat voor soort leerlingen dan aan denkt.

2	Ja, die hun huiswerk niet in hun agenda krijgen. Ja kijk ik bedoel ik zie autisme staan, en zo kun je een heel scala noemen. Bij alle leerlingen zit er een specifieke dingen, die een hele persoonlijke aanpak vragen.
2	Dat is lastig, om er 30 van die... want de rest zit ook in de pubertijd he
L	Ja die hebben ook allemaal hun eigen problemen, misschien dan niet een handicap... Want als je, de definitie van zorgleerlingen is heel groot, en ik richt me daarom voornamelijk op leerlingen met leerlingen met ADHD, autisme en ODD>
2	Hoe heet het ook alweer als iemand moeite heeft met autoriteit?
L	ODD
2	ADD
L	Nee ODD.
2	Want gisteravond bij mijn broer op zijn verjaardag die zat over een leerling te vertellen, en ik dacht ja die heeft dat maar ik wist niet hoe het heette
L	Ik vind het ook wel een lastige term, omdat natuurlijk heel veel leerlingen...
2	Ja puberteit heeft natuurlijk sowieso
L	Het kan in een andere mate zijn
2	Het heeft ook niet te maken dat iemand de baas speelt, het heeft te maken met geen enkele instructie aan te nemen, geen enkele
L	En dan wetend wat het is het nog geen oplossing, maar kan er wel gekeken worden naar een oplossing.
L	Heeft u ervaring met deze leerlingen in de klas? Het is een wat suggestieve vraag, maar straks zeg je nee en dat slaat het interview verder nergens op
2	Ja, nee uiteraard
L	Bent u bekend met deze classificaties?
2	Ik moet zeggen wat we van Tineke altijd hele goede informatie krijgen. Zij stuurt altijd. Eigenlijk vind ik dat, als je zou zeggen wat voor hulp zou je willen, vind ik dat heel prettig werken. Maar dat komt wel omdat ik in staat ben om het te vertalen. Er staat natuurlijk een hele hoop bij die ik zo weet, maar die collega's zo in de hoek smijten. Snap je? Ik wil het ook weten.
L	Je bedenkt wat voor effect het heeft voor jou, en in de klas
2	Ik wil het ook weten, en ik wil ook wel wat doen, maar ik moet wel zeggen dat nou ja, wat ik net al aangaf. Je hebt er twee in de klas, maar de andere 26 zitten ook in de puberteit, zonder handicap dan wel.
	Welke specifieke onderwijsbehoeften hebben deze leerlingen? Wat hebben ze nodig wat anders is dan anders?
	Dat is dus het punt, bij iedere leerling kan het heel verschillend zijn. En daar doet Tineke best al heel goed werk in. Ik bedoel, ik zeg dan wel het verhaal van die agenda, maar het gaat ook om concentratie, wat het bijvoorbeeld heel moeilijk maakt bij autisten dat ze met begrippen werken die ze helemaal niet kunnen vertalen, of ik heb die jongen in de klas zitten die heel dichtbij moet zitten, ik weet even zijn naam niet meer, ja die moest je zien praten om niet allemaal geluiden te horen de hele tijd
L	Oh die kon het niet van elkaar scheiden/
2	Maakt geluid. dit zou voor hem al verschrikkelijk zijn' want dan is de aandacht weg. Die dingen, maar ja dat kan je tot een bepaalde hoogte.
2	Want je hebt ook je lesstijl he. Snap je

L	Of je meer alleen klassikaal doet, of opdrachtjes geeft?
L	Wat is jouw lesstijl?
2	Ze zeggen altijd nou mevrouw praat u maar
2	Dan zeg ik 'dat mag niet van de minister'. En dan zeggen zij dan zeg ik het niet tegen de minister. Opgelost!
L	Als je maar komt waar je moet komen.
2	Dat is wel, je blijft wel kijken, want je ziet wel wie afhaakt en wie niet. Ik heb nu een jongetje in de klas, die moet nog gedefinieerd worden wat er aan de hand is maar die heel ingewikkeld probleem. Die komt binnen en dan legt hij al zijn knutseltjes neer en plakbandje over de pritt
L	Dat je je afvraagt wat er nog binnenkomt
2	Ja nouja, dan ga je vragen. Maar hij kan nog niet goed reageren. Want als je vraagt heb je het begrepen zegt hij ja. Heel moeilijk. Hij zegt op zo'n rare manier ja
L	Dan twijfel je al meteen
2	Dat is ook nog weleens heel moeilijk, communiceren. Dat is wel een groot probleem
L	U geeft aan het is een groot probleem. De verwachting is dat door de invoering van passend onderwijs er dus meer zorgleerlingen in de klas zullen komen. Wat vind je van die ontwikkeling?
2	Ja ik zeg eigenlijk, ik ben eigenlijk wel voor clusteren. Om het voor iedereen plezierig en prettig te houden
L	Ja dat je ze bij elkaar
2	Ja dat moet heerlijk zijn, dat. Ja ik ben niet zo van doe maar bij de gewone, want ze weten zelf ook wel dat ze niet gewoon zijn. Daarom moet je durven zeggen ze zijn gehandicapt. Het is heerlijk om gelijkgestemden te zijn, dat je niet altijd ogen voelt prikken in je rug. Ik ben daar echt heel erg voor
L	Binnen mijn opleiding zijn ze heel erg bezig met inclusief onderwijs, en dat er voor iedereen een plek is, maar dat ze zo veel mogelijk in een normale omgeving maar dan aangepast
2	Ze zijn niet normaal he, en dat is het grote probleem. Pas als je dat durft te zeggen, dan kun je. Want wat je nu krijgt, is zoveel stress, zowel bij de kinderen die hetzelfde hebben, als bij de leerlingen in de omgeving, als bij de docenten. Ga je clusteren, dan kan je, zet mij er dan maar op weet je. Dan weet je dat het een klus wordt.
2	Dat is het nu eigenlijk niet. Ja zorgen dat ze volgend jaar in de derde zitten. Ik wil dat ze volgend jaar allemaal overgaan en dat is heel hard werken
2	Als je dan ook nog om de vijf min moet kijken of iemand z'n pen nog heeft, of hij zijn blad wel omgedraaid heeft of niet al te veel naar buiten zit te kijken, en of ie niet toevallig iets anders aan het doen is
L	Dat kan wel bij één leerling, maar als je dan
2	Zelfs met 25 zou het in de klas kunnen, maar dan moeten ze het wel allemaal hebben. Snap je
L	Dan pas je je er helemaal op aan
2	Dan kun je een les opbouwen. En dat kun je nu niet.
L	Individuele aandacht... Want je geeft aan clusteren, je hebt nu wel speciaal onderwijs maar dat is voor de lagere niveaus, niet voor havo, vwo of gymnasium. Is daar veel minder voor...

2	Nee ik vind wel die scholen die dat opgezet hebben... Ik vind niet erg in hetzelfde gebouw dat je activiteiten zoals toneel...
L	Maar dat je de lessen zelf, die zou je dan apart
2	Om iemand effectief mogelijk te kunnen helpen, zou je dat eigenlijk moeten doen. En volgens mij werkt dat juist minder stigmatiserend.
L	Ja, want?
2	Ja omdat je dan. Kijk wat er nu in de klas gebeurt. Dat jongetje werd dan erg gepest. En daar ben ik wel mee aan de gang gegaan en wat dan ook, 'Ja we weten wel dat hij autisme heeft'. Dat is dus nog helemaal niet bekend. Dat soort stigma's. Dat doen leerlingen zelf al. "zeg dan wat er met hem is?" Ook al is er niks met hem, dan moet je dat nog niet doen
2	Daar zijn ze heel snel mee. En zit je bij elkaar, dan kun je als school bedenken wat je aan activiteiten ontwikkeld dat het door elkaar heen gaat, als je uitjes of projectjes gaat doen. Zet mij er maar op, ik wil het wel bedenken.
2	En laat ze dan verder gelukkig zijn met elkaar en de aandacht krijgen die ze verdienen. En nodig hebben.
L	Ja want je hebt nu het idee dat ze niet voldoende krijgen
2	Nee, nee joh, hoe je ook je best doet. En ik ben dan iemand die haar best doet, maar ik weet zeker dat er docenten zijn die dat echt niet doen.
L	Ja want voel je je voldoende voorbereid op de toename in de klas? Denk je dat je wel voldoende voorbereid ben
2	Ja ik zit natuurlijk met het verhaal dat ik bijna 60 ben. Ja
2	Ik zit op het einde van mij verhaal. Laat ik het zo zeggen, het wordt een crime. Het niveau van het onderwijs zal nog meer gaan dalen, nog meer dan er nu aan de hand is. Gewoon, je bent zo sterk als je zwakste schakel, zo is het gewoon. Dus dat is wat gaat gebeuren.
2	Als ik het zeg voor mezelf, ik kan heel veel met de info die ik van Tineke krijg. Ik lees dan wat er met zo'n kind is en wat zij heel goed doet, per persoon, deze persoon heeft dit en dit nodig. Binnen de kleine marges die je hebt daar zoveel mogelijk rekening mee te houden. En ik wil dat ook.
L	Denk je dat collega's
2	Ik denk niet allemaal, nee hoor. Het gaat voor het onderwijs een ramp worden. Echt serieus een ramp.
L	Dat is nogal wat als je dat zo zegt.
2	En dat vind ik heel erg snap je. Want je gaat de kinderen de schuld geven van een ramp en dat moet je voorkomen.
L	Dan moeten ze het nu goed uitwerken om dat voldoende te kunnen doen.
L	Want je gaf net een voorbeeld van leerlingen die pesterig gaan doen.
2	En autisten worden vaak het slachtoffer dat ze zeggen 'doe die en die is na'. Vuile getreiter
L	Omdat ze niet in de gaten hebben...
2	En als ze het wel in de gaten hebben doen ze het nog... Nee maar dat die andere leerling, die autistische leerling... Nee die doen dat, dat is natuurlijk het goede sullige wat in de handicap verborgen zit
L	Want hoe denk je dat leerlingen in de klas daarop voorbereid kunnen worden?

2	We hebben hier Tianti gehad. Daar heeft Tineke denk ik wel over vertelt. Je doet zo je best om kinderen respect bij te brengen voor anderen, of het nou homoseksueel...
2	Die gebeurtenis heeft dat afgebroken. Dat kinderen naar een andere school. Die gaan nare dingen zeggen. Om begrip te aan te kweken, dat moet je niet doen...
2	Zij was natuurlijk wel een hele extreme vorm, maar als je bijv. kijkt naar ADHD of autisme, heb je daar ook ervaring in als mentor hoe je daar een klas op kon voorbereiden?
2	Kijk dat gebeurt hier op school ook goed. Je legt gewoon uit wat er aan de hand is, de klas weet het
L	Is dat altijd, of is dat op verzoek van de mentor?
2	Nee dat gebeurt hier toch aardig wat. Als mentor deed ik dat ook altijd wel en vaak komt Tineke ook in de klas om wat uit te leggen wat het inhoud.
2	De kinderen zijn wel gewoon kinderen.
L	Als je anders bent, dan ben je anders,
2	Ja... Het kan ook positieve discriminatie opleveren snap je. Maar een beeld van andere leerlingen qua begrip, ik geloof er niet zo in. Wel bij kinderen die dat altijd al hebben, die gewoon sociaal voelend zijn. Maar die anderen niet hoor.
L	Denk je dat er verschil tussen boven en onderbouw daarin zit?
2	Dat denk ik wel. Het heeft natuurlijk te maken met de puberteit en jezelf ontdekken. En dan is dat andere wel reuze griezelig he
L	Je bent al op zoek naar wie je zelf bent en bij wie je wilt horen
2	Logisch, denk ik.
L	Je gaf net al aan dat collega's niet voldoende voorbereid zijn of voelen, het is natuurlijk lastig om dat voor iemand anders te bepalen. Wat zou de schoolorganisatie hierin kunnen betekenen? Je gaf al aaneen aparte vleugel... Als je naar andere dingen zou kijken
2	Ik geloof dus meer in het clusteren van de problematiek hoor. Maar dat is dan school en dat gaat niet over medewerkers.
2	Weet ik denk dat bepaalde medewerkers, of het moet vanaf nu standaard in de docentenopleiding zitten. Als dat niet zo is, je mag het niet van iemand vragen, dat kan niet
L	Dat is denk ik, zeker bij docenten die een universitaire opleiding hebben gehad, in de klas moeten ze het toch gaan doen
2	Ik vind ook niet dat je dat mag vragen hoor
L	Maar het wordt nu wel gevraagd. Dus dat is wel
2	Daarom zeg ik: clusteren en zet mij er maar op.
L	Omdat je die betrokkenheid dan hebt zelf.
2	En die kun je niet afdwingen.
L	En als je kijkt naar wat er mogelijk zou kunnen zijn van ondersteuning of begeleiding, waar zou je dan aan denken?
2	Nou ja, wat er soms als gebeurt dat er gastsprekers worden uitgenodigd om over een bepaalde problematiek te praten.
L	Heb je daar positieve ervaringen mee dat dat

2	Ja nou ja, ik heb met dat soort middagen überhaupt geen positieve ervaringen, want dat moet altijd na het vijfde uur, en het liefst vlak voor de vakantie, als iedereen zegt van
L	Als iedereen liever naar huis wilt
2	Dat soort dingen.
L	Zijn er nog meer voorbeelden die je zou kunnen geven. Dat je denkt als daar meer aandacht aan wordt besteed dan kun je ook wel met het idee hebben dat collega's er anders instaan
2	Nou wat ik toen met de jongen, weet je wel die allemaal dingen hoort, ik vond het toen wel aardig dat we een gesprek hebben gehad met de ouders erbij
L	In de klas of?
2	Nee lesgevende docenten. Dus de specifieke leerlingen aan de lesgevende docenten met ouders erbij die dan over hun verdriet vertellen, dat vind ik heel goed. Maar ja, als dat er zes worden
L	Ja maar goed
2	Maar dat is wel heel goed, dat je het probleem niet zo isoleert, maar dat je ziet dat het een onderdeel is van een groter geheel. Wat jij daar als onderwijzer een deel in bent. Snap je.
2	Maar als dat cursus en dat gedoe, nee. Nee ik persoonlijk niet.
2	Ik ben bijna 60 he, je moet eens weten hoeveel cursussen ik al gehad heb. Uiteindelijk komt het neer op mijn eigen intuïtie en wat ik zelf wil, wat ik zelf denk en wat ik Zelf voel. En daarom
L	Ik vraag ook wel naar verschillende leeftijden binnen de docenten omdat daar wel verschillen inzitten
2	En ja, dat verandert dan, omdat je, je hebt al een leven lang ervaring gehad. En ik kan me voorstellen dat ik al ouder fijn zou vinden wat de school zou kunnen bieden.
L	Omdat je verplaatst...
2	Ja dat maakt het makkelijker.
2	Ja want nu was er bijvoorbeeld, de ouders waren in het team geweest om erover te vertellen, heb dan zelf ook contact met ouders, is dat ook een prettige manier om
2	Nou nee, maar als het dan inkakt, dan denk ik wel oh toen was het zo... Ze hebben het toen ook laten horen, wat hij hoort en dan de hele tijd, dat je denkt mijn god, ik was allang knettergek geworden. Iets moet er gebeuren aan begrip kweking voor de handicap van de ander. Want ik blijf handicap zeggen, dat is het allerbelangrijkste. Want we willen allemaal dat ze gewoon gevonden worden, ze zijn niet gewoon.
2	En denk je ook.. Want je zegt er moet begrip komen... Als er dan ouders komen, of dat ze er dingen
2	Tineke zegt ook wel eens, als je tegen zo'n autist zou zegen je kan door de stront zakken, dan meteen letterlijk in de poep zit.
2	Concretiseren van wat er gebeurt, dat vind ik het belangrijkste. Niet dat zweverige theorieën,
L	Nieuwe methodieken. Nee maar meer dus concrete handvaten.
2	We zijn al aan het leren geweest op ons vak, en we zijn al aan het leren geweest op didactiek, welke fases kinderen in hun leven zijn, en er komt nu een hele bups bij, gewoon concreet want dan komt er ook nog puberteit bij. Dit ervaart zo'n leerling

2	En misschien dat je dan begrip kan...
L	Want delen jullie in het team ook ervaringen, bijvoorbeeld als je...
2	Nee niet zo erg, alleen als je met een sigaretje aan het roken bent buiten
L	Zou dat een prettige manier zijn?
2	Ik denk dat dat wel goed is, maar dat doen we niet eens met leerlingen waar geen problemen mee zijn, dus ik weet niet waar de ruimte vandaan moet komen om het wel te doen
2	Dat zou wel een ADHD werkgroep. Ken je die werkgroep? BHPD werkgroep. Dat krijg je al je boven de 55 bent. Ik maak een grapje over iets wat helemaal niet lol is.
2	Het moet duidelijk zijn dat ik me er redelijk betrokken bij voel, maar dat de marges zijn te klein.
L	Ik hoor je meerdere keren zeggen, want ik heb hier ook een vraag staan, hoeveel tijd zou je erin willen investeren? Je hebt al aangegeven ik zit al tegen de 60 aan
2	Ja om nu nog. Nee. Omdat ik vind dat ik vanuit mijn ervaring of verleden voldoende heb om met de info die we van Tineke krijgen, en dat klinkt heel gek maar dat vind ik ook echt,
L	Maar dat is ook goed om te weten
2	Want dat vind ik wel belangrijk. En als dat aantal toeneemt, zullen er meer Tineke's moeten komen. Want dat vind ik eigenlijk veel belangrijker dan een cursus en dan gaat het om de broodjes en de plakjes worst erop
L	Daarom wil ik ook vragen wat je zelf als docent moet willen, want je kunt wel allemaal plannen bedenken
2	Nee dat niet, maar ik vind dat je als school, als er een toename komt, dat veel ...pfff... dat je de kansen van iedereen gaat bekijken. De kansen van het slagen. En wat je moet doen om het niveau van het onderwijs te houden
2	In ieder geval niet verder erop achteruit. Want het moet afschuwelijk zijn, dat dat gebeurt. Dat moeten we niet willen met z'n allen
2	Alleen denk ik dat ik misschien nu...
L	Ik wilde het al afronden, dus dat is helemaal goed. Ik heb een duidelijk beeld van je gekregen en ik vind het leuk dat je het idee, het bestond natuurlijk al, maar het is een nieuwe invalshoek
2	Dat is eigenlijk... Ik vind het soms heel zielig wat er gebeurt.
L	Ze hebben meer nodig dan dat ze nu krijgen.
2	En ja, bij de één krijgen ze de begeleiding wel, en bij de andere weer niet. Ik vind ook niet dat je van anderen kan verwachten dat ze het allemaal op hetzelfde niveau doen
2	Of ze moeten vanaf nu een soort opleiding beginnen.
L	Dat er bij de basis...
2	Nee ik hoop dat je ook wel, zoals Peter van Zutphen, of een eerstegraadsdocent/universitaire opleiding.
L	Ja ik probeer zoveel mogelijk verschillende docenten te vragen
2	heeft Tineke dat uitgezocht?
L	In het jaarverslag stonden docenten in leeftijdsgroepen verdeeld, die leeftijdsgroepen heb ik genomen en ik heb Tineke een paar namen laten noemen. Ik wilde me verder ook niks van weten, dat ik ook geen voorverhalen wist, en toen heb ik er namen uitgepikt.

2	Ja dat zal je dan ook wel merken, dat er verschillen zijn/
L	Daar ben ik ook wel heel benieuwd naar
2	Heb je al veel gesprekken gehad?
L	Nee, dit is de tweede. Valt mee.
2	Heel anders dan de eerste?
2	Het zal natuurlijk best wel.
L	Het is natuurlijk een probleem, en het is lastig want je wilt binnen de mogelijkheden een hoop doen, en wat is dan wel...
2	Ja en geen geld en noem alles maar op.
L	Daarom als dingen zoals van Tineke werken en meer docenten ervaren dat, dan moet er meer van.
2	Nee ik vind dat best wel prettig. Zij is heel gedegen in haar. Maar ja, af en toe heeft ze dan een gastspreker maar doe dat in godsnaam niet na het vijfde uur.
L	Concentratieboog haha
2	Nee ik heb daar geen trek in. En ook daar vind ik, moet begrip voor zijn.
L	En pas als een docent zelf aangeeft iets e willen dan...
2	En nee zeker bij jonge mensen moet je wel gaan investeren hoor. Het heeft nu ook niet zo heel veel zin meer.
L	Je doet je vak op een andere manier omdat je het al zolang doet.
2	Maar goed, ik hoop dat je er wat mee kan.
L	Ja helemaal goed, je hebt mijn vragen kunnen beantwoorden.

	Datum: 7-3-2013
	Docent 3
L	De aanleiding van mijn onderzoek is dat er een nieuw stelsel van passend onderwijs komt per 1 augustus, ik weet niet wat je daar al van hebt gehoord?
3	Daar weet ik van ja.
L	Je bent in ieder geval op de hoogte, dat is positief.
3	Ja, Ja
L	En wat daaruit blijkt is dat er waarschijnlijk meer zorgleerlingen zullen komen. Daar zal ik zo de vragen over stellen.
	Hoe lang ben je werkzaam in het onderwijs?
3	Dit is mijn 9e jaar
L	En het vak dat u geeft?
3	Engels
L	Hoeveel uur per week? Lesuren?
3	Dat zijn er 14
L	Dat zijn hoeveel klassen?
3	7 klassen
L	En daar zitten gemiddeld hoeveel leerlingen?
3	Ik geloof dat ik mazzel heb, een stuk of 26.
L	En voornamelijk onderbouw of bovenbouw?

3	Bovenbouw
L	Ook onderbouw?
3	Jawel, een klas.
L	De meeste docenten zijn ook mentor, ben jij dat ook?
3	Ja
L	En verder nog andere dingen binnen de school
3	Ja, ik ben teamleider
3	En verder nog heel veel meer, maar dit is belangrijk voor jouw onderzoek denk ik
L	Er zijn verschillende functies. Ik heb in ieder geval ieder interview een functie die niet op mijn lijstje stond
3	Ja precies. Welkom in het onderwijs.
L	Dat had ik ook wel verwacht. Waar denk je aan bij passend onderwijs, wat is de kern?
3	De kern is dat er meer, zoals je zelf ook al zei, dat er meer leerlinge vanuit het speciaal onderwijs naar het regulier onderwijs worden overgebracht. En daar zijn hele grote indianenverhalen over, maar eigenlijk valt het, zeker hier op school, zeker mee. Op basisscholen is het anders en vmbo scholen denk ik dat het ook wel anders is. Maar ik denk dat het hier wel mee zal vallen
3	Ik ben daar eigenlijk niet zo heel erg bang voor.
L	Niet dat er opeens heel veel zal veranderen.
3	Niet zo heel veel. Wel iets, maar
L	Je hebt nu wel leerlingen met rugzakjes en dat wordt wel anders verdeeld,
3	Zeker, ik heb ook het idee en misschien kun je dat wel bevestigen, dat wij sowieso al relatief veel rugzakjes hebben en zorgleerlingen. Dus ik heb het idee dat ook heel veel kinderen met rugzakjes en zorgleerlingen dat als ze voor havo of vwo in aanmerking komen, ze dan ook hier naar toe gaan.
3	Speciaal en niet naar andere scholen in de regio. Nu zijn al in de klas 2,3 leerlingen...
L	Ze zijn er al
3	Ja precies. Welkom in het onderwijs.
	check opnameapparatuur
L	Ik heb natuurlijk geen vergelijking met het Anna van Rijn of het Oosterlicht bijvoorbeeld, maar ik loop nu dus stage bij Tineke Vleming en ik zie wel hoe hier met leerlingen op wordt gegaan. Ik heb zelf op het Anna van Rijn gezeten maar ik kan me echt niet herinneren dat er... Het is natuurlijk een paar jaar geleden al, een flink aantal jaar geleden
3	Ik denk dat je dat als leerling eigenlijk niet zo heel erg merkt
L	Je weet niet wat er op de achtergrond allemaal gebeurt
3	Nee. Ik bedoel want leerlingen, zorgleerlingen, ze zijn misschien wat vaker afwezig in de les, dat zul je misschien wel opmerken in de les, maar voor de rest zie je geen problemen of de klas op stellen zetten, heb ik het idee
L	Bij jouw lessen in ieder geval niet
3	Nee en ik denk ook dat veel leerlingen die dat doen, die zijn er ongetwijfeld in de bovenbouw al uit. Die zijn, ze zijn misschien wat ze door hun puberjaren heen..
L	Het is misschien al meer gefilterd
3	Ik denk het wel ja

L	Het is dus voornamelijk in de onderbouw waar ze misschien meer problemen van zouden hebben
3	Ik denk het wel
L	Als je de term zorgleerlingen hoort, waar denk je dan aan?
3	Ik denk dan aan leerlingen die op een andere manier benaderd moeten worden om hun optimaal te laten presteren
L	Ja, oké. In mijn onderzoek ga ik vooral in op de leerlingen die een duidelijk stempeltje hebben, zoals ADHD, autisme of ODD. Omdat daar veel onderzoek naar is gedaan en het ook duidelijk is als een leerling dat heeft. Zeker als ze ouder zijn.
3	Ja
L	Heb je ervaring met dit soort leerlingen in de klas?
3	Ja natuurlijk
L	Ja het is een vanzelfsprekende vraag, maar als ik mijn hele interview ga doen en dat je dan later zegt nou nee ik heb ze eigenlijk nog nooit in de klas gehad, dan is het een hele andere lading
3	Ja nee zeker
L	Want waar denk je als eerste aan als je de classificaties hoort?
3	Ehm... Ja waar denk ik als eerste aan? Ik denk.. Het zijn nog steeds leerlingen. En leerlingen die het niveau qua intelligentie aankunnen, maar die daar begeleiding bij nodig hebben, of een andere aanpak nodig hebben.
3	Want het zijn geen negatieve gevoelens, dat zeker niet.
L	Oké, want als je kijkt wat zij nog hebben in vergelijking met normale leerlingen, wat zou je dan noemen?
3	Dat verschilt heel erg. Als je... Je noemt een aantal stempeltjes.. ADHD is weer heel anders dan ODD, en autisme is weer heel erg anders. Ja. En als je het over iets hebt als hoogbegaafdheid, is het ook heel iets anders
L	Eigenlijk is er geen kant en klaar aanpak voor
3	Nee hoe ik een klas zie, het is eigenlijk een mengelmoes van individuele leerlingen. En de ene, ook twee volstrekt willekeurige leerlingen die je zomaar uit een klas pakt, die hebben ook een andere benadering. En deze, die, dat heb je niet zomaar in huis als je van de docentenopleiding afkomt. Wat bij reguliere leerlingen wel zo is, tenminste voor een groot gedeelte. Daar moet je je extra in verdiepen. Daar moet je je extra voor scholen. Maar goed, het blijven individuele leerlingen die en ja. Reguliere pietje heeft ook een eigen benadering nodig om het beste eruit te halen
L	En misschien dat die leerlingen iets extra nodig hebben, maar je ziet sowieso al dat elke leerling wel iets nodig heeft of dat je daarop moet aansluiten
3	Ja
L	En stel in het nieuwe schooljaar, of je krijgt een nieuwe leerling in de klas, als hij bijvoorbeeld autisme heeft. Wat vind je dan prettig om te weten of wat heb je dan nodig?
3	Dat hij autistisch is. Dat is voor mij vaak al voldoende. En mijn manier van lesgeven, ik ben vrij gestructureerd. Ook met aangeven op het bord wat we gaan doen etc. Dus ik ben vrij gestructureerd
L	Dat ben je van jezelf al

3	Ben ik van mezelf al. Vrij rustig ook. En dus ik hoef alleen maar te weten dat hij autist is. Dat is voor mij al voldoende dan weet ik goed. Ik hoef niet precies te weten Asperger of...
L	Je hoeft geen hele handleiding of geschiedenis
3	Nee nee want over het algemeen, vertellen ze mij zelf ook, autisten die varen wel in mijn lessen, die vinden het verder wel prima.
L	Prettig om terug te krijgen
3	Ja ja zeker, dat is ook het leuke aan autistennatuurlijk, die zijn daar heel open en eerlijk in
L	Lekker direct
3	Ja die zeggen het gewoon. Ja en als het niet goed gaat, over het algemeen snappen ze ook wel dat ze mij kunnen benaderen. Niet allemaal hoor, dat ook wel weer. De meeste wel, die komen dan ook echt naar mij toe en vragen dan ik snap het niet, kan ik
L	Oké
3	De meeste he. Een enkeling doet dat dus niet.
L	Nee, daar moet je zelf dan iets meer
3	Opletten
L	Opletten ja
L	We hebben het net al even kort over gehad, want het is dus te verwachten dat er meer zorgleerlingen in de klas zullen komen. Je zei net als dat volgens mij zal het wel meevallen hoe het daadwerkelijk eruit zal gaan zien.
3	Voor ons wel
L	Ehm. Kun je wel een beeld geven van welke impact het in de klas zal hebben als er meer zorgleerlingen. Als het niet meevalt en het is wel zo.
3	Het ligt er maar net aan welke leerling je je in je klas krijgt. Een extra autist. Ja voor jouw als docent moet je daar wat extra op letten
L	Maar die gaat niet stuiten.
3	Nee. Maar als jij een super ADHD'er hebt, die er ook gewoon rondlopen en die we ook met een papiertje van school hebben laten gaan. Maar die hebben veel invloed op een les. Dus het ligt er maar net aan. Het ligt aan de uitingsvorm van de stoornis en ook nu al binnen deze populatie die echt in hun eentje zoveel aandacht vragen dat het inderdaad nadelig werkt voor hun klasgenoten.
3	En dat wordt het dus ook voor de docent. Dat is nu al het geval. Maar stel je nou voor dat je er twee in de klas krijgt in plaats van dat het er nu vaak eentje is, dan is het vaak wel een groot probleem.
L	Ik denk ook als mentor zijnde, dat andere docenten dan eerder bij je aankloppen en ook meer van je vraagt als mentor zijnde
3	Dat kan. Ik ben bovenbouw mentor en dan zitten ze in clusters en dan werkt het net even wat anders
L	Ja
3	Maar ja, dat vraagt als mentor is het wel anders. Als mentor. IS het moeilijk om af te bakenen wat hoort nog bij jou als mentor, en wat hoort bij de specialisten en begeleiders. En dat is hier op school redelijk duidelijk, maar je moet daar wel zelf achteraan gaan. Wat doe ik nou
L	Wat je zelf kan doen

3	De afdelingsleider dan afspraken maken. Dat is ook wel geprotocolleerd. Tenminste, zo komt het op mij over in gesprekken met de afdelingsleider over mij en de mentor leerling. In gesprekken tussen mij en de afdelingsleider komt het wel naar voren
L	Maar het is niet dat je bij de instructie als mentor... Nou ja je hebt niet een hele duidelijke taakomschrijving als mentor, maar daar staat niet in welke stappen je kan zetten als je een leerling hebt die...
3	Nee, nee. Het is tenminste het zou best kunnen dat er zoiets is. Tenminste, ik heb het niet zo geëxpliciteerd gezien. Ehm maar dat wil niet zeggen dat het er niet is.
3	Er zijn natuurlijk heel veel. Zoals je gewoon. Je werkt gewoon in een omgeving vrij dynamisch. Je gaat van heel veel dingen neem je gewoon aan je richt je aandacht op de dingen die je nog niet snapt of niet begrijpt. Of waar van je denkt dat moet ik oplossen
L	Pas als je het tegenkomt
3	Pas als je het tegenkomt. Dan wordt het pas belangrijk. Ik kan me goed voorstellen dat als het volgend jaar het geval is dat er 3,4 of 5 leerlingen in een brugklas komen extra op school dat het dan extra op gang wordt gebracht.
L	Want wat je dan als docent kan doen en bij wie je kan aankloppen
3	Ja, ja. Of dat het nog een keer verduidelijkt wordt. Het kan best zijn dat het wel duidelijk is, maar dat het al ergens opgeschreven is. Maar in je dagelijkse praktijk kom je het niet of nauwelijks tegen.
L	Maar misschien dat het ook wel helpt dat als je mentor bent en je weet dat er ook al een plan achter ligt als je problemen ondervindt met leerlingen, dat je dat niet zelf hoeft op te lossen maar dat er al aan is gedacht.
3	Zeker. Dus als. Die duidelijkheid is wel fijn. Ik denk dat juist zo'n invoering van passend onderwijs wat gewoon gaat spelen. Het is nu nog niet. Het is nog een beetje lauw etc. in de media
L	JA ze hebben het al uitgesteld
3	Precies dat gaat gewoon komen en dan wordt het hot. En dat is dan net het moment om daar aandacht op te vestigen. Een keer op een studiemiddag of een keer in de speech van de directeur. Op dat soort moment van he, het komt eraan dat we erover nadenken, of we willen erover nadenken, of er is een plan, dat er in ieder geval meer ruchtbaarheid aan wordt gegeven.
L	Oké, dat er van te voren al over na is gedacht in plaats van achteraf
3	Wat ik me niet voor kan stellen hier op school dat daar nog niet is over nagedacht
L	Nee ze zijn er al over bezig. Dat kan ik bij deze... Inhoudelijk weet ik er niet zo veel van maar ik weet dat ze ermee bezig zijn.
3	Het verbaast me ook eigenlijk niets. Nee dat soort dingen gebeuren goed op school.
L	Heb je een idee hoe leerlingen zelf voorbereid kunnen worden, als er een leerling is die anders in de klas is, of hoe doe je dat nu in de klas?
3	Dat wisselt heel erg. En dat laat ik heel erg bij de mentorgroep. Dat laat ik heel erg bij leerling of hij daar mee naar buiten wilt komen of niet. En tuurlijk, allereerst is het zo dat de sfeer veilig moet zijn in de klas. Anders kun je niks, kun je niks zeggen
L	Nee
3	En nou over het algemeen is het misschien niet zo handig om de eerste week te doen, maar als ze drie weken verder zijn
3	Precies. Ja dat laat ik heel erg over aan de leerlingen als ze dat zouden willen

L	Heb je het weleens gehad dat je in een mentor uur besprak
3	Ja hoor, dit jaar ook nog. Dus dat gebeurt zeker wel. En dat gebeurt niet alleen bij mij, dat gebeurt bij heel veel collega's. En er zijn best veel zorgleerlingen waarvan iedereen op school wel weet. Dat is die en die en die heeft dat
L	Dan ligt er heel erg aan of die leerling zelf instaat of wat er over gezegd mag worden
3	Ja precies
L	Maar daar zit denk ik ook wel het verschil tussen bovenbouw en onderbouw. In de bovenbouw is het misschien al meer op z'n plek gevallen of misschien al meer geaccepteerd is bij zo'n leerling,
3	Ja zeker, zeker. Klopt.
L	Voel je je voldoende voorbereid op een toename van zorgleerlingen in de klas?
3	Wat ik al zei
L	Je hebt al een indruk...
3	Goed. Ik vraag me ook af in hoe verre je daar voorbereid op moet worden. Het gaat alleen maar iets veranderen als je een superstuter ADHD'er in de klas hebt. Dat is echt anders. Maar voor de rest, een autist is een autist, het kan alleen een zwaardere autist zijn.
L	En je zei dat op de docentenopleiding heb je... Ja wel hoe je met reguliere leerlingen om moet gaan, maar niet met speciale. Heb je een cursus... Heb je dat ook gedaan? Hoe heb je je kennis
3	Ik vind sowieso mensen interessant. Veel zelfstudie. Ik lees veel. En ik heb een vriend die werkt met meervoudig gehandicapte kinderen en die is autisme expert en we sparren heel veel. Dus ik weet vee over autisme bijvoorbeeld.
	Maar bijvoorbeeld ook. Ik ben nu bezig in het team met hoogbegaafdheid. Dus daar ben ik me nu in aan het verdiepen.
L	Oké
3	Dus ik vind het zelf gewoon heel erg leuk. Tineke organiseert weleens dingetjes. Ik ben er ook wel eens geweest, maar eigenlijk weet ik al zo veel dat het eigenlijk voor niets is
L	Dat je denkt ja leuk...
3	Maar dat is ook helemaal niet erg en het is prima dat dat gebeurt. Maar we worden op een gegeven moment ervaringsdeskundigen. Je hebt ze al zo vaak in je les gehad. Er zit wel kleurverschil in, er zit wel nuanceverschil in, maar de basis blijft wel hetzelfde.
L	En als je naar collega's kijkt, denk je dat die ook... Je bent dan teamleider, dus je hebt meer zicht op hoe anderen werken denk ik, heb je het idee dat zij daar ook voldoende op voorbereid zijn, of dat je weet wat zij kunnen verwachten of nodig hebben?
3	Ehm, ja over het algemeen wel. Wat ik al zeg, het is ervaring, je komt ze hoe dan ook tegen en op dat moment moet je er gewoon wat mee, dat kan niet anders. En dat is. Je kunt ze niet laten zitten
L	Je wilt ook dat ze overgaan
3	Ja tuurlijk
L	Hebben jullie dan ook in teamoverleggen ofzo dat jullie het er met elkaar over hebben hoe het gaat
3	Ja soms, in specifieke gevallen absoluut, absoluut ja. Vorig jaar. Was het vorig jaar of het jaar daarvoor? Was een mentor leerling, Guido, die was en autist en fatalistisch, nou dan heb je het

L	Fatalistisch?
3	Ja dat is van ja ik kan het toch niet doen
L	Oh op die manier
3	Ik ga er toch niet aan beginnen want het gaat toch verkeerd. En ja dan heb je het wel over hoe je zo'n leerling kan aanpakken. Want dan heb je het met elkaar over bij wie werkt het wel, bij wie werkt het niet, en goed dan heb je het er dan over van 'dit werkt dus wel' en inderdaad dan zie je dus inderdaad zo'n jongen bij verschillende vakken toch opbloeien en die is uiteindelijk ook geslaagd
L	Dat is dan wel... Ook omdat je dezelfde aanpak hebt zover dat mogelijk is
3	Precies, je hebt je eigen nuances natuurlijk, je kunt niet compleet iemand anders worden, maar je weet wel dat bepaalde manieren van aanspreken.
3	Bij Guido werkte het bijvoorbeeld heel goed om, want het is heel verleidelijk om dan met zo'n jongen mee te gaan en te zeggen van
L	Je kan het wel...
3	Nee maar gewoon heel direct, dat werkte dus heel goed. Dus nu is het half twaalf, en om 12 uur heb je dat en dat af. Ja maar ja maar. Nee niks ja maar, en dan had hij het gewoon af.
L	Ja
3	En dat werkt zeker niet bij alle autisten op die manier
L	Als je merkt dat het werkt, en anderen kunnen dat ook...
3	Precies, en andere momenten waarop dat gebeurt, en wordt overlegd, dat zijn rapportvergaderingen. Daar gebeurt het ook. Dat is wel heel afhankelijk van de mentor merk ik dan.
L	Je hebt ook weinig tijd denk ik dan om
3	Ja zeker, maar je kunt er wel tijd voor vrijmaken. Maar als mentor moet je goed voorbereid zo'n vergadering ingaan. Want wat gebeurt 'ja bij mij doet hij dit' en 'bij mij is hij zo heel vervelend' en bij mij doet hij dat en bij mij doet hij dat. Terwijl je eigenlijk wilt weten; heb je iets waardoor we deze leerling verder kunnen brengen? Of ik heb iets waardoor we deze leerling verder kunnen brengen.
L	Meer op de oplossingen gericht
3	Ja ja precies. Daar valt wel wat winst te halen bij mentoren.
L	Ja dat je niet met elkaar gaat sparren hoe vervelend het allemaal is, maar kijken
3	Ja echt naar oplossingen kijken. Precies/
L	Je zei net hoe je kennis krijgt, door zelfstudie en gesprekken met een vriend. Binnen de school, wat zou de school kunnen betekenen om meer kennis en ervaring op te doen dat je meer competent bent is wat groot om te zeggen, maar dat je meer leert hoe je om kan gaan. Wat vind je een prettige manier.
3	Voor mij werkt iets geïnstitutionaliseerde van er is een moment dat we allemaal samen komen en we gaan het nu hebben over autisme of ODD. Voor mij werkt dat heel slecht. Ik moet zelf heel erg die motivatie hebben. Op dat moment ben ik met hele andere dingen in mijn hoofd bezig. Dus voor mij werkt dat heel slecht.
3	Wat voor mij werkt als die hulpvraag er is, die komt, en wat met de zwaardere types die nu op het speciaal onderwijs zitten, die hulpvraag komt er gewoon.

3	En als op dat moment iets gebeurt, of ik stap weleens op Tineke af. Zeker in het verleden, van hoe zit dat, of ik heb dit ervaren. Dus ja, op het moment dat de hulpvraag er is, dat je daar meteen mee aan de slag kunt. Want als je zo'n informatie dag hebt, het kan best zijn dat je pas over 7, 8 jaar zo'n leerling in de les hebt.
L	Je koppelt het pas als je het in de praktijk hebt gezien dat je dan pas ziet waarom het nuttig is.
3	Aan het begin van het jaar, dat is wel heel goed, als de leerlingen worden ingedeeld in de lessen, dan heb je dus wel groepjes van ambulant begeleider die komt dan wat vertellen over deze stoornis, over deze leerling, wat er dus bijzonder is aan deze leerling. En dan zitten dus de vakdocenten zitten dan samen. Dat is , dat vind ik goed.
L	Is dat standaard ieder jaar?
3	Ja,
L	Oké
3	Maar dan heb je het wel over 3,4 leerlingen per jaar. Terwijl er best meerdere leerlingen zou kunnen gelden. Maar dat vind ik wel goed, dan ben je er ook mee bezig.
L	Van te voren al, en dan hoort het ook bij iemand. Dat er niet in het wilde weg een onderwerp wordt besproken maar dat het gekoppeld wordt.
3	Ja precies
L	Dus eigenlijk, terugkomend op waar we het over hadden, dat je als mentor zijnde wilt weten wat je kan doen als je een leerling hebt, dat is dan eigenlijk ook wat je nodig hebt dat je ergens terecht kan, dus als je wat nodig hebt dat je dan bij Tineke aanklopt. Dat is voornamelijk, wat ik begrijp, dat je dan langsgaat
3	Ja klopt en dat zit ook wel goed hoor. Die lijntjes, iedereen kent Tineke, en iedereen kent Marlies, dus dat is geen probleem eigenlijk. Tenminste, ik ervaar dat niet als probleem en hoor van mijn collega's ook niet ik heb deze leerling, wat moet ik ermee. Nee, ik ben bij Marlies geweest en ik heb dit en dat. Zo gaat dat
L	Ja en weke stappen je al genomen hebt.
3	Ja precies
L	Oké. Ik denk dat ik wel voldoende weet. Ja ik heb in ieder geval wel... Ja hoeveel tijd zou je erin willen investeren in als je voor ondersteuning en begeleiding. Maar op het moment dat het pas voorkomt, dan is dat wel heel lastig om in te schatten.
L	Dan ben ik nu wel je antwoord aan het invullen
3	Ja, nee, dat vul je goed in. Wat er nodig is; ja ik vind het ook niet vervelend werken. Ik vind het ook wel interessant altijd. Het maakt voor mij ook niet uit hoe lang het duurt
L	Dan sta je er ook anders in
3	Nou ja dus, wat er voor nodig is. En pas op het moment dat er iets ter sprake komt
3	Va die schoolbrede initiatieven, daar ben ik persoonlijk niet zo voor
3	Ik ben benieuwd of iedereen dat zo aangeeft/
L	Heb je zelf nog dingen die je wilt aanvullen, of die naar binnen zijn geschoten, of die je wilt aanvullen?
3	Nee, ik kan zo niks bedenken. Ik wil niet altijd wat zeggen, maar op dit moment niet.
L	Ik wil je bedankt voor je tijd en je duidelijke antwoorden,
3	Graag gedaan.

	Datum: 19-3-2013
	Docent 4
L	Ik had al wel een stukje in het e-mailtje gezet, maar ik zal het uiteraard ook nog toelichten. Ik doe onderzoek naar wat docenten van school X willen in begeleiding en ondersteuning van de toename van zorleerlingen.
L	Want ik 2014 komt er een nieuw stelsel van passend onderwijs en te verwachten valt dat er dan dus meer zorgleerlingen in de klas komen.
4	Ja
L	En ik loop dus stage bij Tineke en ik had aan haar gevraagd waar behoefte aan is waar ik onderzoek naar kan doen, want ik doe liever iets... dan dat er iets in de kast beland. Toen gaf ze dus dit aan.
4	En heeft zij ook bepaalde namen... Ik weet dat ik vorig jaar. Heb je mij met een reden of is het gewoon willekeurig?
L	Nee, ik wo natuurlijk willekeurig docenten uitnodigen. Want ik ken zelf helemaal geen docenten, dus daardoor, dat scheelde al dat ik daardoor niet door beïnvloed werd.
L	Maar in het jaarverslag staan docenten in leeftijdsgroepen verdeeld
4	Oké
L	En per leeftijdsgroep hebben we vier docenten eruit gepikt die daar binnen vallen en daar binnen heb ik er één of twee benaderd voor onderzoek
4	Vorig jaar had ik één van mijn mentorleerlingen die zwaar autistisch is dus heb ik heel veel met Tineke
L	Heel veel contact gehad
4	Ja precies, dus ik dacht dat het daar misschien vandaan kwam
L	Nee nee, want ik zei al tegen Tineke. Ik wil helemaal niks van te voren weten, niet dat ik met een bepaald idee vragen ga stellen. Nee ik.
4	Oké
L	Heel willekeurig. Ik begin met wat algemene vragen en daarna ga ik verder met de interviewvragen. Ik check even voor de zekerheid of hij aanstaat.
L	Hoe lang ben je werkzaam in het onderwijs?
4	Ehm... dit is het vierde jaar dat ik in loondienst ben hier op school. En ik heb daarvoor stages gelopen, één jaar hier en één jaar op het delta collega in Kanaleneiland.
L	Oké, dan heb je een heel andere doelgroep. Wel goed denk ik om juist daar stage te lopen.
4	Ja precies, heb je gelijk een vuurdoop
L	Dat geloof ik wel. Hoeveel uur per week geef je les?
4	Nu? Ehm even kijken horen. Tien lesuren.
L	Hoeveel klassen zijn dat?
4	5.
L	En hoeveel leerlingen zitten daar in gemiddeld?
4	27.
L	Oké, en als je kijkt naar de verdeling onderbouw/bovenbouw. Geef je dan voornamelijk... Of hoe is dat verdeeld?
4	Ik heb alleen maar onderbouw klassen, t/m de derde.
L	Oké, dus alleen onderbouw.

4	Ik geef alleen onderbouw les.
L	En welke functies en taken heb je op dit moment, behalve dat je vakdocent bent?
4	Ik ben mentor van een tweede klas tweetalig VWO en gymnasium. EN ik ben jaarlaagverantwoordelijke voor tweetalig vwo en gymnasium 1.
L	Oké
4	Soort afdelingsleider..
L	In dienst van dat stukje...
4	Ja precies.
L	Maar gespecialiseerd in een jaar.
4	Ja van een jaarlaag onder mijn hoede.
L	Ja, oké.
4	Oh en ik ben sectievoorzitter van geschiedenis.
L	En verder nog andere dingen?
4	Nee
L	Dan heb je ze allemaal gehad
4	Ja
L	Ik vertelde net al wat over passend onderwijs wat in 2014 gaat komen.
4	Ja
L	Ben je er zelf al op de hoogte wat dat betekent, of zal ik er zelf nog wat over vertellen?
4	Als je daar kort iets over kan vertellen, is dat misschien wel handig. Want ik weet dat het betekent dat er waarschijnlijk meer kinderen met een rugzakje komen.
L	Het betekent dat vanaf aug 2014 dat er binnen het samenwerkingsverband van scholen dat er anders wordt gewerkt met de zorgleerlingen. Nu krijgen zorgleerlingen een rugzakje en die hebben een eigen potje met geld, maar binnen passend onderwijs wordt dat geld over alle scholen verdeeld en dan gaan ze kijken waar dat het beste naar toe kan gaan. Dus ze gaan het geld zeg maar anders ervoor voordelen.
4	Ja precies
L	En daarbij is de school verplicht, op het moment dat een leerling wordt aangemeld en die heeft hier geen passende plek, dat de school zoekt naar een plek die wel passend is
4	Dan ligt de verantwoordelijkheid bij de school.
L	Waar denk je aan als je passend onderwijs hoort? Wat roept het in je op?
4	Ehm. Zorgen. Haha. En ehm dat het veel in moeten investeren, wil je er wat voor terugkrijgen. En tijdrovend ook wel. En als het lukt, heel dankbaar werk. En als het niet lukt, kan het heel erg frustreren. Dat is een beetje mijn beeld erbij.
L	Ja
L	Vooraf veel investering vraagt.
4	Ja
L	Want als je de term zorgleerlingen hoort, heb je daar ook al een bepaalde gedachte bij?
4	Ehm, ja ik weet niet wat er allemaal onder zorgleerlingen precies valt. Is het alles wat met ADHD ADD Autisme, of valt de dyslectische leerling hier ook onder.
L	Ja, dat is ook waarom ik deze vraag stel, de term zorgleerlingen is heel groot, daar kun je alles onder noemen.
4	Ja
L	Inderdaad ook dyslexie. Waar ik me vooral op wil richten is de leerlingen die normaal een rugzakje krijgen, zoals ADHD, autisme en ODD dan.

4	Ja
L	Dus dat eh..
4	Ja dyslexie valt in mijn boekje niet echt onder zorgleerlingen. Dan denk ik ja, daar moeten we gewoon af en toe rekening houden met tien min extra tijd of een keer een ppt op een stickje aanbieden in plaats van
L	Ja het zijn meer praktische dingen
4	Ja precies. En met gedragsstoornissen of problemen, is het van hele andere aard. De investering erin.
L	Ja want heb je al veel ervaring inmiddels met die leerlingen, die groep leerlingen?
4	Nou vorig jaar dus heel intensief bezig geweest met een mentor leerling van mij. Die Asperger heeft. Een meisje. Het neigt ook naar een oppositionele gedragsstoornis.
4	Ze is altijd met iedereen ruzie, grote mond en ze is van klas gewisseld. En ze heeft vorig jaar echt hartsvriendinnen en beste vriendinnen in die vorige klas, en die spreekt ze nu nooit meer.
4	En dat is allemaal heel typisch, maar daar ben ik dus vorig jaar heel veel mee bezig geweest. Dat was soms succesvol, en soms ook helemaal niet.
4	Ik heb nu in de klas wel een aantal ADHD'ers, maar dat vind ik doorgaans ook niet al te ingewikkeld. Die kan ik soms even voor een klusje sturen, dat ze even naar de andere kant van de school kunnen rennen
L	Ja want dan hebben ze ook bepaalde onderwijsbehoeften?
4	Nou, de ADHD leerling wordt vaak als lastig ervaren op het moment dat hij veel concentratie moet tonen... als de hele klas concentreert dat hij degene is die je constant moet blijven waarschuwen en aanspreken en de rest verstoord.
4	Dus daar moet je dan mee dealen en tot op zekere hoogte is dat wel goed te doen. Ik heb nu wel één jongen, in de derde klas, 3Havo, waar dat echt wel heel lastig is.
L	Ja
4	Maar dat is een beetje... Ik heb een aantal autisten in de klas gehad, een aantal ADHD'ers. Vorig jaar, of twee jaar geleden, een jongen met Gilles de la Tourette. Niet echt ontzettend veel ervaring
L	Je herkent het wel, zeker na vorig jaar zit je er helemaal in.
4	Ja precies
L	Maar het is ook misschien, als je Asperger hoort, dat je dan gelijk haar als voorbeeld hebt.
4	Terwijl Asperger bij meisjes heel anders is dan Asperger bij jongens. Ik heb een aantal jongens gehad met Asperger, en daar had je dan het minst last van de autisten. Terwijl ik bij dit meisje zag oh ze heeft Asperger, dan dacht ik mwa dat komt wel goed en dat bleek echt totaal anders te zijn.
L	Als je een zorgleerling in de klas krijgt, wat heb je dan nodig? Wat zou je van te voren al willen weten? Waar heb je behoefte aan?
4	Van te voren... Wat vaak zo is. We krijgen meestal na een week of 5,6; dit is zijn gedrag, wat is een goede benadering, wat niet. Het is lastig om dat pas na 5/6 weken te krijgen, omdat je dan al een bepaalde weg in bent geslagen en dan blijkt dat je dan precies de dingen doet die niet aansluiten bij die leerling.
4	Als je dat van te voren al weet kan je een aantal ingewikkelde
L	Dingen al voorkomen

4	Al voorkomen precies. Wat we vorig jaar bij dat meisje hebben ingesteld, is dat een hulpmiddel als ze storend was voor de rest van de klas. Heel duidelijk van te voor met haar en ouders afspraken over gemaakt
4	Dan had ze een paarse kaart. Als je... Als het gewoon lastig is om aan de hele klas les te geven door haar aanwezigheid, dan werk je met de paarse kaart. Dus niet haar eruit sturen, maar gewoon rust creëren voor zowel voor haar als voor de klas. Dat soort middelen zorgt er wel voor dat afspraken rond die kaart of dat middel, dat het gewoon heel duidelijk is voor alle partijen dan is hoeft dat dus ook niet steeds tot conflict te leiden.
4	Dus dat een normale les, een zucht voor verlichting zijn. Dat soort dingen zou ik wel prettig vinden.
L	Dat je dat van te voren al
4	Ja dat je dat
L	Niet pas op het moment..
4	Ja ook dat, maar dat de afspraken van het kind niet het idee heeft van 'oh ik wordt weer gestraft' maar dat dan zijn de afspraken zo duidelijk en dit is ook voor mijn eigen well being, dan zorgt dat voor minder frictie.
L	Dan hoef je in de les daar discussie aan te gaan
4	Ja van nee je gaat er wel uit, dat kan zo botsen, daar heeft de rest vd klas ook last van. En eh de ruimte heb je nodig. Als je een klas van 30 kinderen hebt waarvan er 1 of twee autistisch zijn, dat is niet te doen.
L	En klas met één autist is eigenlijk niet te doen.
L	Want kun je dat toelichten, waarom je dat
4	Nou een klas met 30... Ik had een tweede klas met 29 leerlingen. Geen echte zorleerlingen, maar gewoon allemaal druk. Als de 30e leerlingen daarbij een autistische leerlingen is... Dan heb ik gewoon niet de mogelijkheden, je bent gewoon al druk zat met die 29 normale kinderen zeg maar in het gareel houden, op het moment dat daar nog een zorgleerling bij komt,
L	Omdat je dan niet voldoende aandacht kan geven aan alle leerlingen
4	Precies, en je hebt niet de mogelijkheid om even... Kijk als je 25 leerlingen hebt, dan kun je gewoon even iemand apart zetten. Of apart nemen en dan gaat het vaak wel oké met de rest vd klas. Als je 30 leerlingen hebt in de klas, dan is elk tafeltje bezet,
L	Dat is meer praktisch eigenlijk
4	Ja precies, en als je de klas uitloopt, dan heb je 29 die je alleen laat en dan maar hopen dat... Terwijl als je er 23 of 24 alleen laat, dan heb je... Met een kleine groep kun je makkelijker afspraken maken daarover.
L	Ja
4	Dat zo'n beetje
L	Dus meer de grootte vd klas en dan ook de inrichting van de klas die het dan lastig maakt om iemand apart te nemen.
4	Ja precies
L	Oké. Te verwachten valt dat door de invoering van passend onderwijs meer zorgleerlingen in de klas komen. Je hebt net al aangegeven wat je daarvan denkt
4	Ja

L	Ehm. Wat betekent het voor jou, wat denk je dat het van jou zal vragen op het moment dat er meer leerlingen in de klas komen?
L	Wat denk je dat het van jou zal vragen als docent als er dus meer leerlingen in de klas komen?
4	Ehm. Dat vind ik lastig. Ik denk dat je... Ja je moet echt superveel structuur kunnen bieden. Bijv. geschiedenis heb je soms klassen 1 keer in de week, soms 2 keer in de week. Als je fulltime werkt, houdt dat in dat je 10/12 klassen hebt. En als je 10/12 klassen hebt, en iedere klas 2 van die zorgleerlingen, dan stijgt het je... Oh ik moet er niet aan denken
L	En is dat dan omdat je ze te weinig ziet? Dat je weinig contact met ze kan opbouwen?
4	Ja kijk als je bijvoorbeeld Nederlands geeft, heb je een klas 3 keer in de week. Wat er toe leidt dat je maximaal 6 klassen hebt. Ja 6. Dan kun je makkelijker een band, je kunt structuur makkelijker aanbrengen ten opzichte van 1 keer in de week.
4	Nou dat...Daarbij heb je daarbij ook 3 keer zoveel zorgleerling in totaal, of twee keer. En eh dat.. Ik denk dat je als je bij elke zorgleerling een apart handboek krijgt, dat je niet meer aan je normale taken toekomt.
L	Nee
4	Dat lijkt me echt... heftig.
L	En dat iedere leerling een eigen aanpak heeft en dat je dus meerdere van die handboeken krijgt.
4	Ja precies, en ik heb er drie in totaal voor dit jaar.
4	Vorig jaar had ik ook zoiets en dat is wel goed te doen om dat je dat verspreid hebt over... Maar stel dat je er twee hebt en die hebben allebei het tegenovergestelde behoeven om goed te functioneren, dan moet je naast het feit dat je gewoon les moet geven en gewoon les moet kunnen geven vind ik, ook nog zoveel tijd en organisatie steken in het stroomlijnen van iedere individuele leerling. Dat lijkt me echt wel heftig
L	Kun je ook een beeld schetsen wat een impact kan zijn in de klas?
L	Nou als ik dan mijn mentorklas van vorig jaar neem, die hebben heel lang haar de hand boven het hoofd gehouden, tenminste een groot deel van de klas. Een aantal die al vanaf moment één er helemaal klaar mee waren. Want wat de normale leerling, ja beetje moeilijke term
L	Reguliere leerling noem ik ze in mijn verslag
4	.. Die zien alleen maar dat zij de maatstaf vd wet, er iedere keer tussendoor glipt. Dat zij iets doet en er niet voor gestraft wordt, terwijl als iemand anders wat doet ze meteen naar A01 moeten
L	Dat ze het niet eerlijk vinden
4	Nee dus dat was iets wat eruit kwam. En ze voerde altijd de boventoon. Altijd herrie en onrust, omdat zij in de klas zat. En tuurlijk heeft dat ook met andere dingen te maken en reageert men ook constant op elkaar wat voor die onrust kan zorgen, maar eh ik weet wel dat een aantal een zucht van verlichting slaakten toen ze hoorden dat zij naar een ander niveau ging dat jaar
L	Ja
4	Dat ze dus sowieso niet bij haar in de klas zouden komen.

L	Heb je nu volgens mij ook wel een extreem geval gehad, omdat ze zo naar buiten toe gericht was. Ehm, als je zeg maar in je mentorklas kijkt en je weet dat je zo'n leerling hebt of juist veel meer ingetogener is misschien, heb je dan een idee hoe je de klas daarop voor zou kunnen bereiden?
L	Of heb je daar een andere aanpak voor
4	Wat goed werkt in voorlichting geven wat er precies aan de hand is. Heel veel leerlingen weten niet precies wat Asperger is of autisme precies is. Als ze daar dan meer over te horen krijgen, is er ook meer begrip.
4	Dus daar...
L	Dus daar heb je wel positieve ervaringen mee.
4	Ja absoluut. Daar ben ik heel erg voor, en het liefst zo snel mogelijk. Vaak een beetje terughoudendheid van ouders wat je dan merkt, bij zorgleerlingen
L	Nu ook bij de jaarlaag waar ik verantwoordelijk van ben, een aantal, zijn ouders die het kind bijv. zelf nog niet hebben verteld dat die iets heeft. Dus dan mag de klas het ook absoluut niet weten
4	Terwijl de klas de wel de hele tijd denkt 'wat doet ie raar' en dat het kind zelf ook niet kan verklaren waarom die dat gedrag vertoont
L	Waarom hij anders is
4	Dus openheid is daarin wel heel belangrijk want ik denk dat juist voorkomt dat iemand gepest gaat worden. Als je dat maar zo veel mogelijk wil verbloemen, dan zien ze alleen het rare gedrag zonder het kader en dan ben je veel sneller een pestobject dan anders
L	Ja. Probeer je ouders dan ook te motiveren om het wel te vertellen, of doe je daar wat mee? Of denk je zolang de ouders er niet achter staan, of de leerling er niet achter staat, dan
4	We geven wel aan vanuit de school dat het wel heel verstandig is als de klas het wel weet. Maar het is bij dat specifieke geval is het een leerling die getest is op zijn 8e of 9e en ouders herkennen zich niet in het rapport.
L	Oké
4	Ehm
L	Dat is een strijd die je helemaal niet aan wilt gedaan
4	Precies, want wat kan je dan behalve... Dan willen ze wel een bepaalde zorg vanuit de school en ja je kunt niet het ene vragen zonder het ander. Dus dat proberen we ook aan te geven richting ouders
L	Ja. Oké. Ehm. Nou ja de vraag is voel je je voldoende voorbereid op een toename in de klas, maar volgens mij heb je gaf je al aan dat je daar eerder zorgen over maakt dan dat je je voorbereid voelt
4	We hebben daar ook nog helemaal geen voorbereiding in gehad. Als je kijkt naar de school, je hoort steeds dat het eraan zit te komen, en dat is het dan. Maar hoe het verder precies vorm gaat krijgen binnen de school en wat er dan geboden gaat worden of waar je moet zijn, dat is nog niet duidelijk
L	Want wat denk je zelf nodig te hebben als het helemaal open zou liggen?
4	Ja een beetje wat ik al zei, ehm... de kleinere klassen, echt heel duidelijke afspraken. Het feit dat je ook als docent je grens aan kunt geven en dat de lading een beetje eerlijk verdeeld wordt.

L	Oké dat je niet 6 in één klas hebt, dat daar wel rekening mee wordt gehouden
4	Precies, en dat dan 6 in de tweede klas, of tien binnen de eerste klas, dat dan niet binnen de sectie geschiedenis bijvoorbeeld, oh de tweede klassers gaan dit jaar alleen naar Kirin en Marcel bijvoorbeeld bij één daar zitten er veel zorleerlingen in, laten we dan allemaal
L	Evenredig verdeeld.
4	Ja
L	En wat je zei afspraken; bij dat meisje heeft dat positief gewerkt dat je met haar zelf en
4	Ja, die afspraken dat is heel nuttig denk ik. En dat die dus heel snel al duidelijk zijn. Eigenlijk al voor de start van het schooljaar. Dat is natuurlijk lastig, maar om het echt goed te laten lopen is dat denk ik wel praktisch
L	En hetzelfde dat je zegt die kaart die pas na 6 weken... Maar al aan het begin van het schooljaar
4	Ja dat was bij haar... We hebben het pas echt de laatste maanden ingezet, maar dat je weet natuurlijk ook niet hoe dat dat jaar zal gaan. In het tweede jaar, het was een brugklas, hebben we het vanaf moment één ingezet.
L	Ja.
4	Want dan weet je hoe ze ook kan zijn in de les. Want als een jaar begint, in de klas, we gaan zien hoe het loopt
L	Ja want dan weet je niet van te voren want je kan verwachten
4	Dat is heel lastig. Er moet heel nauw contact zijn met de voorgaande school
L	Denk je dat het ook meer van je zal vragen als mentor zijnde?
4	Ja dat zou eigenlijk niet moeten. Ik heb daar vorig jaar ontzettend veel tijd in gestoken en dat zie je gewoon niet terug. En dat ga je ook met een nieuw systeem en bezuinigingen ook niet terug zien. Eigenlijk zouden zij bij hun mentor puur terecht moeten kunnen voor school zaken, en voor al het andere gewoon aparte begeleider moeten hebben. Want als je dat ook nog bij een mentor wilt neerleggen, dan is dat niet evenredig aan de...
L	Aan de tijd die je daarvoor beschikbaar hebt. Want nu heb je, nou ja je hebt vee contact met Tineke gehad. Wist je van te voren al welke mogelijkheden je had op het moment dat je een zorgleerling hebt, wat je dan kan inzetten of wat je kan op school?
4	Nou ja, je weet natuurlijk wel van het bestaan van Tineke, maar je weet als je nog niet met haar te maken hebt gehad, dan is dat ook een ver van je bed show
L	hmm hmm
4	Toen ik vorig jaar bij haar... kijk Tineke is in haar eentje voor een hele bak werk. Wat er ook weleens voor zorgt dan dingen blijven liggen of moeilijk op gang komen. Dat heeft er helemaal niks mee te maken dat de kwaliteit van Tineke te maken
L	meer de capaciteit
4	Werkdruk precies. Dat zorgt er ook voor dat ik toen wel heel veel zelf heb gedaan en dat ouders ook naar mij kwamen. En dat het pas later meer richting Tineke ging en dat er ja als het zover is, zou het goed zijn als er nog 2 of 3 Tineke's bij komen.
L	Dan blijft de mentor gewoon de mentor en de begeleiding ligt ergens anders.
4	Dat het moment dat het daar over gehad, dat de nieuwe Tineke, of Tineke, het aanspreekpunt is. Dat die ook de afspraken met leerlingen en ouders enzo maakt.

4	Ik heb toen ook met Tineke erbij hoor, echt wel 20 gesprekken door het jaar heen gevoerd. Er ging zoveel tijd inzitten.
L	Ik merk ook dat je daardoor gekleurd bent in ideeën die je erover hebt. Want je hebt natuurlijk een leerling gehad die enorm veel aandacht vraagt, en ik kan me best voorstellen als je er nog 3 hebt
4	Ook de reguliere leerling behoeft veel aandacht. En wat ik toen zag, dat die een beetje de dupe... Ik heb heel erg geprobeerd dat niet zo ver te laten zijn maar het kwam toch vaak wel erop neer dat mijn aandacht naar de andere leerling ging, en ik denk dat dat niet goed is voor het mentoraat. Dat je dat echt mentor moet zijn van je klas, op school, en ook de problemen van iedereen moet kunnen zien.
4	Dat niet al je aandacht opgeslokt wordt door één of twee leerlingen waar ook budget voor is. Tenminste dat lijkt me wel.
L	Want eigenlijk geef je aan, er moeten meer Tineke's zijn. Heb je ook andere ideeën als dat er zou zijn, of als ik dat zou krijgen dan.. Kan hebben of zou willen
4	Ehm. Poe. Nou ja gewoon echt een goede voorbereiding
L	Aan het begin van het schooljaar.
4	Nee niet eens een specifieke leerling, maar het systeem wat eraan zit te komen. Als we nou allemaal weten dat het eraan zit te komen, dan zouden we eigenlijk vanaf nu al studiemiddagen eraan moeten besteden. Welke afspraken maken we erover? Wat is het beeld van de school? Wat de school heeft over dit, wat de school wilt uitdragen hierover. Dat je wel weet waar je aan toe bent want het is volgens mij voor niemand echt duidelijk.
L	Voor jou in ieder geval ieder geval niet
4	Nee precies, en dat vooral denk ik. Dat we weten wat eraan zit te komen. Hoe dat vorm gaat krijgen. Dan kan je ook gewoon op voorbereiden en een beetje op inlezen. Daar kunnen die studiemiddagen ook voor gebruikt worden. Maar als het opeens in de zomer van 2014...
	Er komen nog wat leerlingen...
4	Van oh trouwens, vanaf september komen er 30 nieuwe rugzakjes, dat heet dan niet meer zo
L	Nee, maar zo noem je het dan
4	Ja
L	Want heb je het nu in teamoverleggen erover, als er bijvoorbeeld een leerling is, over hoe je het nu aanpakt, of wat de ervaringen zijn, hoe je het nu aanpakt?
4	Nee we hebben weleens met de rapportvergadering of een leerlingbespreking van een bepaalde klas dat we niet een hele klas bespreken maar 1 of 2 leerlingen. Dat zijn dan zorgleerlingen. Maar binnen het team, we hebben dan een team van TTO onderbouw, hebben we het nog nooit over zorgleerlingen gehad.
L	Nee
4	Oké
L	Nee en dat is eigenlijk wel het orgaan dat je wel het snelst zal horen over iets. In teamoverleggen.
4	Dus qua informeren wat betreft passend onderwijs zou je daar in ieder geval al meer in willen.
L	Poe graag ja.

4	Ja je ziet ook aan mijn reactie, dat ik alleen maar denk 'eeeehhh!!' en voor het zelfde geld valt het best wel mee
L	Ja of valt de toename wel mee
4	Ja precies, maar ik weet er gewoon nog niks van af en het enige wat ik nu denk; we krijgen een enorme berg met zorgleerlingen erbij waar we niet op voorbereid zijn. Dat is nu een beetje mijn beeld en da kan best afzwakken als ik in stappen weet wat er aan zit te komen
L	Wat je in de praktijk echt kan verwachten
4	Het is nu alleen maar passend onderwijs en wat je in het nieuws erover hoort. Dat is gewoon niet...
L	Het is meer de betekenis voor school X wat je wilt weten
4	Ja, ja
4	Hoe gaat het er concreet uitzien. Wat is de rol van de mentor, wat ik de rol van Tineke zeg maar. Ik hoop echt voor Tineke dat er mensen bijkomen.
L	Ja.
L	Ik heb een duidelijk beeld van je gekregen
4	Het is niet zo positief
L	Oh nee joh, ben alleen maar blij dat je open antwoord geeft, of het nou wel of niet positief is; daar gaat het niet om.
4	Ik denk gewoon dat er nog veel... Het is nog niet zo ver, dat wel, maar ik denk dat het wel taak van de school is om een stukje zorg en angst weg te nemen bij docenten hoe het wel zo is
L	Want hoor je het ook terug van collega's dat de angst er is?
4	Ik heb het er wel met Pau over, en die denkt hetzelfde; ik moet er nog even niet aan denken. En dat hoor ik wel bij meer dan terug. Het is de mensen die nu mentor zijn van het meisje waar ik nu mentor van ben die denken ook; als dit het wordt, dan
L	Weet je het niet helemaal
4	Nee
L	Ik ben door mijn vragen heen. Heb je zelf nog vragen, opmerkingen, andere dingen die je aan wil vullen?
4	Dit is het, of komt er nog een ronde?

	Datum: 20-2-2013
	Docent 5
L	Hoe lang ben je werkzaam in het onderwijs
5	7 jaar denk ik
L	Hoeveel lesuren?
5	Nu? Even kijken, 70 minuten? Op het moment 22.
L	En dat zijn dan hoeveel klassen?
5	Ik heb 5 5v klassen, 3 V6 en havo 5 klas
L	Daar zitten hoeveel leerlingen in gemiddeld?
5	Even kijken, gemiddeld per klas 25/26
L	Wat ik hoor, is het voornamelijk bovenbouw

5	Alleen bovenbouw, ja.
L	Ehm naast vakdocent, want u geeft natuurkunde, heeft u ook nog andere taken?
5	Ja, mentor. Dat is mijn hoofd.
L	Verder geen andere dingen erbij.
5	Nee, de algemene dingen, zoals surveilleren. Maar voor de rest geen bijzonderheden.
L	En mentor van welke klas?
5	Mentor van V5
L	Nou dat waren in ieder geval de algemene vragen. Ehm de aanleiding van mijn onderzoek is dat er vanaf augustus 2014 een nieuw stelsel van passend onderwijs komt. Misschien heb je daar het een ander over gehoord
5	Ja
L	Wat de verwachting is, is dat er dan meer zorgleerlingen in de klas zullen komen. De rugzakjes zullen verdwijnen dus het geld zal anders verdeeld worden. Maar het komt er in ieder geval op neer, tenminste de verwachting is dat er meer in de klas zullen komen.
L	En dat is dus ook waar ik een aantal vragen over ga stellen.
K	Waar denk je aan als je passend onderwijs hoort, wat is de kern denk je?
L	De kern voor mij? Dat ik er relatief weinig mee te maken heb. Want er, ik ben altijd van mening, ik geef natuurkunde lessen. Dat moet iedereen kunnen uiteindelijk.
K	Hm hmm
L	Welke leerling erbij komt, interesseert me eigenlijk niet
K	Of er een probleem is, dat is niet mijn probleem, want hij moet gewoon een vak volgen.
L	hmm hmm
K	Ja het maakt het lastiger als bepaalde leerlingen in de klas komen, maar in principe reageer ik gewoon op elke leerling zoals hij is.
L	Ja je stemt sowieso al af op leerlingen, en of ze nou...
5	Dat klopt, en als ik nou hier een briefje krijg dat iemand extra aandacht nodig heeft, die briefjes leg ik gewoon weg, en als ik iemand zie springen denk ik 'oh daar heb ik ook een briefje over gehad'. Maar verder doe ik er vrij weinig mee.
L	Er komen niet allemaal dingen bij je op.
5	Nee liever niet, want ik zie liever gewoon leerlingen zoals ze zijn en als ik dan merk; oh hij heeft meer ondersteuning nodig, krijgt hij meer ondersteuning.
L	Ja
5	En als ik merk iemand is erg druk, ja dan is hij erg druk.
L	En vervolgens pas je daar
5	Maar wat er voor de rest achter zit, ja, het zal mij verder een worst wezen.
L	Ja, want er wordt dan ook de term zorleerlingen gebruikt. Ik heb dan wel een idee wat je daar dan over denkt, want heb je daar ook bepaalde ideeën van?
5	Nou ja meestal zorgleerlingen die ik binnen krijg, ik moet er niet te veel lastig hebben ten opzichte van andere leerlingen. Ik reageer gewoon op leerlingen zoals ze zijn, en zolang zo'n leerling niet uitermate storend voor de klas is, zal het voor mij verder helemaal niks uitmaken.

L	Ja want eh in mijn onderzoek wil ik me vooral richten op gedrag wat je wel vaak ziet, tenminste in het algemeen want je kan natuurlijk niet iedereen over een kam scheren. Maar bijv. ADHD, of een autistische leerling of iemand met ODD
5	Ja
L	Ik weet niet of die termen al bekend zijn, maar die heb je vast al wel een keer voorbij zien komen. Heb je deze leerlingen veel in de klas, of heb je al veel ervaringen mee?
5	Ik heb ze wel in de klas gekregen. Ik heb nu inderdaad een ADHD'er in de klas zitten die alle kanten op stuitert. Ja dat is lastig voor een klas. Het is gewoon lastig in de klas. Het is gewoon een kern van drukte in de klas, die je continu moet temperen om de rest van de klas geen last ervan te laten hebben.
L	Want dat is ook, het gaat om de hele klas, en als er een leerling uitsprint dan moet je daar wat mee
5	En terwijl die andere leren, die wat meer in zichzelf gekeerd zijn, daar heeft de klas niet zo'n last van. Die hebben er meer zelf last van. Die leerlingen moet je meer in de gaten houden, en af en toe wat meer aan trekken
L	Heb je daar een bepaalde aanpak voor, als je merkt dat je er meer aan moet trekken? Heb je een idee welke onderwijsbehoeften ze nodig hebben?
5	Nou wat ik meestal doe is gewoon wat vaker doelbewust naar ze toe, ze wat meer bij de klas erbij halen. Ze hebben wat meer de neiging wat meer in een hoekje te gaan zitten
L	Je hoort ze niet
5	Je hoort ze niet, maar je ziet ze ook niet. Even proberen ze erbij te betrekken en respons eruit te krijgen.
L	Ja
K	En voor de rest, als ze bezig zijn, dan te vragen waar ben je, gaat het nog
L	Meer sturend eigenlijk
5	Sturend, en ook direct vragen; als er iets is, kom langs. Want dat is een beetje een algemene stijl die ik heb; leerlingen moeten aan mij vragen stellen. En dat soort leerlingen hebben daar moeite mee, dus die moet je nog even extra
L	Even een extra zetje zodat ze echt weten dat ze het kunnen doen
L	Ehm. Als je een zorgleerling in de klas krijgt, wat heb je dan nodig? Of wat wil je van te voren weten?
5	Zoals ik al zei, in principe de normale zorgleerling hoef ik niks van te weten. Het zij zo.
L	En wat versta je dan onder normale zorleerlingen
5	Ja ADHD'ers, PDDNOS dat soort leerlingen. Waar de klas relatief weinig last van heeft. Daar hoef ik niks van te weten. In eerste instantie. Ik neem leerlingen zoals ze zijn, als er één staat te stuiten oké
L	Dan merk je het in de klas
5	Dan merk je het in de klas, en daar reageer ik op. En al die labeltjes en dergelijke; dat maakt het alleen maar lastig. Want ja je plakt de leerling op een labeltje en die gaat er ook weer op reageren. Zo van ja ik ben zo dus. Doe ik dat ook. Niet nodig.
L	Ik ben dan ook wel benieuwd of een leerling dat ook merkt, dat jij, als je bijv. een uitleg krijgt dat je het dan eerder aan de kant legt, terwijl een andere docent het op een andere manier zal bestuderen. Maar dat is weer een heel ander onderzoek.
5	Ja, ja dat zou je naar kunnen kijken

L	Dat vraag ik me dan ook wel af, wat voor effect het dan op de leerling heeft
5	Ik lees vaak die blaadjes, ik leg ze weg, en vaak heb je zo'n leerling en die zie ik dan stuiten, ja het zij zo. En op een gegeven moment dan krijg je een gesprek, ik heb nu bijv. een leerling met ouders die zeggen ja hij was vorig jaar nog erger, want toen slikte hij zijn medicijnen niet. Ja oké.
L	Het gaat om hoe het nu gaat, en in de klas
5	Ja, precies.
L	Ja. Door de invoering van passend onderwijs zullen er meer zorleerlingen in de klas komen.
5	Ja
L	Want vind je van die ontwikkeling? Hoe sta je daar tegenover?
5	Eh tweeledig. Als ik het heb over de minder ernstige gevallen en naar speciaal onderwijs; prima als die in het normaal onderwijs zijn. Want die moeten straks ook in het echte leven het gaan redden zonder begeleiding. In mijn kennissenkring heb ik iemand gezien die altijd in het speciaal onderwijs heeft gezeten en altijd beschermd. Ja, die kan op een gegeven moment niks
L	Die wordt niet voorbereid op het echte leven
5	Die wordt niet voorbereid op het echte leven. Dus wat dat betreft. Bovendien ben ik ook van mening, als iemand een vak volgt, een diploma krijgt, dan moet die aan de VWO eisen voldoen. Wat zijn achtergrond ook is. Het betekent wel dat je hem extra kan ondersteunen, als hij een probleem heeft, maar uiteindelijk moet hij het wel doen
L	Aan dezelfde eisen voldoen
5	Aan dezelfde eisen voldoen. Dus hetzelfde onderwijs krijgen. En tweede categorie; die heel erg storend in de klas zijn. Een paar jaar geleden hebben we een zwaar gehandicapt meisje hier gehad, ik gelukkig niet in de klas, die moest communiceren via een buddy en dat soort dingen. Ja dan houdt het bij mij op een gegeven moment op.
L	Dan zit er een grens aan
5	Leuk dat zo iemand in de klas zit, maar daar ga ik geen aandacht aan besteden, want dat betekent namelijk dat ik 90% van de aandacht daaraan moet besteden en nog een 10% over heb voor de rest van de klas. Dat is niet de bedoeling.
L	Want ook als er. Ik denk dat ik weet om wie het gaat en dat is natuurlijk een heel extreem geval, klinkt niet zo aardig, maar goed een geval. Maar als er bijv. meer ADHD'ers of meer mensen met autisme in de klas komen, zal dat ook een bepaalde impact hebben in de klas?
5	Nou als je meer ADHD'ers in de klas krijgt, betekent dat meer onrust. Als je meer ja, ik weet niet, ik denk dat je meer aan'
5	Dus over het algemeen, hoe meer leerlingen van dat soort je krijgt in de klas, hoe kleiner je klas moet zijn.
L	Ja. Om voldoende aandacht te kunnen geven.
5	Om voldoende aandacht, of om toch net genoeg rust te kunnen creëren om inderdaad die leerlingen te kunnen handelen. Want als je indd een hoop ADHD'ers in de klas hebt, dan stuiten die alle kanten de klas door en de rest van de leerlingen hebben daar alleen maar last van.
5	Je ziet het ook in de resultaten uiteindelijk. En de enige manier om dat voor elkaar te krijgen, is veel kleinere klassen.

L	Ja, omdat je dan meer overzicht hebt.
5	Dan heb je meer overzicht, en kun je meer iemand even apart nemen, even erop wijzen, je hebt gewoon meer tijd nodig.
L	Ehm ook kijken naar je functie als mentor. Hoe heb je zelf het idee dat leerlingen kunnen voorbereid worden in de klas, bijvoorbeeld als er een leerling is die zich opvallend anders gedraagt. Pak je dat nu op een bepaalde manier aan?
5	Ik denk dat het een beetje op dezelfde manier als ik het ook aanpak. Leerlingen moeten elkaar gewoon accepteren. Leerlingen zijn heel goed in verschillen accepteren van leerlingen. Die zien gewoon; oh die is druk, en ja die is een beetje stil, die is een beetje stil. Soms vraag je aan mensen die wat meer geïsoleerd zijn, maar het is gewoon een stille leerlingen dat is iets anders dan er gewoon een labeltje op plakken.
L	Ehm het helpt wel af en toe, als je met leerlingen praat, dat je dan af en toe even zegt van 'ja zo is hij nou eenmaal'. Ja dat jij er last van hebt, ja oké, het zij zo.
5	Daar moet je wat mee doen.
L	Ik zal proberen wat te minderen, maar meer ook niet. Als je inderdaad de wat teruggetrokken leerling hebt, als je wat meer tegen een groep kan zeggen van jongens, sleep hem even mee, hij heeft er nou eenmaal moeite mee; maar dat doe ik dan eigenlijk ook op individueel niveau in plaats van op ziektebeeldniveau. Ja het is die leerling, die heeft wat meer moeite, sleep hem even mee
5	Ja
L	Ja dat je meer individuele aanwijzingen geeft
5	Ja betrek hem erbij, niet dat je hem een labeltje geeft. Hij heeft wat moeite met samenwerken, houd er rekening mee.
L	En dan maakt het niet uit, dan is het eerder bespreekbaar als je het wat luchtiger houdt.
5	Ja het komt in feite op neer. Want zodra je iemand helemaal uitgebreid gaat bespreken... Een zoontje van mij heeft ook z'n leerling in de klas zitten die helemaal uitgebreid besproken wordt en gewaarschuwd. En zo'n leerling, ja die kinderen durven niks meer, want die heeft dat, en we mogen dat niet... En als we dat doen, dan gebeurt er dat. Ja, dan wordt het helemaal een isolement.
L	Als je dat ook vanuit eigen ervaring ziet en wat het met jouw kind dan heeft gedaan dat er dan een hele les aan is besteed.
5	Nou ja, een aantal lessen.
L	Een aantal lessen zelfs?
5	Ja een aantal lessen. Het ging om een gepeste leerling. Een probleem leerling. En dan zie je op een gegeven moment dat de klas gaat reageren van ja we kunnen niks, we mogen niks, we behandelen hem vrij normaal maar ze reageren altijd extreem. Ja wat ging de klas op een gegeven moment doen? Ja we mogen niks, we kunnen niks, ja dan doen we niks meer.
L	Nee
L	Dan heb je de klas, en de leerling...
5	Helemaal apart staan
L	Terwijl ik het idee hebt, hoe jij het aanpakt, dat je de leerling meer betreft en dat iedereen is sowieso anders, en sommigen zijn wat meer anders misschien
5	Juist ja. Daar komt het op neer eigenlijk.
L	Ehm voel je je voldoende voorbereid op een toename van zorgleerlingen in de klas

5	Voorbereid al zijnde; heb ik voorbereiding gehad? Nee, er is helemaal niks gebeurd aan voorbereiding. Maar voorbereid op mijn aanpak van leerlingen zo zien zoals ze zijn, ja dat
5	Ja het zij zo. Het enige wat je we krijgt, als er meer van dat soort leerlingen in de klas komen, dat je eisen... Ja de eis is kleine klassen. Anders betekent het minder aandacht voor de andere leerlingen dus gaat de norm naar de beneden.
L	Dus dat het onderwijsniveau
5	Ja het onderwijsniveau gaat dan per definitie naar beneden, dat kan niet anders
L	Want je zei net gelijk al 'ik heb helemaal geen voorbereiding gehad'. Zou je iets kunnen noemen wat prettig zou zijn als je dat wel zou krijgen? Bepaalde vorm van ondersteuning of begeleiding of iets in een andere vorm?
5	Ja.... Nou ja wat uitleg over dergelijke ziektebeelden is natuurlijk handig als achtergrond informatie. Heb ik ook weleens gehad hier en daar. Maar niet specifiek van wege het feit dat er meer zorgleerlingen in de klas komen of passend onderwijs. Dat zou kunnen helpen. En gewoon wat tips. Zoals we laatst, al voorbereiding voorlichting gegeven in de mentorklas over PDDNOS en dergelijke. Ja het is leuk dat die mensen een hersenstoornis hebben en dat er af en toe wat communicatieproblemen zijn. Als docent heb ik daar niks aan. Handvatten wil ik hebben.
L	Echt praktische tips
5	Praktisch ja. Als dit, doe dit, als dit, doe dat. Want dat is handig. Want als bijvoorbeeld een leerling binnenkrijgt die je af en toe een time out kan geven, als hij zo reageert, dan hebben we met hem afgesproken dat we zo doen.
L	Dat je echt voor die leerling concreet hebt afgesproken
5	Dan heb je in je achterhoofd; mocht je eigen aanpak niet werken, of extra explosie; zet hem even apart, 5 minuten later ben je er weer.
L	Want je zei Tineke heeft op een middag verteld over algemene dingen. Wat je al zei, het is leuk om te weten maar je hebt eerder behoefte aan concrete dingen.
L	Een vorm op papier is dat prettig, of met docenten onderling in gesprek gaan?
5	Ik vind sowieso, al initiële voorbereiding op papier of elektronisch dan. Dat vind ik makkelijk. Dat leest tien keer zo snel al iemand verteld en je kunt het ergens opslaan als achtergrond informatie.
L	Je kunt het altijd nog terughalen
5	Zeker als Ik sla het ergens op. En dan extra uitleg, kan altijd. Als je dan nog vragen hebt, dan uitleg. Want iemand die bij mij tekst komt uitleggen, vind ik tijdverspilling.
L	Meer dat je zelf kan kiezen op welk moment
5	Juist
5	Dan lees ik door, verwerk ik, als ik dan nog vragen heb
L	Want is het voor je als mentor zijnde bekend wat je kan doen op het moment dat je zo'n leerling in de klas hebt? Wat je kan organiseren?
5	Nou ja in eerste instantie als er wat gebeurt, dan loop ik naar Tineke toe of naar de decaan of wat dan ook. D
L	Denk je dat het ook meer van je zal vragen als mentor zijnde?
5	Ja want het betekent dus als je meer zorgleerlingen hebt, over het algemeen blijkt dat die ook meer tijd vragen. In gesprekken of wat dan ook dan een normale leerling. Kijk als mentor, de gewone leerling, heb je meer tijd nodig.

L	Ook door de individuele aandacht die je wilt geven
5	Ja en ook moet geven. Je hebt een probleem, je komt even een vraag stellen, dat soort dingen heb je veel vaker. Dus Dat denk ik.
	 Geluid
L	Je gaf net al aan, kleinere klassen. Zou de schoolorganisatie iets anders kunnen betekenen met in het achterhoofd de invoering van passend onderwijs?
5	Ja ik denk dat die leerlingen sowieso een vaste begeleider als Tineke nodig hebben, dat dat handig is.
L	Ja een vast aanspreekpunt.
5	Niet als mentor zijn, maar iemand die
5	Want ik denk zelfs, we hebben ook weleens leerlingen gehad die extreem problematisch waren, dat je dan de mentor er tussenuit moet halen. Zo iemand heeft al continu een aanspreekpunt. In feit is die de mentor
L	Ohja
5	Om dan nog een mentor bij te gaan zetten om mee te praten, vind ik overkill
L	Dan zou de rolverdeling ook anders moeten zijn dat je weet waarvoor je naar de mentor gaat, en waarvoor je naar...
5	Juist, de mentor zou dan eigenlijk zuiver zijn voor het uitdelen van stukken, de praktische zaken
L	Ja dus meer het klassen
5	Want dat zie je toch in de klas. Maar de echte gesprekken, die moeten dan met de echte begeleider/
L	Merk je dan nu dat de begeleiding soms onduidelijkheid in zit, of een overlap?
5	Nou ik heb weleens een leerling gehad die al zwaar onder begeleiding zat. Ik heb toen tegen die leerling gezegd; ik kan er ook wel bovenop gaan zitten, maar dat vind ik een beetje overkill. Ik ben aanspreekpunt als je problemen hebt, maar ik ga niet nog een keer over jouw probleem praten.
L	Zodat het vooral voor die leerling duidelijk is, wat hij van jou kan verwachten en waar hij verder terecht kan.
5	De praktijk leert dan dat je die leerling bijna niet meer ziet. Want ja, je spreekt de leerling toch wel vaak. Wat ik dan wel probeer \, is regelmatig contact met die begeleider, om op de hoogte te blijven. Ik heb nu een ex-mentorleerling in de klas, die heb ik toen zo begeleid. Of eigenlijk bijna niet. Maar ik zie dan zo dingen gebeuren dat ik dan wel even doorgeef van hallo...
L	Ja dat er voorbeelden zijn uit de klas
5	Ja dat er signalen worden doorgegeven. Je hebt wel zorgen om een leerling als je ziet dat ze helemaal wegzakt.
L	Ja.. En als je naar collega's kijkt, denk je dan dat die ook voldoende voorbereid zijn op het omgaan met zorgleerlingen?
5	Dat ligt heel sterk aan de collega. Je hebt nl ook redelijk veel collega's die zich gauw ergeren aan leerlingen, die zich niet gedragen zoals zij graag willen dat ze zich gedragen. Die krijgen problemen met dit soort leerlingen. Want zodra er iemand begint te stuiteren in de klas, dan gaat ie zich ergeren aan zo'n leerling en dan houdt het op.
L	Wordt het dan besproken in het team? Hoe je met bepaalde leerlingen omgaat? Of met bepaald gedrag? Dat je op die manier van elkaar..

5	Nee. Nee. Er worden nauwelijks leerlingen besproken in het team. Er worden veel praktische zaken. Soms wordt een klas besproken, maar individuele leerlingen worden besproken maar verder niet.
L	Puur over het onderwijs
5	Javaan praktische dingen, organiseren. Nauwelijks over leerlingen. En dat is ook één van de manco's denk ik.
L	Tenminste wat ik heb gemerkt, verschilt het ook per team.
5	Ik zit voornamelijk in de bovenbouwteams he. Dan gebeurt het veel minder. Onderbouw is er nog wel wat.
L	Ja ik denk dat daar ook wel een verschil in zit hoe de leerlingen zijn, en hoe ze op elkaar reageren. Dat zal zeker meespelen
5	Is denk ik ook wel een instelling. In de onderbouw zit men erg dicht op de leerling. Ze zijn nog jong, ze moeten alles leren etc. In de bovenbouw is mijn instelling steeds meer; ze moeten zelfstandig worden.
L	Ja ter voorbereiding op het echte leven
5	Daar begeleiden we ze in, maar in principe moeten ze steeds zelfstandiger worden. Dus ik ga geen handje meer vasthouden
L	Nee
5	Ik ben er wel als ze aangeven help, ik heb hulp nodig
L	Ja wel aangeven
5	En dat roep ik continu, maar ik ga geen handje vasthouden. En ik heb geen, ik heb eigenlijk graag dat ze een paar keer op hun bek gaan. Daar leren ze van. Want je ziet heel vaak, met name die het heel makkelijk hebben gehad in de onderbouw. In de bovenbouw en die pas heel laat een keer tegen de muur aanlopen en dan moeten ze alsnog gaan leren
L	Ja
5	Dat kun je beter eerder hebben. Dan vind ik het niet zo erg als iemand een gigantische fout maakt, want daar leer je van.
L	Helaas moet je eerst fouten maken, dan wordt het een stuk duidelijker
5	Dat is de beste leerervaring, fouten laten maken. En dat, je ziet het heel vaak gebeuren. Mensen die nooit wat geleerd hebben, een paar keer een zware onvoldoende, en dan toch bedenken ik moet wat gaan doen
L	Toch actiegaan ondernemen
5	Precies, Of bepaalde leerlingen die dingen altijd heel slordig doen en er tegen aan lopen, ja dan
5	Ja
L	Als ze er uiteindelijk maar achter komen.
5	Ja maar dat geldt ook voor volwassenen. Ik heb namelijk ook heel lang niet in het onderwijs gezeten, en dicht tegen management gezeten. En toen was het ook management, je kunt alles vertellen, maar het helpt geen moer. Gewoon laten gebeuren. Moet gewoon misgaan en dan gebeurt het, eerder niet. Dan kun je praten als brugman maar...
L	Ik denk dan ook in 2014 wordt passend onderwijs ingevoerd. Heb je dan ook dezelfde instelling van laat maar zien en dan gaan we daar op verder, of zou je daar van te voren al meer in willen

5	Nee hoor, laat maar komen. Laten we wel zeggen, passend onderwijs is zuiver een bezuiniging
L	Zo brengen ze het niet
5	Nee zo brengen ze het niet, maar dat is wel de eerste aanleiding. Een tuurlijk, de leerling zoveel mogelijk in een normale situatie laten opgroeien. Maar als je dat gaat doen, moet je ook de consequenties trekken. De consequentie zal vervolgens zijn; betekent dat je kleine klassen moet doen, want leerlingen zijn gewoon lastiger. Betekent dat je daar meer tijd aan moet besteden en dergelijke en dat gebeurt niet. En dan gaat het dus wringen. Gooien de problemen wel over de schutting, maar komen niet met een oplossing.
L	Want je merkt dat het effect dan in de klas. Want tuurlijk zou het prettig zijn als de klassen kleiner worden maar ik weet niet of dat realistisch zou zijn
5	Zoveel mogelijk, 30 leerlingen volstoppen.
L	Zou je ook andere dingen, van nou als dat in ieder geval zal veranderen, of als dat zou krijgen dan zou het ook al beter zijn, i.p.v. dat de klas kleiner wordt?
5	Nee ik denk gewoon tijd. Tijd is echt wat je moet hebben. Extra tijd, en dat zit in de extra mentortijd, of in de kleinere klassen. Dat zijn allemaal mogelijkheden. Die begeleiding nodig hebben, hebben tijd nodig. En als je geen extra tijd krijgt, is de tijd waar je het vandaan moet halen. En dan krijg je weer dat/..
L	Ja hoe je het verdeelt
5	Ja en als je dan tijd die je nu besteedt aan de leerlingen besteed aan een ander, worden zij er de dupe van. Eén + Eén.
	Ik ben eigenlijk al door mijn vragen heen. Heb je zelf nog vragen of toevoegingen of iets anders?
	Nee ik merk het wel. Als je dan op een gegeven moment resultaten hebt, ben ik wel benieuwd.

	Datum: 19-3-2013
	Docent 6
L	Ik heb aan Tineke gevraagd waar behoefte aan was om onderzoek naar te doen, omdat ik wel iets zinnigs wilde doen als ik wat uitvoer. Omdat er nu passend onderwijs komt, betekent het dus dat er ook meer zorleerlingen in de klas komen. Ze vroeg zich dus af welke behoeften docenten dan zelf hebben in begeleiding of ondersteuning of wat school daar in kan bieden.
6	Ik denk dat het heel goed is dat daarover nagedacht wordt.
L	Want vanaf 2014 komt er een nieuw stelsel van passend onderwijs, ik weet niet of je daar al...
6	Ik weet er nog niet erg voldoende van, nee.
L	Maar nu hebben leerlingen zeg maar rugzakjes en dat wordt per leerling verdeeld
6	Dat wordt afgeschaft he
L	Ja inderdaad het wordt in een grote pot verdeeld en scholen gaan samenwerken om aan leerlingen een passende plek te geven. De verwachting is dus wel dat er meer zorgleerlingen in de klas komen.

L	*toelichting privacy*
6	Je levert het dan in, en wordt er dan, of weet je niet of dat nog opgepakt wordt?
L	Daarom wil ik wel in mijn aanbevelingen praktisch haalbare... Ik kan natuurlijk wel hele leuke aanbevelingen doen, maar het moet wel binnen de mogelijkheden liggen. En misschien dat er dingen buiten de mogelijkheden liggen, maar ik wil wel proberen om het zo realistisch mogelijk te maken wat er dan aan te bevelen valt.
6	Ik begin met wat algemene vragen en dan verder op het zorgleerlingen gedeelte.
L	Hoe lang ben je werkzaam in het onderwijs?
6	Ojee. Dan moet ik even nadenken. Volgens mij al, is dit mijn 12e jaar. Ja 11, 12 jaar.
L	Oké, en hoeveel uren per week? Lesuren zeg maar.
6	Ehm ik werk 0,8 fte, maar nu 0,6 vanwege ouderschapsverlof. Dat zijn 11 lesuren van 70 minuten
L	Hoeveel klassen zijn dat dan?
6	Ik heb ook nog andere taken erbij. Ik heb twee eerste, 3... CKV erbij... 5... 7... 9 klassen op dit moment.
L	En daar zitten gemiddeld hoeveel leerlingen in?
6	Want voor de beeldende vorming is gemiddeld 30, CKV gemiddeld 25.
L	En als je kijkt naar onderbouw, bovenbouw ; hoe is dat ongeveer verdeeld?
6	Ik heb alleen maar onderbouw.
L	Alleen onderbouw
6	Ja
L	Je zei net al dat je ook andere taken had. Sowieso vakdocent dus.
6	Ik ben kunst coördinator van de onderbouw van CKV.
L	Oké
L	Ben je ook nog mentor van een klas?
6	Ja ik ben mentor van een 3H klas
L	Oké
L	Dat waren denk ik... Ik had net al wat over passend onderwijs verteld. Over dat nieuwe stelsel daar is. Je zei dat je er ook al over na had gedacht. Want waar denk je aan als je het hoort?
6	In eerste instantie omdat het voor mij niet duidelijk is wat er gaat gebeuren, maar ik me er een klein beetje zorgen om.
L	hmm
6	Omdat klassen groter worden en met bezuinigingen. En dan denk ik, als er dan meer leerlingen als dat het gevolg is dat er meer leerlingen met ADHD of andere stoornis in de klas komen, lijkt me dat heel moeilijk. En niet voor de docenten, maar ook voor de leerling zelf maar ook voor de leerlingen daaromheen. Dus ik weet niet, ik weet nog niet zo goed wat ik ermee moet
L	het is eigenlijk nog onduidelijk
6	Ja, ja.
L	Wat het betekent. Want als je aan zorgleerlingen denkt, je noemde net al ADHD, maar heb je er nog andere ideeën over?
6	Ehm. Hoe ik over die leerlingen denk?
L	Ja wat het voor je betekent als je daaraan denkt. Het is een hele grote vraag.

6	Ja. Eh ja dat is heel veel komt er op me af. Ehm. Ik vind het altijd wel. Ja hoe moet ik dat zeggen. Ze hebben gewoon extra aandacht nodig. Ze eisen die soms ook op, soms ook niet. Ehm dat vind ik ook heel interessant. Ik vind het ook wel bijzonder om daarmee te werken en daarmee te kunnen werken en te kijken hoe het past in het onderwijs en zeker op ons niveau op de havo en vwo daar heb je er natuurlijk minder mee te maken. Ja minder, maar niet zo heel groot probleem. maar het is wel dat ik merk dat het soms onrust kan veroorzaken in de les en dan denk ik ja als er nog meer leerlingen in de klas komen, hoe moet ik daar dan mee omgaan?
L	Als het er nog meer worden?
6	Ja inderdaad.
6	En dat vind ik wel bijzonder eigenlijk. Ja ik denk er wel over na hoe je dat op moet lossen maar ik vind het heel moeilijk.
L	Moeilijk voor te stellen ook.
6	Ja. Ja. En als mentorleerlingen ben je daar ook vaker mee bezig. Er gaat meer tijd in zitten en dat hebben ze ook nodig. Dat verdienen ze ook. Maar daar maak ik me wel zorgen om; is er nog wel tijd voor en kan ik daarmee omgaan
L	Of het nog binnen je mogelijkheden ligt.
6	Ja ja.
L	Ja want de definitie zorgleerlingen is natuurlijk heel groot, want je zou er ook leerlingen met dyslexie onder kunnen laten vallen.
6	Ja tuurlijk
L	Maar in dit onderzoek richt ik me vooral op de leerlingen die veel aandacht vragen, zoals ADHD, autisme, en ODD heb je dan ook nog.
6	Ja want de dyslexie die in mijn lessen zijn niet echt van toepassing, omdat die heel beeldend bezig zijn en dan kan het ook voor hun juist bevrijdend zijn. En leerlingen met ODD en ADHD.. Ja dat is soms wel moeilijk. Omdat mijn lessen vaak wel drukker zijn.
L	Ja daar zat ik net ook aan te denken. Want je hebt natuurlijk minder structuur. Klassikaal gezien.
6	Ja en daar vind je wel oplossingen voor in de les. En met één of twee is dat wel te doen, maar het ligt eraan hoeveel zorg ze nodig hebben en hoeveel je in de klas hebt
L	Ja want nu zeg je ook met 1 of 2 is het wel te doen. Heb je daar een bepaalde aanpak voor? Dat je merkt wat goed werkt?
6	Ja elke leerling is daar toch weer heel ander is. Het is niet de een, heeft een... Nee dat werkt niet zo. Eh ik probeer ze wel de structuur te bieden. Zeker in mijn lessen probeer ik in het begin.. Zeker die heel moeilijk kunnen beginnen
L	Beginnen überhaupt
6	Daar let ik dan wel op dat ik dan ook heel gericht aan het werk zet. En dat ik ze af en toe controleer of het nog wel lukt. En dat gaat wel maar sommige zijn bijv. heel druk. En dan moet ik wel heel erg letten op de veiligheid.
L	Je hebt ook nog 25 anderen...
6	Je werkt met technieken en materialen. En soms is het goed om ze dan apart te zetten of op de gang aan het werk te zetten. Maar je wilt ook niet iedere keer apart zit.
L	Nee buiten sluiten
6	Nee

L	Dus je kijkt heel erg per leerling wat ze nodig hebben.
6	En sommige hebben daar echt wel een hele les de tijd voor nodig en dan denk ik wel oeh...
L	En dan ben je eindelijk zover, is de les voorbij
6	Ja ja. Maar ik probeer ze wel in de gaten te houden inderdaad. En als ze dan merkt dat ze onrustig worden, of gesloten worden, dan kijk ik of het lukt om ze even de aandacht te geven of ik stuur ze weleens door naar Tineke. Dan is het soms.. Dan weten ze het niet helemaal, dan weten ze echt niet meer wat ze moeten doen. Dat is wel heel prettig.
L	Want als je een leerling in de klas krijgt, heb je dan nu iets... Omdat je zegt individuele aandacht, wat heb je dan nodig?
6	Ehm Tineke heeft vaak een hand-out. Van leerlingen die... Maar toch ... Met beeldend heb ik het gevoel dat dat anders werkt. Ik weet niet hoe het werkt met Nederlands hoor, zo zit ik er niet in, hoe leerlingen daarop reageren
L	Het gaat ook om jou
6	Ja. Maar ik moet het altijd heel erg aanzien of ze de opdracht.. De een pakt het heel goed op, en die zijn heel creatief in het oplossen van problemen. Maar de ander kan helemaal vastlopen. En daar heeft de hand-out niet zo heel veel. Ja daar heb je niet zoveel aan. Soms staat er iets van motoriek. Ja daar kun je natuurlijk wel mee werken. Maar dat je dan daar wel zorgen aanbied of dat ik de opdrachten al aanpas
L	Ja dat is al een prettige om van te voren te weten.
6	Ja dat zijn wel dingen die ik van te voren wil weten. Ik heb een leerling gehad die Asperger geloof ik, en die was ook motorisch heel slecht. En ja dat.. Hij kwam helemaal vast te zitten soms. En dan weet ik; dan moet ik de lat gewoon lager leggen. En dan ga ik andere opdrachten daarbij doen. Ja dat ga ik wel aanpassen. Het probleem is wel dat ze een bepaald niveau moeten halen hier op school.
L	Ja dat lijkt me dan ook lastig. Je kan ze ook niet weg laten komen
6	Ja dus dan moet je wel opletten. En dat probeer ik ze ook wel uitleggen. Dan ga ik ook wel met ze in gesprek.
L	Met de leerlingen?
6	Met de leerlingen. Of met de andere leerlingen. Ja na een tijdje. Zoals die ene jongen, die vond het echt heel erg moeilijk. Ja dat waren tekeningen dat je echt dacht, ruimtelijk werken..
L	Daar kom je niet mee weg
6	Nee daar kom je niet mee weg. En als je geen wiskunde kunt, als de oplossing verkeerd is, kun je ook geen voldoende halen. Dus dat is het ook een beetje. Ehm maar ja, dat ja. Ik merkte dat hij gaande weg daar toch beter mee uit de voeten kwam. Als je het heel gericht vraagt, het kost heel veel tijd. Het kost heel veel tijd.
L	Ja want je moet je op één leerling richten, daar ik geen kant-en-klare aanpak voor.
6	Nee. En dat is wel. Ja dat is soms wel moeilijk.
L	We hebben er net al over gehad, als er meer zorgleerlingen in de klas komen dat je je afvraagt hoe dat dan moet. En gaan aanpakken. Wat vind je van de ontwikkeling..?
6	Ik vind het heel jammer. Omdat je gewoon merkt dat ze de aandacht nodig hebben, en de andere leerlingen ook. Ik ben bang dat dat gaat wrijven. De kwaliteit van de leerling zelf, de zorgleerling, dat het niveau gaat zakken daardoor

L	Omdat je minder begeleiding kan bieden
6	Ja, en ook voor de rest van de klas. Omdat zij ook daardoor minder aandacht en tijd krijgen van de docent.
L	Dus het niveau van onderwijs zou dan kunnen gaan dalen.
6	Ja ja ja. En aan de andere kant is het ook wel goed dat ze er gewoon bij horen en dat ze ook zien dat hoe het loopt en hoe het gaat. Ik zie eerder negatieve dingen dan positieve dingen.
L	Hmm
6	Ik denk dat kwaliteit achteruit gaat. Ik merk het wel, ik heb een klas gehad waar er drie zorgleerlingen in zaten. Die hadden veel aandacht nodig. En dat is wel
L	De rest van de klas heeft daar ook onder geleden
6	Ja ja. Dat klinkt altijd zo negatief, dat wil ik eigenlijk niet, maar het gaat wel ten koste van de andere leerlingen. Van het niveau, maar ook van het tempo.
L	Ik kan me voorstellen dat je zeker bij beeldende vorming heel veel, aan iedereen, individuele aandacht wilt geven
6	Ze kunnen elkaar ook helpen, je komt er wel. Ze hebben hier en daar ook inderdaad in het proces wel aandacht nodig. Ja zeker.
L	Kun je een beeld schetsen wat het heeft in de klas? Dan heb je ook aangegeven. Zie je ook uitdagingen in? Het is altijd een heel mooi woord. Wat... Positiefs kun je er aan noemen?
6	Wat ik net al noemde, leerlingen moeten we op hun plek zitten bij het niveau waar ze horen. Deze zorgleerlingen, als ze hier op de havo of vwo zitten
L	Zouden ze het moeten kunnen
	Zeker. En er zijn natuurlijk ook mensen met een autisme. Die kunnen heel creatief denken en heel technisch denken. En daar kun je wel gebruik van maken omdat ze wel een andere kijk hebben vaak. Ze zien dingen
	Ze hebben andere talenten vaak.
	En heel veel zien ze, ze zijn heel gevoelig voor...
	...details...
6	Ja en dat kan heel mooi zijn. Ze kunnen elkaar helpen... Maar soms is de communicatie moeilijk. Dan zou je zeggen; help de rest daarmee en dat is dan heel moeilijk. Als ik het dan een uitdaging zou noemen, als een uitdaging moet zien, vind ik wel dat ik door hun ogen.. Als ik door hun ogen kijk zie ik wel veel meer. En dat is wel heel mooi. Ik ben ook op uitwisseling geweest en daar was ook een leerling met Asperger. En dan loop je door de stad. Die wees mij op dingen die ik zelf nooit zou zien. En dat vind ik wel, dat is wel heel mooi en dat kun je wel gebruiken.
6	Maar ik weet niet of ik dat... Nee maar voor mijn vak kan dat heel mooi zijn. En er zijn kunstenaars die met een autisme mooiste dingen... Zoals paramarengo. Die is ook autistisch volgens ij, of Asperger, maar die maakt heel technische kunst en dat kan heel mooi zijn.
L	Ik heb ook wel gehoord van een kunstenaar die een gebouw heel goed kan natekenen, als hij het maar één keer heeft gezien
6	Ja ja. Ja dat klopt. En daar moet je dan op inspelen natuurlijk. Die talenten moet je zeker gebruiken. Ik ben er dan wel voor om een opdracht aan te passen.
L	De andere kant op eigenlijk

6	Ja maar dan wel hetzelfde niveau het houden natuurlijk. Maar ja gewoon inderdaad ietsje aanpassen dan moet het wel... Als ze dat talent hebben.
L	Niet allemaal helaas. Net vertelde je al dat je het er met de klas erover gehad dat er verschillen waren. Heb je dat toen met andere klassen ook zo gedaan dat de leerling op een bepaalde manier kunnen voorbereid worden op het moment dat er een zorgleerling in de klas is? Of pak je dat nu al op een bepaalde manier aan als mentor?
6	Sommige leerlingen willen het niet weten. Dus dan probeer ik het in de klas niet te noemen. En er zijn echt ouders...
L	Dat er van de zorgleerling niet duidelijk wordt dat...
6	Ja dat er en bepaalde stempel op gedrukt wordt. Daar zijn ze vaak ook bang voor. Dat snap ook wel. Dat vind ik soms ook moeilijk. Ik heb nu zelf kinderen, en eerder was ik er altijd van overtuigd dat het is goed dat we kunnen benoemen wat het probleem is en dat je daarop in kan spelen. Maar je moet ook weer uitkijken, het is misschien wel een cliché, maar hij heeft dat en dat en daar moeten we rekening mee houden.
6	Ehm. Maar wat ik ja als het nodig is dan benoem ik het wel in de klas en dan leg ik het ook uit. Als de leerling daarmee akkoord gaat, de zorgleerling, dan ja ik merk bij ons in de klas dat ze daar begrip voor hebben, dat ze daar rekening mee houden. Of ja dat het niet vreemd of als vervelend wordt ervaren. Het kan wel.
L	Het kan wel helpen
6	Ja het kan wel
L	Even kijken. Voel je je voldoende voorbereid voor een toename van zorgleerlingen in de klas? Je hebt al gezegd dat je daar je twijfels over hebt.
6	Ja ja
L	Kun je dan aangeven wat je nodig hebt om je wel voorbereid te voelen? Is misschien al waar je over nagedacht hebt.
6	Ja ehm. Je zou bijna extra handen nodig hebben, extra hulp. Een assistent bijvoorbeeld die wel de leerling verder kan helpen met de technieken en dat ik me dan meer op de inhoudelijke zaken kan richten. Ik heb gewoon extra handen nodig.
L	Om de aandacht kunnen verdelen
6	En dat is het gewoon meer. Dat je dus wel de tijd kan besteden aan het proces en de inhoud. Als een leerling eenmaal weet hoe je met een zaag moet werken om met een bepaalde etstechniek dan kunnen ze dat, maar als iemand anders dan mee kan assisteren, dan heb ik tijd. Dus voornamelijk extra handen en ehm. Ja we zijn vanuit je opleiding niet echt opgeleid om met zorgleerlingen te werken
L	Nee dat hoor ik vaker terug.
6	Daar zou je ook wat meer scholing over willen hebben.
L	Kun je aangeven wat voor vorm dat zou moeten? Wat je dan zou willen vinden in de scholing?
6	Nou dat er toch wat meer aandacht wordt besteed aan over welk type leerlingen je mee te maken kan krijgen en hoe je dat moet aanpakken. Ik kom zelf uit een gezin. Mijn moeder heeft altijd in het speciaal onderwijs gewerkt, op praktijkscholen, dus ik heb van huis uit al meegekregen wat er speelt en hoe het werkt. Nou ja hoe het werkt. Ja ik denk dat scholing. Ja wat kan ik verwachten? En wat houdt het in? Je hebt tegenwoordig zoveel afkortingen en welke vormen er allemaal zijn. En ehm ja ik denk dat. Daar hebben we... Nee niet veel scholing over gehad

L	Nee valt me op dat veel docenten die een universitaire opleiding hebben gedaan... HBO trouwens ook hoor
6	Ja ja
L	Dat is dan wel de basis die er dan niet is
6	Ja precies. En dat merk je dan ook aan stagiaires die dan komen die denken van 'ooja'. Daar wordt dan niet de nadruk op gelegd. En dat is ook logisch. Omdat het onderwijs niet eerder zo in elkaar zat. Nu verandert dat natuurlijk, omdat je er niet zo meer te maken krijgt.
	En als je het hebt over scholing, en wat voor vorm zou je dat dan willen zien? Dan ga ik het heel concreet maken
	Ja ik zou niet eens weten wat er aangeboden wordt. Misschien iets over he.. Ja.. Ik weet helemaal niet.
	Ik kan allemaal suggesties doen, maar dan ben ik al meer gekleurd
6	Ja ik zou graag willen weten welke vormen er zijn en hoe kun je daar mee omgaan. Dus gewoon echt inhoudelijk over wat je kunt verwachten. Eigenlijk heel sec. In de ervaring. Ik weet niet hoe het zit met docenten met minder ervaring die moeten er natuurlijk ook feeling voor krijgen om in de les toe te passen
L	Want je herkent het natuurlijk pas wanneer je in de klas ermee te maken krijgt hoe je het kan toepassen in de klas
6	Van mij mag dat wel heel sec een cursus zijn waar je gewoon les krijgt waar we het over hebben gehad, wat het inhoud en wat je kan verwachten. Wat de invloed op elkaar is
L	Groepsdynamiek
6	Ja, ja. Ik denk dat dat ook heel belangrijk is. Hoe zij dat ervaren. Dat je het ook van de andere kant kunt bekijken/
L	Dat je het vanuit de leerling zelf kijkt en wat die dan nodig heeft
6	Niet alleen dat ik weet; jij hebt dat dus werkt dat zo
L	Want nu die dingen die je van Tineke krijgt zijn natuurlijk heel specifiek op die leerling. Denk je dat het zou helpen als je daarnaast of in plaats van dat, algemene informatie zal krijgen?
6	Ja dat zou ik wel prettig vinden. Zeker. Ja. En vanuit de praktijk is het soms ook wel prettig, dat je contact maakt met.. Het heet geen praktijkonderwijs meer maar speciaal onderwijs...
L	Nee nee praktijkonderwijs, tenminste als je de praktijkroute...
6	Dat je daar vanuit ook misschien wat meer feedback krijgt.
L	Hoe zou je dat dan zien?
6	Ja dat docenten uitwisselingen van scholen, dat docenten met elkaar gaan praten.. Zo van wij gaan er op die manier mee om.
L	Ooh oké, omdat zij gewend zijn om zulke leerlingen in de klas hebben.
6	Ik vond het altijd heel verhelderend als mijn moeder vertelde over... Dan was er ook een zorgleerling...Dan vraag ik mam wat is nou zo'n zorgleerling, of hoe ga je daarmee om? Maar zij werkte dan ook met een lager IQ. Maar dan krijg je wat meer een beeld voor ogen.
L	Praktische praktijkdingen
6	Ja ja ook
L	Niet alleen op papier maar ook hoe het in de klas eruit ziet.

6	Ja. Dat vind ik altijd wel heel verhelderend.
L	Het is altijd leuk als ik dan weer nieuwe dingen hoor. Dan denk ik ooja, dat kan ook nog. Ik kan aan een cursus ofzo denken, maar vanuit de praktijk is het
6	Maar beide hoor. Ik denk dat beide heel goed is. En je hebt natuurlijk ook films waarin bepaalde autisme naar voren komen. Die zijn ook vrij veel. Mooi om e kijken vind ik.
L	Dan is het ook gekoppeld aan een persoon.
6	En dat je daar... En en misschien ook meer gerelateerd aan het vak. Dus dat je kijkt wat.... Zoals talen is totaal anders dan beelden. Misschien kan ik daar wat meer op inspelen.
L	Ja waar... Over dat dingen van Tineke dat daarin ook staat van motorische dingen, waar jij meer behoefte aan hebt...
6	Ja dat heb ik zeker. Sommigen zijn heel sensitief en met klei vinden ze ook heel moeilijk om mee te werken. Hoe moet ik dat dan oplossen bijvoorbeeld? Moet ik ze een ander materiaal geven?
L	Meer vakgericht
6	Maar dat kost heel veel tijd in de les. Als ik
L	Om dat nog uit te vinden
6	Ja maar ook om met een leerling daaraan te werken. Want er zijn ook kinderen die niet willen of kunnen werken, omdat ze dat verschrikkelijk vinden
L	Het gevoel alleen al
6	Ja en dat moet je heel langzaam opbouwen. Maar dat kost heel veel tijd
L	Misschien als je het van te voren al weet
6	Ja, dan kun je meer wat, voordat ze die stappen hoeven zetten, of dat je buiten de lessen om... Als je zegt wat heb je nou nodig, dan zou dat iets kunnen zijn dat je buiten de les om met die leerlingen
L	Meer individuele aandacht
6	Ja soms is dat noodzakelijk
L	Dan zou tijd al meer... Heb je een idee hoeveel tijd je erin zou kunnen investeren? In bijvoorbeeld een cursus of bijscholing of iets in de zin?
6	Ja dat is moeilijk om te zeggen als je al heel druk bent. Ehm ojee.
L	Moet dat onder schooltijd, of denk je...
6	Nou ik zou best een keer 's avonds daar een cursus voor e volgen. Maar dat hoeft niet een jaar lang te duren.
6	Nee. En wat ik ook vind, als je daar op school een dag aan besteed, of een workshop, dat zou wel werken maar dat is vaak... Mijn ervaring is juist dat dat die dag heel erg leeft, maar dat het daarna ophoud. Ik ben er dan wel meer van om een cursus buiten school
L	Omdat er langere tijd aandacht aan kan worden besteed, meer structureel
6	Ja ja. Want ik denk dat het inderdaad wel .het geeft wel aandacht nodig. Ik denk dat het heel veel invloed heeft in de les.
L	Want je zei net al dat je coördinator bent van CKV, ik weet niet helemaal precies meer de titel. Hebben jullie het daar dan binnen teamoverleggen over of hoe je het aanpakt?

6	Nee niet over zorgleerlingen. Niet zozeer, dat is niet waar we mee bezig zijn. Dus dat niet zozeer. Het is weleens zo, ze moeten een keuze maken bij ons welke discipline ze gaan kiezen, of ze beeldend of dat ze toneel doen of drama of dans. Soms is informatie van een mentor vooraf wel belangrijk in de keuze die ze gaan maken. Sommigen kunnen het wel leren bijvoorbeeld. Ja
L	Dan kun je daarop aansluiten als je daar al informatie over hebt.
6	Ja, ja. Dat vind ik meer een taak bij de mentor liggen als coördinator. Ik ga over de inhoud van het vak en de organisatie dat dat goed loopt. Voor zorgleerlingen, nee dat is niet ons onderwijs.
6	Als mentor kijk ik daar wel anders tegenaan natuurlijk.
L	Want als je in je mentorklas een zorgleerling hebt, dan breng je het wel in en bespreek je het met elkaar
6	Ja, zeker. Ja.
L	Denk je ook dat het een extra impact op je zal hebben als mentor, als er meer zorgleerlingen in de klas komen?
6	Ja, zeker. Ja ik heb, we hebben dan een gedeeld mentoraat, maar ik heb met mijn klas gehad, van 28 leerlingen, waarvan er 4 zorgleerlingen zijn. Die hadden heel veel zorg nodig, met Asperger en ADD... Dat was wel, heel veel tijd kostte dat. Dat was bijna een extra taak.
	Oké
6	Ja, ja. En als mentor vind ik dat je zorg moet besteden aan alle leerlingen. De één heeft meer zorg nodig dan de ander. Maar als je zoveel zorgleerlingen, ja zoveel, maar als je er zoveel in de klas hebt, dan heb je daar heel veel, dan ben je daar heel veel mee bezig als je het goed wilt doen. En dat is wel, ja je zou daar eigenlijk extra taakuren voor moeten krijgen.
L	Op het moment dat het er meer worden, dat je per leerling meer tijd zal krijgen.
6	Ja zeker. En ik denk dat het al een probleem is in het onderwijs... Zeker met bezuinigingen. Want er komt gewoon meer tegelijkertijd. Er komen bezuinigingen en meer zorg.
L	Want je zei net, dan stuur ik ze door naar Tineke bijvoorbeeld. Is het voor jou ook helder wat je kan doen als mentor, als je een leerling hebt die meer zorg nodig heeft? Welke mogelijkheden je zelf hebt of waar je
6	Voor mij is dat nu wel duidelijk. Maar dat is wel vanuit ervaring. Dus ik denk dat het voor beginnende docenten wel anders zou zijn. En dat dat wel...
6	Meer zoeken is?
L	Ja, zeker. Want je heb zelf ontdekt wat je kan doen
6	Ja, door de praktijk leer je dat.
	Dus daar, dus wat je zegt, als je beginnend mentor zou zijn.
	Nee zeker met de achtergrond die je hebt. Vanuit school, dus dat ze vanuit de opleiding daar al meer rekening mee moeten houden. Dat ze in het curriculum daar al andere lessen aan besteden, dat er een ander vak bijkomt. Ja.
	Meer de zorg kant
	Ja zeker als het middelbaar onderwijs, als het meer de zorgkant op gaat, moet je daar wel van op de hoogte zijn vind ik

L	Is het voor jou wel duidelijk wat er binnen de school... Wat er mogelijk is of waar je meer ondersteuning kan krijgen?
6	Ja, ja. Ja ja ja ja zeker.
L	Heb je verder nog een idee wat de schoolorganisatie kan betekenen qua ondersteuning?
6	Ja, die dingen die al wel heb genoemd. Bijscholing, extra tijd of extra handen, ja ik denk dat dat echt noodzakelijk is. En, je moet voorkomen dat je leerlingen alleen maar op de gang gaat sturen. Dat je denkt nou ik kan geen lesgeven, ga maar...
L	Ja je wilt ze wel in de klas hebben uiteindelijk.
6	Ja, zeker. Als het onderwijs, als dat het gaat worden, moet je dat doen natuurlijk. Dan is het wel goed om extra... Ja zeker. En wat ik ook me afvraag, en dat is een kwestie van geld, dat er gewoon weinig onderwijs is voor leerlingen met een hoog IQ. En dat mensen die extra zorg nodig hebben. Want er zijn hier een aantal leerlingen op school waarvan ik denk ja, die zou ik graag naar ander onderwijs sturen. Nou ja sturen, ik denk dat passend onderwijs voor hun, dat is voor sommige leerlingen wel erg belangrijk.
L	Ja want je zei al, dat je moeder in het praktijkonderwijs, dat is allemaal laag niveau. Ik weet niet hoeveel leerlingen daar zitten die wel een hoger niveau hebben...
6	Ja niet, dat is tot 85 geloof ik. Als je daar, hier komen ze met 138, 140 binnen
L	En je hebt dan geen speciaal onderwijs, terwijl ze wel. Want het zijn wel kinderen die individuele aandacht nodig hebben
6	Ja, want ik denk dat dat dat is echt een gemis. Maar het is een kwestie van tijd
L	Maar zolang het er niet is, moeten we.
6	En ik denk ook niet dat dat er zal komen, want ik denk dat het te weinig is.
L	Nee. Dat je er geen school mee vol krijgt
6	Nee, en kinderen uit Groningen kunnen niet... Nee dat werkt gewoon niet. Maar dat zou dé oplossing zijn.
L	Dat deel ik met je. Maar dat staat buiten
6	Ja want het is gewoon jammer. Potverdorie, ik had er veel meer uit kunnen halen. Of dat bepaalde frustraties.. Dan denk ik van ja, dat vind ik ook heel
L	Maar zoals het nu is, moet je wel kijken wat je in de klas kan doen. Als docent en wel eruit te halen wat er in zit
6	Ja, ja, want je moet.
L	Nee inderdaad, er zit niks anders op.
6	Nee, extra handen, extra tijd en bijscholing zou ik wel heel prettig vinden.
L	Nou, je hebt me een helder antwoord gegeven. Hoe je het voor je ziet.
L	Heb je zelf nog iets wat je te binnen is geschoten van dat wil ik ook nog kwijt?
6	Nee, nee. Dit is wel wat ik erover denk. Ik ben heel benieuwd.
L	Je begon al; passend onderwijs; het is me nog niet helemaal duidelijk. Dat is natuurlijk ook al een duidelijke opmerking.
6	Ja, omdat ik het ook gewoon moeilijk vind...
L	Wat het gaat betekenen
6	Ja, ja. Ja. En omdat ik me er een beetje zorgen om maak.
L	Dankjewel
6	Graag gedaan, en succes ermee.

	Datum: 22-3-2013
	Docent 7
L	Ehm nou zoals ik al zei, ik begin met wat algemene vragen. Hoe lang ben je werkzaam in het onderwijs?
7	22 jaar.
L	Oké. Altijd al op school X?
7	Nee eerst in Lelystad, en toen in Utrecht.
L	Oké. Wat zei je nou als laatste?
7	De derde
L	Ooh de derde, ik dacht dat je het als afkorting.
7	Nee het is mijn derde school.
L	Oké, en hoeveel uur werk je gemiddeld per week? Van lesuren zeg maar
7	Ehm 14 à 15, 80%.
L	Oké, en dat zijn dan hoeveel klassen?
7	6
L	Hoeveel leerlingen zitten daar gemiddeld in?
7	Dat verschilt. Een groepje van. 1 groepje van 4 leerlingen, dus dat is een heel klein groepje
L	Dat is heel klein ja
7	En 9, 4 VWO. 19 leerlingen. En ja 6 VWO klassen, 30.
L	Dus dat zijn allemaal bovenbouw groepen?
7	Ik geef alleen bovenbouw ja.
L	Oké. En wat is dat groepje van vier dan, daar ben ik wel benieuwd naar.
7	Wiskunde D.
7	Dat zijn wel heel weinig mensen
L	Ook wel leuk
7	Ja wel een beetje klein. Je krijgt weinig feedback van leerlingen. Dus ja, weinig reacties. Ik moet meestal wel wat doen, maar in zo'n groepje hoef je weinig te doen. Ze zijn meestal gewoon aan het werk.
L	Ja en aan de andere kant...
7	Het is wel een groep geïnteresseerde leerlingen
L	Die er echt zin in heeft. Want normaal heb je in een klas dat er wat meer geïnteresseerd zijn, en dan heb je wat meer groepsdynamica natuurlijk
7	Ja inderdaad
L	Nou, naast vakdocent wiskunde dus. En heb je ook nog andere taken binnen de school? En ben je ook mentor?
7	Ja mentor wel. En ik zit in de stuurgroep. Op bètastudies, ik probeer een beetje de bètavakken te promoten
L	Oké, dat er meer leerlingen voor dat profiel kiezen?
7	Ja, dat de getalenteerde leerlingen, de getalenteerde bèta leerlingen, wat meer uit te dagen
L	Het lijkt me wel heel leuk, je hebt natuurlijk een vak gekozen dat, als je anderen daartoe kan motiveren is dat heel belangrijk
L	En mentor van welke klas?
7	6 vwo

L	6 vwo, oké. Dat waren de algemene vragen, dan gaan we nu verder met het echte interview. Ik kijk in de tussentijd of het nog goed gaat met opnemen, anders vind ik het zo zonde als het weg is.
L	De aanleiding van mijn onderzoek is dat er in augustus 2014 een nieuw stelsel van passend onderwijs gaat komen. De verwachting is dat er meer zorgleerlingen in de klas komen. Ik heb het er met Tineke over gehad waar ik onderzoek naar kan doen. En toen zei ze dat zij wel benieuwd was wat docenten dan zelf nodig hebben qua ondersteuning of begeleiding in het omgaan daarmee en ook wat er tegenaan wordt gekeken, tegen het hele passend onderwijs.
L	Waar denk je aan als je passend onderwijs hoort, wat is de kern? Voor jou. Heb je al een idee wat het inhoudt?
7	Ja ik denk dat het onderwijs is wat aansluit bij die leerlingen. Wat het beste aansluit bij leerlingen.
L	Hmm hmm. Ja. En dan bij de leerlingen die normaal, ja je hebt nu rugzakjes, dat gaat dan verdwijnen. Bedoel je dan die leerlingen, of bedoel je gewoon alle leerlingen in het algemeen?
7	Ja leerlingen in het algemeen.
L	Dat is ook uiteindelijk de doelstelling ervan. Dat iedereen op de goede plek onderwijs kan volgen.
7	Ik denk hoe homogener de groep is, hoe makkelijk dat natuurlijk is voor en docent.
L	De verwachting is..
7	Dat het heterogener gaat worden
L	Ja dat het juist niet hetzelfde soort groep is
7	Nee een extra soort groep
L	Want er wordt dan de term zorgleerlingen gebruikt, heb je ook bepaalde ideeën daarbij?
7	Nou ja, wat voor leerlingen het zijn ja. Dat levert natuurlijk voor een docent de nodige zorg en extra voorbereiding mee. Of andere voorbereiding. Ja je moet je toch... Ik denk dat je, zeker als die groep groter wordt, dat je ook in de gaten moet houden dat je alleen die leerlingen hebt, maar dat je ook normale leerlingen...
L	Dat de aandacht goed verdeeld wordt. In mijn onderzoek ga ik me vooral richten op waar je het ook goed van kan merken dat het zorgleerlingen zijn, dus meer naar buiten gericht qua problemen.
L	Of qua gedrag. Dat zijn dan leerlingen met ADHD bijvoorbeeld, of ODD. Of autisme, maar dat kan ook juist heel erg in zichzelf gekeerd zijn maar dat is wel waar je als docent wat mee moet. Nou je vertelde net al dat je 22 jaar ervaring hebt, dus de vraag of je ervaring hebt met zorgleerling in de klas is natuurlijk een beetje vragen naar de bekende weg...
7	Nou het is natuurlijk, je merkt wel dat in 22 jaar het steeds meer de aandacht krijgt en dat er steeds meer leerlingen zijn met dit soort problemen.
L	Ja want roept het bepaalde ideeën bij je op, als je die classificaties hoort?
7	Nee niet direct.
L	Oké, je staat er eerder neutraal tegenover?
7	Ja

L	Welke specifieke onderwijsbehoeften hebben deze leerlingen, als je ze vergelijkt met normale leerlingen?
7	Nou ja goed, dat je ze sowieso meer begeleiding nodig, dat je ze meer in de gaten moet houden van heb je het wel opgeschreven in je agenda, is het wel overgekomen wat ik verteld heb?
L	Meer sturend
7	Meer sturen inderdaad, en meer begeleidend. Terwijl je normaal gesproken, als je een verhaal vertelt, dan normaal gesproken is de leerling adequaat genoeg om de vinger op te steken, dus van dit snap ik niet, leg het nog maar eens een keer uit. Andere leerlingen hebben daar gewoon meer moeite mee.
L	Daar moet je zelf achteraan
7	Daar moet je zelf achteraan. Je moet toch ietsje meer aandacht besteden aan dat soort leerlingen.
L	Ja dan is het meer individuele aandacht. Want als je een zorgleerling in de klas krijgt, aan het begin van het jaar of een nieuwe leerling, wat vind je dan prettig om van te voren te weten, wat heb je dan nodig?
7	Ik vind het wel handig als ik het weet. Maar ik ben er ook van bewust dat ik.... Het hangt ook een beetje van de groepsgrootte af dat ik niet altijd realiseer dat ik zo'n leerling in de klas heb zitten. Ik weet dat ik op het moment dat ik huiswerk... Ik zet het ook op de smartboard dus leerlingen kunnen dat ook lezen. Als zij aan hun werk bezig zijn, dan staat het gewoon op het bord. Ook die leerlingen kunnen gewoon lezen wat het huiswerk is.
L	Mocht het niet doorkomen als je het verteld, dan kun je het alsnog terug zien.
7	Dus , maar ik ben me er niet, ook niet vanwege de groepsgrootte, ben ik me er niet altijd van bewust dat ik me inderdaad even naar die leerling moet richten dat van heb je me echt goed begrepen, of heb je dat in je agenda. Soms denk je er wel aan en dan vraag je er wel even naar.
L	En wat zou dan wel kunnen werken? Nu krijg je een briefje en dan weet je het. Zou er iets zijn dat zou kunnen werken of helpt dat je er vaker bij stilstaat of aan denkt?
7	Nee als die leerling op de voorhoofd iets plakt, dan denk ik niet...
L	Ze zeggen stempeltjes he
7	Ja precies. Ja nee maar dat wil je natuurlijk ook niet. En dat willen die kinderen natuurlijk ook niet dat het in de klas wordt genoemd. Ik zou niet weten wat ik... Ja ik zou graag ja goed, als ik de mogelijkheid had, zou ik vaker aandacht aan zo'n leerling willen besteden. Maar als ik, bijvoorbeeld mijn 6VWO groep is 30 man, en dan ben ik hard aan het werk.
7	En dan heb ik nog niet alle 30 leerlingen aandacht gegeven die ze nodig hebben.
L	Nee.
7	Dus als de groepsgrootte heel groot is, dan is het gewoon moeilijk, en nog moeilijker om die leerlingen net ietsje meer extra aandacht, om ook die extra aandacht te kunnen geven
L	Ja
7	En als de groep kleiner is, dan denk je daar ook vaker aan, en dan heb je vaker dat je even niets zit te doen
L	Dan heb je meer ruimte

7	Dan heb je meer ruimte om met die leerling even te gaan zitten en ook te vragen van goh hoe gaat het
L	Ja
7	Alle dynamica in de klas.. Als het een drukke klas is bijvoorbeeld, dan ben je zo gefocust op hoe krijg ik dit draaiende, dan krijg je, dan wordt het voor mij in ieder geval lastig om
L	Extra aandacht
7	Ja extra aandacht. Want dan ben je
L	Want dan ben je meer bezig hoe de groep in zijn geheel kan functioneren en diegene hoort dan gewoon bij
7	Ja die schiet erbij in
L	De verwachting is dus dat er meer zorgleerlingen in de klas zullen komen. Nu zei je net ook al, gedurende de jaren is er steeds meer aandacht voor gekomen en dat zal vast ook wel meespelen. Wat vind je van de ontwikkeling dat er meer zorgleerlingen in de klas zullen komen?
7	Ja zorgelijk
7	Die leerling is daar gewoon niet bij gebaat. Die krijgt niet voldoende aandacht. Want ik bedoel, we zitten wel gewoon vast aan het eindexamenprogramma.
L	Ja
7	Hij moet natuurlijk wel hetzelfde tempo laten draaien. En als die leerling dan toch met minder aandacht hetzelfde tempo moet draaien, Haakt hij toch in mijn ogen op een gegeven moment af
L	En dan zou het niet eens over het niveau gaan, maar meer de snelheid
7	Meer de snelheid, en de aandacht die hij nodig heeft, niet krijgt.
L	Ja, want in de klas zal het ook een impact hebben, maar dat zal dan ook aansluiten op de aandacht die je kan verdelen. Of heb je ook nog andere ideeën wat het in de klas kan betekenen?
7	Nou als die groep groter wordt, dan betekent het dat het misschien de kwaliteit wel wat lager wordt. Of dat ik echt moet zeggen ik moet nu echt verder, ookal zijn de anderen nog niet zo ver
L	Nee.
7	Je tempo moet omlaag, als dat echt hele grote vormen aan gaat nemen, weet ik niet wat er gaat gebeuren
L	Voor de kwaliteit van het onderwijs
	Ik kan me ook voorstellen. Ja ik stel me het dan een beetje voor, net zoals de allochtone leerlingen. Op het moment dat. Ik heb in Utrecht gewerkt, het aantal allochtonen wordt alleen maar meer en meer. Voor je het weet ben je een zwarte school. En zoals het Niels Stensen collega, dan moet je ermee stoppen omdat het gewoon niet meer te handhaven is
L	En dat zou dan ook met de kwaliteit te maken hebben.
7	Ja inderdaad
L	Dan hoop ik niet dat school X opeens met zorgleerlingen, maar het is natuurlijk wel, het begint ergens mee

7	Ja precies. Hetzelfde eigenlijk met dyslecte leerlingen en dyscalculie, ja toen ik begon met lesgeven, had ik nog nooit met dyslecten... Wist ik nog niet eens hoe ik het moest schrijven.
L	Nee
7	En nu zit er in iedere klas, zitten er wel een stuk of drie. Dat aantal neemt ook steeds meer toe, ook omdat het een trend of wat dan ook aan het worden is dat steeds meer leerlingen krijgen het stempel dyslect/. En zo zou het ook met de zorgleerlingen ook zijn.
L	Dat is wel wat ik heb teruggelezen. Het wordt ook steeds beter onderzocht en gemeten en dergelijke, en meer aandacht erop, dan is het meer
7	Dus ik denk dat het voor die leerlingen geen positieve ontwikkeling is
L	Als je nu kijkt in de klas, als er een leerling is die afwijkt qua gedrag, klinkt een beetje negatief, maar die echt anders is dan anderen en ook meer aandacht vraagt, heb je een idee hoe je de klas daarop kan voorbereiden of wat je in de klas daarmee kan doen?
7	Ehm... de klas voorbereiden. Wat bedoel je daar precies mee?
L	Vorbereiden is misschien niet het woord, maar meer bijvoorbeeld je mentor van een leerling die vraagt meer aandacht, dat je bijvoorbeeld aan de klas verteld 'dit is die en die'
7	Ja maar goed, dat zou in de mentorklas moeten gebeuren. In de bovenbouw werk je toch met clusters, die zitten allemaal in verschillende groepen iedere keer
L	Dat is niet meer één klas natuurlijk
7	Nee
L	Want heb je het weleens gehad dat je een leerling in de je mentor klas had? Of is dat hetzelfde verschil dat het de bovenbouw ook is, dat
7	Eh ja omdat ze in de bovenbouw, ze zitten natuurlijk alleen met Nederlands en Engels zitten ze bij elkaar en dan houdt het wel op.
L	Dan zijn de klassen eigenlijk zo gemengd, dat het minder aan de orde is.
7	Nou ja, goed, dan kun je dit soort dingen wel bespreken maar ze zien elkaar dan alleen bij Nederlands of bij Engels en dan houdt het eigenlijk wel op. In de bovenbouw hebben ze eigenlijk weinig als klas les eigenlijk.
L	Ja, want ik kan me voorstellen dat bij wiskunde dat je met elkaar moet samenwerken, of in groepjes bijvoorbeeld. Gaat dat dan goed met een leerlingen die autisme heeft?
7	Ja de een wel makkelijker dan de ander natuurlijk. De een zit wel naast iemand. Je probeert het dan wel te sturen, van joh vraag het even aan je buurman of buurvrouw. Of ja soms werk het wel soms...
L	Ja het is erg afhankelijk van de persoon.
7	Ja precies ja.
L	Ehm. Het onderzoek gaat natuurlijk over wat een docent zelf graag zou willen qua ondersteuning of begeleiding. Want als je zou denken aan de toename van zorgleerlingen in de klas, denk je dat e daartoe voldoende voorbereid bent?
7	Eh... ja dat weet ik eigenlijk niet. Ik denk dat het ook afhangt van hoeveel leerlingen. Het is nu natuurlijk een enkeling. Een enkel kun je nog wel iets meer aandacht geven. Op het moment dat het een kwart van de groep wordt, dan wordt het voor een docent een stuk lastiger en hoeverre moeten we, en kunnen we daar nog rekening mee houden.

L	Waar de grens dan ligt?
7	Ja
L	Dus eigenlijk is het nu ook moeilijk voor te stellen, omdat je uiteindelijk niet weet hoe het eruit gaat zien. Dat je dat ...
7	Ja en het hangt dus af van het aantal zorgleerlingen dat je in de klas krijgt, en hoe groot die zorg dan is. Er zijn gradaties van asperger of PDD-NOS, de adhd'ers. Dat sscheelt, daar zitten zoveel catagorieen in dat het... eh... er zijn zoveel aspecten die dan meetellen. Ik weet niet of ik daar dan goed op voorbereid ben en hoeverre ik dan op voor kan bereiden.
L	Zolang het onduidelijk is welke vorm het aanneemt.
L	En als mentor-zijnde, zal het dan ook in die zin veranderen? Of is dat ook anders omdat het een examenklas is bijvoorbeeld of eh
7	Ja ik denk dat dat voor een bovenbouw groep niet anders moet zijn. Ik bedoel waar wij als mentor mee bezig zijn is vooral de beroepskeuze, wat ga je hierna doen, en dat is voor zo'n leerlingen precies hetzelfde, het is voor die leerling niet anders.
L	Dus in die zin zal het niet een heel groot verschil maken
7	Nee
L	Dat is sowieso, als ik meedenk, dat is sowieso natuurlijk al per leerling, die gaan allemaal hun eigen weg.
7	Dus wat mentoraat betreft gebeuren er hee weinig klassikale dingen. Wat je wel krijgt, is dat je veel meer, zeker bij schoolexamens en examens, dat je bij zorgleeringen, daar zal toch de resultaten wat minder zijn dus die zullen toch op die manier meer begeleid moeten worden. Het zij intern, het zij extern.
L	Gedurende de examenperiode?
7	Ja en goed ook tijdens zo'n examenjaar. Of dat je als mentor moet ingrijpen als daar moet wat mee gebeuren, daar kun je als mentor op school... Ja wat dan?
L	Want waar denk je dan aan? Wat zo'n leerling zou kunnen helpen?
7	Huiswerkbegeleiding, of eh... studieadviseurs of begeleiding. Ja gewoon meer begeleiding want ik denk dat die leerlingen veel meer gebaat zijn bij meer begeleiding dan dat ze hier kunnen krijgen.
L	Ja, hier is het. De klassen zijn sowieso al groter dan bij speciaal onderwijs.
7	Ja, dat klopt. Meer aandacht, dus dan zijn ze alleen maar bij gebaat. En op het moment dat ze dan op school komen met 30 leerlingen, ja dan hoop ik voor die leerling dat ze dat vol kunnen houden
L	Het hangt veel van zichzelf af eigenlijk
7	Ja, ja. En goed het hangt er ook van af hoe erg zegmaar de handicap is en hoeveel zorg ze nodig hebben. En ja dan ben ik bang dat het voor veel van dit soort leerlingen minder gaat dan als ze op speciaal onderwijs zitten
L	Ja en het is ook lastig dat bij speciaal onderwijs niet echt VWO hebt of HVO. Ik ben benieuwd of dat nog gaat komen, of dat ze dat na het passend onderwijs gaan bedenken. Dat is weer een heel anders onderwerp.
7	Ja, ja.
L	Als je naar jezelf kijkt als docent, wat vind je een prettige vorm van begeleiding of ondersteuning, wat zou je graag daarin willen?
7	Waarmee?

L	Voor het omgaan met zorgelringen of het omgaan met verschillen in de klas. Heb je een bepaalde behoefte aan iets of wat vind je prettig?
7	eh nou wat Tineke nu doet aan het begin van het jaar zo'n mening schrijven van dit is er aan de hand en let daar op of hij kan dat goed
L	Aandachtspunten
7	Aandachtspunten en dat vind ik prima
L	Ja is dat wel een prettige manier?
7	Ja dat vind ik...
L	Denk je dat dat voor jou ook voldoende is, of zou je nog meer willen weten of willen doen?
7	nee dit is voor mij voldoende.
L	Ja, oke
L	Wat ik gelijk wil weten kan ik van alles bedenken, maar als het voldoende is dan is het voldoende en als het werkt dan werkt het
7	Ja en ik hoef ook niet van alle leelringen te weten wat er allemaal speelt. Daar wordt je ook niet gelukkig van volgens mij.
L	Nee, je kan het wel weten, maar je kan er verder niks mee.
L	En zou de schoolorganisatie nog iets kunnen betekenen, als je kijkt naar de invoering van Passend onderwijs?
7	Eh.... Nou daar heb ik nog geen idee van. Ja klasser kleiner maken, maar dat gaat niet gebeuren. Er moet gewoon bezuinigd worden.
L	Ik zou het waarschijnlijk wel noemen in mijn verslag, maar er moet toch wat anders op gevonden worden.
7	Ja...
L	Oke. Ik ben door mijn vragen heen. Heb je zelf nog dingen die je wilt toevoegen, te binnen zijn geschoten of aan mij wilt vragen?
7	Nee.
L	Oke dankjewel.
7	Graag gedaan, succes.

Bijlage H: Categorieën na open coderen en thema's na axiaal coderen interviews

Categorie: Aanpak van geïndiceerde leerlingen/specifieke en algemene onderwijsbehoeften		Thema
ADHD: structuur bieden, gericht aan het werk zetten, controleren of het lukt, apart of op de gang zetten	Docent 6	onderwijsbehoeften
ASS: Opdracht aanpassen ivm motoriek, creatief denken en heel technisch denken. En daar kun je wel gebruik van maken omdat ze wel een andere kijk hebben vaak	Docent 6	onderwijsbehoeften
Ze hebben gewoon extra aandacht nodig. Ze eisen die soms ook op, soms ook niet. Ehm dat vind ik ook heel interessant.	Docent 6	onderwijsbehoeften
Meer begeleiding: de gaten moet houden van heb je het wel opgeschreven in je agenda, is het wel overgekomen wat ik verteld heb?	Docent 7	onderwijsbehoeften
Zorgleerling: Dat levert natuurlijk voor een docent de nodige zorg en extra voorbereiding mee. Of andere voorbereiding. Ja je moet je toch... Ik denk dat je, zeker als die groep groter wordt, dat je ook in de gaten moet houden dat je alleen die leerlingen hebt, maar dat je ook normale leerlingen...	Docent 7	meer aandacht
Meer sturen inderdaad, en meer begeleidend. Terwijl je normaal gesproken, als je een verhaal vertelt, dan normaal gesproken is de leerling adequaat genoeg om de vinger op te steken, dus van dit snap ik niet, leg het nog maar eens een keer uit. Andere leerlingen hebben daar gewoon meer moeite mee.	Docent 7	meer aandacht
Ik ben me er niet, ook niet vanwege de groepsgrootte, ben ik me er niet altijd van bewust dat ik me inderdaad even naar die leerling moet richten dat van heb je me echt goed begrepen	Docent 7	meer aandacht
Wat je wel krijgt, is dat je veel meer, zeker bij schoolexamens en examens, dat je bij zorgleerlingen, daar zal toch de resultaten wat minder zijn dus die zullen toch op die manier meer begeleid moeten worden. Het zij intern, het zij extern.	Docent 7	meer aandacht
individuele aandacht. Tijd. Nazorg, dus ook buiten de les. Extra faciliteiten.	Docent 1	meer aandacht
Er zijn gradaties van Asperger of PDD-NOS, de adhd'ers. Dat scheelt, daar zitten zoveel categorieën in dat het... eh... er zijn zoveel aspecten die dan meetellen. Ik weet niet of ik daar dan goed op voorbereid ben en hoeverre ik dan op voor kan bereiden.	Docent 7	gradaties
En goed het hangt er ook van af hoe erg zeg maar de handicap is en hoeveel zorg ze nodig hebben.	Docent 7	gradaties
Ja het maakt het lastiger als bepaalde leerlingen in de klas komen, maar in principe reageer ik gewoon op elke leerling zoals hij is.	Docent 5	gradaties
ik zie liever gewoon leerlingen zoals ze zijn en als ik dan merk; oh hij heeft meer ondersteuning nodig, krijgt hij meer ondersteuning.	Docent 5	gradaties
als ik merk iemand is erg druk, ja dan is hij erg druk.	Docent	gradaties

	5	
Nee. Maar als jij een super ADHD'er hebt, die er ook gewoon rondlopen en die we ook met een papiertje van school hebben laten gaan. Maar die hebben veel invloed op een les. Dus het ligt er maar net aan. Het ligt aan de uitingsvorm van de stoornis en ook nu al binnen deze populatie die echt in hun eentje zoveel aandacht vragen dat het inderdaad nadelig werkt voor hun klasgenoten.	Docent 3	gradaties
Goed. Ik vraag me ook af in hoe verre je daar voorbereid op moet worden. Het gaat alleen maar iets veranderen als je een superstuit ADHD'er in de klas hebt. Dat is echt anders. Maar voor de rest, een autist is een autist, het kan alleen een zwaardere autist zijn.	Docent 3	gradaties
Leerlingen wat meer in zichzelf gekeerd zijn, daar heeft de klas niet zo'n last van. Die hebben er meer zelf last van. Meer in de gaten houden, en af en toe wat meer aan trekken	Docent 5	onderwijsbehoeften
wat vaker doelbewust naar ze toe, ze wat meer bij de klas erbij halen. Ze hebben wat meer de neiging wat meer in een hoekje te gaan zitten	Docent 5	onderwijsbehoeften
Sturend, en ook direct vragen; als er iets is, kom langs. Als ze bezig zijn, dan te vragen waar ben je, gaat het nog	Docent 5	onderwijsbehoeften
Ik heb nu in de klas wel een aantal ADHD'ers, maar dat vind ik doorgaans ook niet al te ingewikkeld. Die kan ik soms even voor een klusje sturen, dat ze even naar de andere kant van de school kunnen rennen	Docent 4	onderwijsbehoeften
Het zijn nog steeds leerlingen. En leerlingen die het niveau qua intelligentie aankunnen, maar die daar begeleiding bij nodig hebben, of een andere aanpak nodig hebben.	Docent 3	onderwijsbehoeften
mijn manier van lesgeven, ik ben vrij gestructureerd. Ook met aangeven op het bord wat we gaan doen etc. Dus ik ben vrij gestructureerd	Docent 3	onderwijsbehoeften
als het niet goed gaat, over het algemeen snappen ze ook wel dat ze mij kunnen benaderen. Niet allemaal hoor, dat ook wel weer. De meeste wel, die komen dan ook echt naar mij toe en vragen dan ik snap het niet, kan ik	Docent 3	onderwijsbehoeften
Het is niet zomaar een jongetje die zijn huiswerk niet op kan schrijven. Het blijft een handicap. Waar hij zijn hele leven last van heeft	Docent 2	onderwijsbehoeften
Ja ik ben niet zo van doe maar bij de gewone, want ze weten zelf ook wel dat ze niet gewoon zijn. Daarom moet je durven zeggen ze zijn gehandicapt. Het is heerlijk om gelijkgestemden te zijn, dat je niet altijd ogen voelt prikken in je rug.	Docent 2	onderwijsbehoeften
Dat is wel, je blijft wel kijken, want je ziet wel wie afhaakt en wie niet.	Docent 2	onderwijsbehoeften

Ik vind het wel handig als ik het weet. Maar ik ben er ook van bewust dat ik.... Het hangt ook een beetje van de groepsgrootte af dat ik niet altijd realiseer dat ik zo'n leerling in de klas heb zitten.	Docent 7	specifieke aanpak
Er is ook niet één aanpak voor. Dat kan soms per week, en soms per les verschillen.	Docent 1	specifieke aanpak
Omdat ieder kind, en ook de sfeer in de klas, wat zo'n leerling doet dat verschilt van week tot week. Kijk de ene opmerking en ik zie gniffelen dan kan je dat niet over je kant laten gaan als docent, maar soms is het humoristisch en dan laat je het gaan, want soms als je er op ingaat, dan verstoord het meer dan wanneer je het maar even laat passeren.	Docent 1	specifieke aanpak
liefde en aandacht is altijd goed, maar een specifieke aanpak nodig hebben die er kan verschillen.	Docent 1	specifieke aanpak
hoe ik een klas zie, het is eigenlijk een mengelmoes van individuele leerlingen. En de ene, ook twee volstrekt willekeurige leerlingen die je zomaar uit een klas pakt, die hebben ook een andere benadering. En deze, die, dat heb je niet zomaar in huis als je van de docentenopleiding afkomt. Wat bij reguliere leerlingen wel zo is, tenminste voor een groot gedeelte. Daar moet je je extra in verdiepen. Daar moet je je extra voor scholen. Maar goed, het blijven individuele leerlingen die en ja. Reguliere pietje heeft ook een eigen benadering nodig om het beste eruit te halen	Docent 3	specifieke aanpak
Als het gewoon lastig is om aan de hele klas les te geven door haar aanwezigheid, dan werk je met de paarse kaart. Dus niet haar eruit sturen, maar gewoon rust creëren voor zowel voor haar als voor de klas. Dat soort middelen zorgt er wel voor dat afspraken rond die kaart of dat middel, dat het gewoon heel duidelijk is voor alle partijen dan is hoeft dat dus ook niet steeds tot conflict te leiden.	Docent 4	specifieke aanpak
Ik denk dat je als je bij elke zorgleerling een apart handboek krijgt, dat je niet meer aan je normale taken toekomt.	Docent 4	betekenis voor docent
Ik denk dat je bij mij al iemand te pakken hebt, die de intentie, omdat ik natuurlijk uit de zorg en verpleging kom, dan heb je de intentie om er iets aan te willen doen. Voor mijzelf zitten die kinderen niet in de weg, terwijl er ook wel docenten zijn voor wie het écht een groot probleem is.	Docent 2	betekenis voor docent
Of er een probleem is, dat is niet mijn probleem, want hij moet gewoon een vak volgen.	Docent 5	betekenis voor docent
Categorie: Behoeften van docenten		Thema
Ja dat docenten uitwisselingen van scholen, dat docenten met elkaar gaan praten.. Zo van wij gaan er op die manier mee om.	Docent 6	delen en uitwisselen in team

Ja ik zou graag ja goed, als ik de mogelijkheid had, zou ik vaker aandacht aan zo'n leerling willen besteden. Maar als ik, bijvoorbeeld mijn 6VWO groep is 30 man, en dan ben ik hard aan het werk.	Docent 7	beschikbare tijd
Kleinere klassen: meer overzicht, en kun je meer iemand even apart nemen, even erop wijzen, je hebt gewoon meer tijd nodig.	Docent 5	beschikbare tijd
Nou ja wat uitleg over dergelijke ziektebeelden is natuurlijk handig als achtergrond informatie. Heb ik ook weleens gehad hier en daar. Maar niet specifiek van wege het feit dat er meer zorgleerlingen in de klas komen of passend onderwijs. Dat zou kunnen helpen.	Docent 5	algemene informatie
kleine klassen. Anders betekent het minder aandacht voor de andere leerlingen dus gaat de norm naar de beneden.	Docent 5	kwaliteit onderwijs
leerlingen sowieso een vaste begeleider als Tineke nodig hebben, dat dat handig is.	Docent 5	begeleiding door deskundigen
we hebben ook weleens leerlingen gehad die extreem problematisch waren, dat je dan de mentor er tussenuit moet halen. Zo iemand heeft al continu een aanspreekpunt.	Docent 5	begeleiding door deskundigen
Ik denk dat er dan gewoon een specialist en ik denk ook dat die met een zekere regelmaat er moet zijn. Ik stel me voor dat als dit gaat gebeuren met middelbare scholieren in de regio, dat zo iemand ook regelmatig rondreist en enigszins in kaart brengt en ons specifiek daarover voorlicht. En als wij specifieke problemen hebben, dat wij ons dan ook kunnen richten op zo'n iemand. Een bureau, ik weet niet...	Docent 1	begeleiding door deskundigen
Dan misschien wel in een mentoruurtje, maar goed, met meer tijd, behalve dus een paar mensen zoals Tineke, die hebben daar dan een specifieke opdracht voor, maar de gemiddelde docent moet het gewoon doen in de tijd die daar voor staat	Docent 1	begeleiding door deskundigen
je zou bijvoorbeeld een team. Kijk, als het in alle klassen evenredig is, dan.. Waar ik wel aan gedacht hebt, als het een specifiek aantal leerlingen betreft, kun je ook een team vormen van mensen.	Docent 1	begeleiding door deskundigen
dat je dan een bepaalde deskundigheid vormt in een team. Dat dus niet alle docenten voorgelicht hoeven te worden en bijgespijkerd, want dat is bijna onmogelijk. Maar dat je kiest voor een klein, professioneel team.	Docent 1	begeleiding door deskundigen
als dat aantal toeneemt, zullen er meer Tineke's moeten komen. Want dat vind ik eigenlijk veel belangrijker dan een cursus	Docent 2	begeleiding door deskundigen
De een zit wel naast iemand. Je probeert het dan wel te sturen, van joh vraag het even aan je buurman of buurvrouw.	Docent 7	voorlichting aan leerlingen
Wat goed werkt in voorlichting geven wat er precies aan de hand is. Heel veel leerlingen weten niet precies wat Asperger is of autisme precies is. Als ze daar dan meer over te horen krijgen, is er ook meer begrip.	Docent 4	voorlichting aan leerlingen

openheid is daarin wel heel belangrijk want ik denk dat juist voorkomt dat iemand gepest gaat worden. Als je dat maar zo veel mogelijk wil verbloemen, dan zien ze alleen het rare gedrag zonder het kader en dan ben je veel sneller een pestobject dan anders	Docent 4	voorlichting aan leerlingen
hoe meer leerlingen van dat soort je krijgt in de klas, hoe kleiner je klas moet zijn.	Docent 5	grenzen docent
de kleinere klassen, echt heel duidelijke afspraken. Het feit dat je ook als docent je grens aan kunt geven en dat de lading een beetje eerlijk verdeeld wordt.	Docent 4	grenzen docent
eh nou wat Tineke nu doet aan het begin van het jaar zo'n memo schrijven van dit is er aan de hand en let daar op of hij kan dat goed	Docent 7	memo Tineke
Ik wil het ook weten, en ik wil ook wel wat doen, maar ik moet wel zeggen dat nou ja, wat ik net al aangaf. Je hebt er twee in de klas, maar de andere 26 zitten ook in de puberteit, zonder handicap dan wel.	Docent 2	specifieke informatie
op dat moment iets gebeurt, of ik stap weleens op Tineke af. Zeker in het verleden, van hoe zit dat, of ik heb dit ervaren. Dus ja, op het moment dat de hulpvraag er is, dat je daar meteen mee aan de slag kunt. Want als je zo'n informatie dag hebt, het kan best zijn dat je pas over 7, 8 jaar zo'n leerling in de les hebt.	Docent 3	specifieke informatie
ik vond het toen wel aardig dat we een gesprek hebben gehad met de ouders erbij	Docent 2	specifieke informatie
Dus de specifieke leerlingen aan de lesgevende docenten met ouders erbij die dan over hun verdriet vertellen, dat vind ik heel goed. Maar ja, als dat er zes worden	Docent 2	specifieke informatie
Aan het begin van het jaar, dat is wel heel goed, als de leerlingen worden ingedeeld in de lessen, dan heb je dus wel groepjes van ambulant begeleider die komt dan wat vertellen over deze stoornis, over deze leerling, wat er dus bijzonder is aan deze leerling. En dan zitten dus de vakdocenten zitten dan samen. Dat is , dat vind ik goed.	Docent 3	specifieke informatie
ik hoef ook niet van alle leerlingen te weten wat er allemaal speelt. Daar wordt je ook niet gelukkig van volgens mij.	Docent 7	specifieke aanpak
Handvatten en tips	Docent 5	specifieke aanpak
Praktisch ja. Als dit, doe dit, als dit, doe dat. Want dat is handig. Want als bijvoorbeeld een leerling binnenkrijgt die je af en toe een time out kan geven, als hij zo reageert, dan hebben we met hem afgesproken dat we zo doen.	Docent 5	specifieke aanpak
extra informatie van de mentor nodig, dus ja, die heeft die ter beschikking, die heeft contact met de ouders. Dat is in eerste instantie wat we allemaal nodig hebben. Hopelijk geeft die ook handvatten waar ik iets mee kan.	Docent 1	specifieke informatie

Nouja, dat hangt af van het type leerling af dat we gaan binnenkrijgen, en als dat specifieke zorgleerlingen zijn met een specifiek probleem, wil ik daar ook specifiek over ingelicht worden.	Docent 1	specifieke informatie
Ik wil weten wat het beeld inhoud, wat hij gaat vertonen, wat hij in principe echt nodig heeft want ja, we kunnen ook teveel geven wat ten koste gaat van andere leerlingen. Maar wat hij specifiek nodig heb om te kunnen functioneren, ingaat dat niet ten koste van andere leerlingen.	Docent 1	specifieke informatie
Ja, maar ook gewoon die mij inlicht over het probleem van zo'n leerling, wat houdt het dan in, ja vertel me maar, wat moet ik verwachten van zo'n leerlingen, wat kan daar in de klas mee gebeuren	Docent 1	specifieke informatie
We krijgen meestal na een week of 5,6; dit is zijn gedrag, wat is een goede benadering, wat niet. Het is lastig om dat pas na 5/6 weken te krijgen, omdat je dan al een bepaalde weg in bent geslagen en dan blijkt dat je dan precies de dingen doet die niet aansluiten bij die leerling.	Docent 4	specifieke aanpak
dat de afspraken van het kind niet het idee heeft van 'oh ik wordt weer gestraft' maar dat dan zijn de afspraken zo duidelijk en dit is ook voor mijn eigen well being, dan zorgt dat voor minder frictie.	Docent 4	specifieke aanpak
Ja, die afspraken dat is heel nuttig denk ik. En dat die dus heel snel al duidelijk zijn. Eigenlijk al voor de start van het schooljaar. Dat is natuurlijk lastig, maar om het echt goed te laten lopen is dat denk ik wel praktisch	Docent 4	specifieke aanpak
Er moet heel nauw contact zijn met de voorgaande school	Docent 4	specifieke informatie
En wat ik ook vind, als je daar op school een dag aan besteed, of een workshop, dat zou wel werken maar dat is vaak... Mijn ervaring is juist dat dat die dag heel erg leeft, maar dat het daarna ophoud. Ik ben er dan wel meer van om een cursus buiten school	Docent 6	algemene informatie
Nou dat er toch wat meer aandacht wordt besteed aan over welk type leerlingen je mee te maken kan krijgen en hoe je dat moet aanpakken.	Docent 6	algemene informatie
Ja ik denk dat scholing. Ja wat kan ik verwachten? En wat houdt het in? Je hebt tegenwoordig zoveel afkortingen en welke vormen er allemaal zijn.	Docent 6	algemene informatie
Maar als dat cursus en dat gedoe, nee. Nee ik persoonlijk niet.	Docent 2	algemene informatie
Welke vaardigheden, welk materiaal heb ik zelf in handen om die leerlingen te kunnen bedienen. Ik denk dat ik daar te weinig voor in huis heb.	Docent 1	algemene informatie/aanpak
Ik weet niet precies wat ik met die leerlingen moet doen. Ik ben blij dat ik weet wat ik ongeveer met gewone leerlingen moet doen, maar niet met die leerlingen	Docent 1	algemene informatie/aanpak

initiële voorbereiding op papier of elektronisch (kunnen opslaan als achtergrondinformatie)	Docent 5	algemene informatie
Ik kan me ook voorstellen dat we op studiedagen een bepaalde training krijgen bij wijze van sprake. Een specifieke training. Eigenlijk zou het vooraf moeten, maar	Docent 1	algemene informatie
Voor mij werkt iets geïnstitutionaliseerde van er is een moment dat we allemaal samen komen en we gaan het nu hebben over autisme of ODD. Voor mij werkt dat heel slecht. Ik moet zelf heel erg die motivatie hebben. Op dat moment ben ik met hele andere dingen in mijn hoofd bezig. Dus voor mij werkt dat heel slecht.	Docent 3	algemene informatie
Tineke organiseert weleens dingetjes. Ik ben er ook wel eens geweest, maar eigenlijk weet ik al zo veel dat het eigenlijk voor niets is	Docent 3	algemene informatie
als ik nou hier een briefje krijg dat iemand extra aandacht nodig heeft, die briefjes leg ik gewoon weg, en als ik iemand zie springen denk ik 'oh daar heb ik ook een briefje over gehad'.	Docent 5	onderwijsbehoeften
in principe de normale zorgleerling hoef ik niks van te weten. Het zij zo.	Docent 5	onderwijsbehoeften
Als je dan ook nog om de vijf min moet kijken of iemand z'n pen nog heeft, of hij zijn blad wel omgedraaid heeft of niet al te veel naar buiten zit te kijken, en of ie niet toevallig iets anders aan het doen is	Docent 2	onderwijsbehoeften
Je tempo moet omlaag	Docent 7	onderwijsbehoeften
Concretiseren van wat er gebeurt, dat vind ik het belangrijkste. Niet dat zweverige theorieën,	Docent 2	specifieke informatie
Ik moet zeggen wat we van Tineke altijd hele goede informatie krijgen. Zij stuurt altijd. Eigenlijk vind ik dat, als je zou zeggen wat voor hulp zou je willen, vind ik dat heel prettig werken. Maar dat komt wel omdat ik in staat ben om het te vertalen. Er staat natuurlijk een hele hoop bij die ik zo weet, maar die collega's zo in de hoek smijten. Snap je? Ik wil het ook weten.	Docent 2	specifieke informatie
ik vind dat ik vanuit mijn ervaring of verleden voldoende heb om met de info die we van Tineke krijgen, en dat klinkt heel gek maar dat vind ik ook echt,	Docent 2	specifieke informatie
Iets moet er gebeuren aan begrip kweking voor de handicap van de ander. Want ik blijf handicap zeggen, dat is het allerbelangrijkste. Want we willen allemaal dat ze gewoon gevonden worden, ze zijn niet gewoon.	Docent 2	betekenis voor docent
dat je het probleem niet zo isoleert, maar dat je ziet dat het een onderdeel is van een groter geheel. Wat jij daar als onderwijzer een deel in bent.	Docent 2	betekenis voor docent
Categorie: Betekenis toename cq. aanwezigheid geïndiceerde leerlingen in de klas		Thema

Ja ja. Want ik denk dat het inderdaad wel .het geeft wel aandacht nodig. Ik denk dat het heel veel invloed heeft in de les.	Docent 6	betekenis voor docent
je merkt wel dat in 22 jaar het steeds meer de aandacht krijgt en dat er steeds meer leerlingen zijn met dit soort problemen.	Docent 7	betekenis voor docent
zolang zo'n leerling niet uitermate storend voor de klas is, zal het voor mij verder helemaal niks uitmaken.	Docent 5	betekenis voor docent
Alle dynamica in de klas.. Als het een drukke klas is bijvoorbeeld, dan ben je zo gefocust op hoe krijg ik dit draaiende	Docent 7	betekenis voor docent
Dus als de groepsgrootte heel groot is, dan is het gewoon moeilijk, en nog moeilijker om die leerlingen net ietsje meer extra aandacht, om ook die extra aandacht te kunnen geven	Docent 7	onderwijsbehoeften
ADHD: Het is gewoon een kern van drukte in de klas, die je continu moet temperen om de rest van de klas geen last ervan te laten hebben.	Docent 5	onderwijsbehoeften
Hij moet natuurlijk wel hetzelfde tempo laten draaien. En als die leerling dan toch met minder aandacht hetzelfde tempo moet draaien, Haakt hij toch in mijn ogen op een gegeven moment af	Docent 7	onderwijsbehoeften
Nou als die groep groter wordt, dan betekent het dat het misschien de kwaliteit wel wat lager wordt. Of dat ik echt moet zeggen ik moet nu echt verder, ook al zijn de anderen nog niet zo ver	Docent 7	kwaliteit onderwijs
Nou als je meer ADHD'ers in de klas krijgt, betekent dat meer onrust	Docent 5	specifieke aanpak
Maar ik denk dat dat ook kan verschillen, soms zijn leerlingen in de onderbouw zo.. Ze kunnen heel aardig zijn, maar ze kunnen soms ook heel lief voor elkaar zijn. Je weet niet hoe het uitpakt, er hoeven maar een paar kleine dingetjes te gebeuren, waar je als docent soms grip op hebt, of soms helemaal niet. En die wijze kan helemaal omslaan.	Docent 1	voorlichting aan leerlingen
betrek hem erbij, niet dat je hem een labeltje geeft. Hij heeft wat moeite met samenwerken, houd er rekening mee.	Docent 5	voorlichting aan leerlingen
ik denk dat je ze in ieder geval heel goed moet voorlichten. Stel dat je een paar van die leerlingen in de klas krijgt, bijvoorbeeld problematisch, hoe meer problematisch, hoe meer we moeten inlichten, zoals het bekende geval waar ik al een aantal keer over gesproken heb, daar waren de leerlingen helemaal niet op voorbereid, nou dat ging ook aan alle kanten fouten, daar gaat ook een ...??? 7.40, het leerproces wordt ook opgehouden, die leerlingen krijgen in principe meer aandacht dan de gemiddelde leerling, nou dat gaat ten koste van... Dus ik denk als dat wat, en als je dat goed wilt laten integreren, je ze dan heel goed moet inlichten.	Docent 1	voorlichting aan leerlingen

Bij wijze van spreken als ze hier op school komen, bij een brugklas, dat er door een specifiek iemand inclusief mentor daar extra aandacht aan besteed wordt en dat er gewoon over vertelt wordt. Van jongens, dit gaat er gebeuren, er zijn een paar regels die we met zijn allen moeten handhaven. Respect is daar één van bijvoorbeeld. Het zijn mensen net zoals jij en ik, alleen met een probleem.	Docent 1	voorlichting aan leerlingen
Ik denk dat je dat als leerling eigenlijk niet zo heel erg merkt	Docent 3	voorlichting aan leerlingen
ADHD leerling wordt vaak als lastig ervaren op het moment dat hij veel concentratie moet tonen... als de hele klas concentreert dat hij degene is die je constant moet blijven waarschuwen en aanspreken en de rest verstoord.	Docent 4	onderwijsbehoeften
Kijk als je 25 leerlingen hebt, dan kun je gewoon even iemand apart zetten. Of apart nemen en dan gaat het vaak wel oké met de rest van de klas. Als je 30 leerlingen hebt in de klas, dan is elk tafeltje bezet,	Docent 4	onderwijsbehoeften
als je de klas uitloopt, dan heb je 29 die je alleen laat en dan maar hopen dat... Terwijl als je er 23 of 24 alleen laat, dan heb je... Met een kleine groep kun je makkelijker afspraken maken daarover.	Docent 4	betekenis voor docent
het is wel dat ik merk dat het soms onrust kan veroorzaken in de les en dan denk ik ja als er nog meer leerlingen in de klas komen, hoe moet ik daar dan mee omgaan?	Docent 6	betekenis voor docent
Een enkel kun je nog wel iets meer aandacht geven. Op het moment dat het een kwart van de groep wordt, dan wordt het voor een docent een stuk lastiger en hoeverre moeten we, en kunnen we daar nog rekening mee houden.	Docent 7	betekenis voor docent
Ja van nee je gaat er wel uit, dat kan zo botsen, daar heeft de rest van de klas ook last van. En eh de ruimte heb je nodig. Als je een klas van 30 kinderen hebt waarvan er 1 of twee autistisch zijn, dat is niet te doen.	Docent 4	betekenis voor docent
Maar stel je nou voor dat je er twee in de klas krijgt in plaats van dat het er nu vaak eentje is, dan is het vaak wel een groot probleem.	Docent 3	betekenis voor docent
Categorie: Rol van de mentor & beschikbare tijd		Thema
4 zorgleerlingen in de klas was bijna een extra taak	Docent 6	beschikbare tijd (mentor)
Meer tijd nodig en dit verdienen ze ook	Docent 6	beschikbare tijd (mentor)
stel dat je er twee hebt en die hebben allebei het tegenovergestelde behoeven om goed te functioneren, dan moet je naast het feit dat je gewoon les moet geven en gewoon les moet kunnen geven vind ik, ook nog zoveel tijd en organisatie steken in het stroomlijnen van iedere individuele leerling.	Docent 4	beschikbare tijd (mentor)

als je meer zorgleerlingen hebt, over het algemeen blijkt dat die ook meer tijd vragen	Docent 5	beschikbare tijd (mentor)
over het algemeen blijkt dat die ook meer tijd vragen. In gesprekken of wat dan ook dan een normale leerling.	Docent 5	beschikbare tijd (mentor)
als er wat gebeurt, dan loop ik naar Tineke toe of naar de decaan of wat dan ook	Docent 5	delen en uitwisselen in team
signalen worden doorgegeven. Je hebt wel zorgen om een leerling als je ziet dat ze helemaal wegzakt.	Docent 5	delen en uitwisselen in team
Niet alleen wat de leerling kan, en wat zijn jouw beperkingen hoe ver moet jij gaan. Want ja, je bent er niet voor opgeleid, je bent gewoon docent dus ja je bent een vakleerkracht en je bent niet opgeleid om met 6 autistische leerlingen... Ik overdrijf misschien...	Docent 1	betekenis voor docent
ik denk dat het lesgeven een stuk ingewikkelder wordt. Problematischer. Lastiger. Wat moet je voorbereiden? Een examenklas bijvoorbeeld, dat is louter gericht op het examen, dat is echt klassikaal zeg maar iets voorbereiden. Stel dat er twee/drie leerlingen zitten die dat niet kunnen op die manier, ik zou niet precies weten hoe ik dat zou moeten aanpakken.	Docent 1	betekenis voor docent
Ook de reguliere leerling heeft veel aandacht. En wat ik toen zag, dat die een beetje de dupe... Ik heb heel erg geprobeerd dat niet zo ver te laten zijn maar het kwam toch vaak wel erop neer dat mijn aandacht naar de andere leerling ging, en ik denk dat dat niet goed is voor het mentoraat. Dat je dat echt mentor moet zijn van je klas, op school, en ook de problemen van iedereen moet kunnen zien.	Docent 4	betekenis voor docent
Ik heb daar vorig jaar ontzettend veel tijd in gestoken en dat zie je gewoon niet terug. En dat ga je ook met een nieuw systeem en bezuinigingen ook niet terug zien. Eigenlijk zouden zij bij hun mentor puur terecht moeten kunnen voor school zaken, en voor al het andere gewoon aparte begeleider moeten hebben. Want als je dat ook nog bij een mentor wilt neerleggen, dan is dat niet evenredig aan de...	Docent 4	begeleiding door deskundige
kijk Tineke is in haar eentje voor een hele bak werk. Wat er ook weleens voor zorgt dan dingen blijven liggen of moeilijk op gang komen. Dat heeft er helemaal niks mee te maken dat de kwaliteit van Tineke te maken	Docent 4	begeleiding door deskundige
Werkdruk precies. Dat zorgt er ook voor dat ik toen wel heel veel zelf heb gedaan en dat ouders ook naar mij kwamen. En dat het pas later meer richting Tineke ging en dat er ja als het zover is, zou het goed zijn als er nog 2 of 3 Tineke's bij komen.	Docent 4	begeleiding door deskundige
Dat het moment dat het daar over gehad, dat de nieuwe Tineke, of Tineke, het aanspreekpunt is. Dat die ook de afspraken met leerlingen en ouders enzo maakt.	Docent 4	begeleiding door deskundige

Maar ja, dat vraagt als mentor is het wel anders. Als mentor. IS het moeilijk om af te bakenen wat hoort nog bij jou als mentor, en wat hoort bij de specialisten en begeleiders. En dat is hier op school redelijk duidelijk, maar je moet daar wel zelf achteraan gaan. Wat doe ik nou	Docent 3	rollen van mentor
Ja, dan kun je meer wat, voordat ze die stappen hoeven zetten, of dat je buiten de lessen om... Als je zegt wat heb je nou nodig, dan zou dat iets kunnen zijn dat je buiten de les om met die leerlingen	Docent 6	Beschikbare tijd
we hebben dan een gedeeld mentoraat, maar ik heb met mijn klas gehad, van 28 leerlingen, waarvan er 4 zorgleerlingen zijn. Die hadden heel veel zorg nodig, met Asperger en ADD... Dat was wel, heel veel tijd kostte dat. Dat was bijna een extra taak.	Docent 6	Beschikbare tijd
Nee ik denk gewoon tijd. Tijd is echt wat je moet hebben . Extra tijd, en dat zit in de extra mentortijd, of in de kleinere klassen.	Docent 5	Beschikbare tijd
Ik denk dat het gewoon meer tijd vergt.	Docent 1	Beschikbare tijd
En die tijd zullen we dus ook moeten krijgen. Want anders gaat het ten koste van die leerling. En dat zie ik nog niet gebeuren, want ik heb nog nergens gehoord dat er meer tijd bij komt.	Docent 1	Beschikbare tijd
Dat hangt helemaal af van.. Kijk als je één leerling hebt is dat minder tijd, zitten er drie in de klas dan ja, geen idee.	Docent 1	Beschikbare tijd
Categorie: Opvattingen met betrekking tot Passend Onderwijs		Thema
In eerste instantie omdat het voor mij niet duidelijk is wat er gaat gebeuren, maar ik me er een klein beetje zorgen om.	Docent 6	eerste indruk
Omdat klassen groter worden en met bezuinigingen. En dan denk ik, als er dan meer leerlingen als dat het gevolg is dat er meer leerlingen met ADHD of andere stoornis in de klas komen, lijkt me dat heel moeilijk. En niet voor de docenten, maar ook voor de leerling zelf maar ook voor de leerlingen daaromheen. Dus ik weet niet, ik weet nog niet zo goed wat ik ermee moet	Docent 6	eerste indruk
Ja, omdat ik het ook gewoon moeilijk vind...	Docent 6	eerste indruk
En omdat ik me er een beetje zorgen om maak.	Docent 6	eerste indruk
Ja, dat is, nou ik zei net, in de MR hebben we daar wat meer informatie over gekregen, het wordt voorgesteld alsof het niet zo'n groot probleem gaat worden.	Docent 1	eerste indruk
Ja precies, maar ik weet er gewoon nog niks van af en het enige wat ik nu denk; we krijgen een enorme berg met zorgleerlingen erbij waar we niet op voorbereid zijn. Dat is nu een beetje mijn beeld en da kan best afzwakken als ik in stappen weet wat er aan zit te komen	Docent 4	eerste indruk
Ja je ziet ook aan mijn reactie, dat ik alleen maar denk 'eeeehhh!!' en voor het zelfde geld valt het best wel mee	Docent 4	eerste indruk

De kern is dat er meer, zoals je zelf ook al zei, dat er meer leerlinge vanuit het speciaal onderwijs naar het regulier onderwijs worden overgebracht. En daar zijn hele grote indianenverhalen over, maar eigenlijk valt het, zeker hier op school, zeker mee. Op basisscholen is het anders en vmbo scholen denk ik dat het ook wel anders is. Maar ik denk dat het hier wel mee zal vallen	Docent 3	eerste indruk
Zeker, ik heb ook het idee en misschien kun je dat wel bevestigen, dat wij sowieso al relatief veel rugzakjes hebben en zorgleerlingen. Dus ik heb het idee dat ook heel veel kinderen met rugzakjes en zorgleerlingen dat als ze voor havo of vwo in aanmerking komen, ze dan ook hier naar toe gaan.	Docent 3	eerste indruk
ik denk dat het onderwijs is wat aansluit bij die leerlingen.	Docent 7	betekenis passend onderwijs
hoe homogener de groep is, hoe makkelijk dat natuurlijk is voor en docent.	Docent 7	betekenis passend onderwijs
Ik heb er relatief weinig mee te maken. Ik geef natuurkunde lessen. Dat moet iedereen kunnen uiteindelijk.	Docent 5	betekenis voor docent
tweeledig. Als ik het heb over de minder ernstige gevallen en naar speciaal onderwijs; prima als die in het normaal onderwijs zijn. Want die moeten straks ook in het echte leven het gaan redden zonder begeleiding.	Docent 5	betekenis passend onderwijs
Dat in principe wordt gezegd dat het aantal leerlingen dat zichzelf aanmeld voor die school, zal niet zo erg toenemen. Ik kan me dat niet voorstellen, want die speciale scholen die worden voor een deel opgeheven. Het is een bezuinigingsmaatregel, dus ze moeten meer naar het reguliere onderwijs, met misschien allemaal goed motieven.	Docent 1	betekenis passend onderwijs
Ik weet niet wat verstandig is, het hangt ook af van het aanbod. Als het maar twee leerlingen zijn (wat weleens wordt voorgesteld) dan is het probleem niet zo groot. Maar worden het er 20, en zijn die verdeeld over een paar klassen, dan wordt het een veel groter probleem. Ik vind het nog steeds heel moeilijk om in te schatten, omdat ik gewoon te weinig informatie heb.	Docent 1	betekenis passend onderwijs
Dat iedereen erbij hoort. Maar het komt wel op het bordje van het reguliere onderwijs en ik vind dat dat dan, gelukkig had je daar specifieke, speciale scholen voor, voor speciaal onderwijs. Als de maatschappij niet bereid is om daar geld in te steken, kunnen ze heel mooi zeg maar, sausje geven van die mensen moeten geïntegreerd worden, maar ik denk dat ze slechter af zijn binnen het reguliere onderwijs dan waar ze zaten. Dan was daar gewoon specifieke kennis aanwezig en meer tijd	Docent 1	betekenis passend onderwijs
Die leerling is daar gewoon niet bij gebaat. Die krijgt niet voldoende aandacht. Want ik bedoel, we zitten wel gewoon vast aan het eindexamenprogramma.	Docent 7	betekenis voor leerlingen

Dus ik denk dat het voor die leerlingen geen positieve ontwikkeling is	Docent 7	betekenis voor leerlingen
En laat ze dan verder gelukkig zijn met elkaar en de aandacht krijgen die ze verdienen. En nodig hebben.	Docent 2	betekenis voor leerlingen
als iemand een vak volgt, een diploma krijgt, dan moet die aan de VWO eisen voldoen. Wat zijn achtergrond ook is.	Docent 5	betekenis voor leerlingen
betekent wel dat je hem extra kan ondersteunen, als hij een probleem heeft, maar uiteindelijk moet hij het wel doen	Docent 5	betekenis voor leerlingen
Aan dezelfde eisen voldoen. Dus hetzelfde onderwijs krijgen.	Docent 5	betekenis voor leerlingen
Zorg geven aan alle leerlingen. Onderwijs op maat.	Docent 1	betekenis
dat is dan net het moment om daar aandacht op te vestigen. Een keer op een studiemiddag of een keer in de speech van de directeur. Op dat soort moment van he, het komt eraan dat we erover nadenken, of we willen erover nadenken, of er is een plan, dat er in ieder geval meer ruchtbaarheid aan wordt gegeven.	Docent 3	betekenis voor docent
ja, vaak heb ik het idee dat je dan toch maar zelf moet uitvinden, want echt een oplossing, en echt toegerust als school...	Docent 1	betekenis voor docent
Überhaupt vind ik als school dat we daar slecht op zijn toegerust. Maar ik vind dat wij daar ook slecht op toegerust zijn.	Docent 1	betekenis voor docent
Dat is het ook in het onderwijs, dat er steeds meer leerlingen zijn die je op een aparte manier moet behandelen. Dat wordt ook steeds voor veel mensen een steeds groter probleem	Docent 1	betekenis voor docent
En we in de MR wat meer informatie hebben gehad. Het komt dus al volgend jaar, en ja, ik vraag me af hoe mensen daar echt op voorbereid zijn. Mensen hebben daar niet echt een specifieke opleiding voor gehad, je zou zelfs kunnen denken aan specifieke cursussen, nou ik heb er nog niks over gehoord.	Docent 1	Betekenis voor docen
Ik noem het dus wel een probleem. Het is niet zozeer een uitdaging, want een uitdaging is wat ik zelf verkies ook voor een deel. Hier kies ik niet voor, dit is wat gewoon op je pad komt. Dus ik vind het meer een probleem. Ja, en het probleem is zodanig, dat het niet alleen voor mij een probleem is, maar voor die leerlingen is het meer een probleem, want daar moet iets mee gedaan worden.	Docent 1	betekenis voor docent
Want het is wel een klus hoor, die we erbij krijgen. Eigenlijk nu al hebben.	Docent 2	betekenis voor docent
Ja ik zeg eigenlijk, ik ben eigenlijk wel voor clusteren. Om het voor iedereen plezierig en prettig te houden	Docent 2	betekenis voor docent
Zorgen. Haha. En ehm dat het veel in moeten investeren, wil je er wat voor terugkrijgen. En tijdrovend ook wel. En als het lukt, heel dankbaar werk. En als het niet lukt, kan het heel erg frustreren. Dat is een beetje mijn beeld erbij.	Docent 4	betekenis voor docent

je moet echt superveel structuur kunnen bieden. Bijv. geschiedenis heb je soms klassen 1 keer in de week, soms 2 keer in de week. Als je fulltime werkt, houdt dat in dat je 10/12 klassen hebt. En als je 10/12 klassen hebt, en iedere klas 2 van die zorgleerlingen, dan stijgt het je... Oh ik moet er niet aan denken	Docent 4	betekenis voor docent
Maar ik kan me niet voorstellen dat het probleem dus niet toeneemt, maar ik vind het dus wel een probleem.	Docent 1	betekenis voor docent
Het wordt een beetje gebagatelliseerd denk ik, en als het gebeurt wordt ook gezegd dat scholen opzich gaan specialiseren. Dat wij bijvoorbeeld 'de autistische leerlingen' gaan bedienen. En een andere school die gaat bezig met ja...	Docent 1	betekenis voor docent
de eis is kleine klassen. Anders betekent het minder aandacht voor de andere leerlingen dus gaat de norm naar de beneden.	Docent 5	kwaliteit onderwijs
Of dat zo is dat moeten we nog maar afwachten. Ik bedoel de toestroom, het kan meevallen, maar ik denk als je maar een paar leerlingen, ik bedoel we hebben één heel extreem geval gehad. Stel dat er twee of drie van dat soort gevallen tussen zitten, ik denk dat het ongelooflijk ons onderwijs zal gaan beïnvloeden.	Docent 1	kwaliteit onderwijs
We hebben daar ook nog helemaal geen voorbereiding in gehad. Als je kijkt naar de school, je hoort steeds dat het eraan zit te komen, en dat is het dan. Maar hoe het verder precies vorm gaat krijgen binnen de school en wat er dan geboden gaat worden of waar je moet zijn, dat is nog niet duidelijk	Docent 4	betekenis passend onderwijs
Nee niet eens een specifieke leerling, maar het systeem wat eraan zit te komen. Als we nou allemaal weten dat het eraan zit te komen, dan zouden we eigenlijk vanaf nu al studiemiddagen eraan moeten besteden. Welke afspraken maken we erover? Wat is het beeld van de school? Wat de school heeft over dit, wat de school wilt uitdragen hierover. Dat je wel weet waar je aan toe bent want het is volgens mij voor niemand echt duidelijk.	Docent 4	betekenis passend onderwijs
Dat we weten wat eraan zit te komen. Hoe dat vorm gaat krijgen. Dan kan je ook gewoon op voorbereiden en een beetje op inlezen. Daar kunnen die studiemiddagen ook voor gebruikt worden. Maar als het opeens in de zomer van 2014 Van oh trouwens, vanaf september komen er 30 nieuwe rugzakjes, dat heet dan niet meer zo	Docent 4	betekenis passend onderwijs
Ja, dat je onderwijs rekening moet houden met eventuele handicaps die leerlingen hebben. Want dat staat voor mij vast, ze zijn gehandicapt. Het is wel heftig. Ook heel cruciaal, ook naar ouders toe. Er wordt vaak heel veel van ons verwacht.	Docent 2	betekenis passend onderwijs
Laat ik het zo zeggen, het wordt een crime. Het niveau van het onderwijs zal nog meer gaan dalen, nog meer dan er nu aan de hand is. Gewoon, je bent zo sterk als je zwakste schakel, zo is het gewoon. Dus dat is wat gaat gebeuren	Docent 2	kwaliteit onderwijs

ik vind dat je als school, als er een toename komt, dat veel ...pfff... dat je de kansen van iedereen gaat bekijken. De kansen van het slagen. En wat je moet doen om het niveau van het onderwijs te houden	Docent 2	kwaliteit onderwijs
als mentor moet je goed voorbereid zo'n vergadering ingaan. Want wat gebeurt 'ja bij mij doet hij dit' en 'bij mij is hij zo heel vervelend' en bij mij doet hij dat en bij mij doet hij dat. Terwijl je eigenlijk wilt weten; heb je iets waardoor we deze leerling verder kunnen brengen? Of ik heb iets waardoor we deze leerling verder kunnen brengen.	Docent 3	rollen van mentor
Hoe gaat het er concreet uitzien. Wat is de rol van de mentor, wat ik de rol van Tineke zeg maar. Ik hoop echt voor Tineke dat er mensen bijkomen.	Docent 4	Rollen van mentor
Het kan best zijn dat het wel duidelijk is, maar dat het al ergens opgeschreven is. Maar in je dagelijkse praktijk kom je het niet of nauwelijks tegen.	Docent 3	Rollen van mentor
Categorie: Samenwerken met collega's		Thema
Er worden nauwelijks leerlingen besproken in het team. Er worden veel praktische zaken. Nauwelijks over leerlingen. En dat is ook één van de manco's denk ik.	Docent 5	delen en uitwisselen in team
Nee, als er bepaalde leerlingen zijn die in die categorie vallen dan wordt daar zeker over gesproken. Specifiek door de vakdocenten, mentor, ook met de afdelingsleider, wordt er we aandacht, soms heel veel aandacht, wat een beetje ten koste gaat van de gewone leerlingen. Omdat wij gemerkt hebben dat de laatste jaren, pakweg 6,7, misschien wel tien jaar, dat het probleem, en dat is misschien ook wel een maatschappelijk probleem, dat het steeds groter wordt.	Docent 1	delen en uitwisselen in team
Nee we hebben weleens met de rapportvergadering of een leerlingbespreking van een bepaalde klas dat we niet een hele klas bespreken maar 1 of 2 leerlingen. Dat zijn dan zorgleerlingen. Maar binnen het team, we hebben dan een team van TTO onderbouw, hebben we het nog nooit over zorgleerlingen gehad.	Docent 4	delen en uitwisselen in team
dan heb je het wel over hoe je zo'n leerling kan aanpakken. Want dan heb je het met elkaar over bij wie werkt het wel, bij wie werkt het niet, en goed dan heb je het er dan over van 'dit werkt dus wel' en inderdaad dan zie je dus inderdaad zo'n jongen bij verschillende vakken toch opbloeien en die is uiteindelijk ook geslaagd	Docent 3	delen en uitwisselen in team
Precies, en andere momenten waarop dat gebeurt, en wordt overlegd, dat zijn rapportvergaderingen. Daar gebeurt het ook. Dat is wel heel afhankelijk van de mentor merk ik dan.	Docent 3	delen en uitwisselen in team

Delen van ervaringen: Ik denk dat dat wel goed is, maar dat doen we niet eens met leerlingen waar geen problemen mee zijn, dus ik weet niet waar de ruimte vandaan moet komen om het wel te doen	Docent 2	delen en uitwisselen in team
--	----------	------------------------------

Bijlage I: (vraag B.1)

B.1 Waar denkt u aan bij Passend Onderwijs?

Gericht op alle leerlingen:

- Streven naar integratie van leerlingen die voorheen in speciaal onderwijs terecht kwamen met alle andere leerlingen.
- Onderwijs afgestemd op de leerling.
- Onderwijs op maat voor de leerlingen.
- Onderwijs gericht op de individuele ll. Een aansluitend bij de individuele leerlingen.
- Onderwijs passend bij een leerling, toegesneden op capaciteiten, ambities, behoeften.
- Onderwijs dat past bij behoeftes van het kind, de leerling, erbij aansluit
- Streven om leerlingen met beperking(en) meer regulier onderwijs te laten volgen. Meer leerlingen die geen of beperkt LO kunnen doen.
- Iedere leerling komt tot zijn/haar recht.
- Onderwijs op maat voor ieder individu, zowel didactisch als pedagogisch
- Meegaan met de 'mogelijkheden' van een kind

Gericht op leerlingen met een beperking/stoornis

- Aangepast/toegespitst op leerlingen met beperkingen.
- Aan leerlingen die extra zorg/individuele benadering nodig hebben.
- Aanpassing van onderwijs zodat alle leerlingen mee kunnen doen. Voor enkele leerlingen gelden dan andere voorwaarden en regels.
- Meer bijzondere kinderen in de klas
- Onderwijs waarbij rekening wordt gehouden met individuele behoeften van leerlingen met een stoornis.
- Meer aanpassingen in regulier onderwijs om leerlingen met 'problemen' ook regulier onderwijs te laten volgen.

- Extra begeleiding en aandacht voor leerlingen met leer- en gedragsproblemen of stoornissen

Bijlage J: (vraag B.2 en B.3)

B.2 Welke extra zorg/aandacht besteedt u aan leerlingen met ODD, ADHD of met een stoornis binnen het autisme spectrum (ASS) in de klas?

ODD	ADHD	ASS
- Vaker korte aandacht van gedragsregulatie, orde. - Zo veel mogelijk heldere regels stellen, conflicten vermijden - Heeft leerling uitleg/instructie begrepen. Helpen bij aan het werk gaan/blijven. - Strakke regels + duidelijkheid, positieve benadering - n.v.t. - n.v.t. - n.v.t. - Niet	- Vooral agendacontrole. - Teksttype - Meer duidelijkheid en structuur - Leerlingen de ruimte geven om af en toe pauzes te nemen en zorgen voor zo min mogelijk afleiding. - Rust en structuur bieden - Rustige plek in de klas, evt. vooraan. Bij de les betrekken en opletten dat de leerling aan het werk is. - Wat vaker even naar het toilet laten gaan. Veel structuur bieden. - Zorgen voor weinig afleiding: vooraan/aparte plek in de klas. Veel bewegen, korte uitleg. - Duidelijke regels/kaders bieden.	- Vooral agendacontrole. - Consequentere opdrachten + uitleg. Duidelijkheid. - Meer duidelijkheid en structuur - Zorgen voor duidelijkheid van mijn verwachtingen. - Structuur bieden, persoonlijk aan het werk zetten, checken of opdracht begrepen is - Checken of ze begrijpen wat de bedoeling is en of huiswerk in de agenda staat. - Veel structuur bieden. Controle huiswerk in agenda. Extra uitleg geven indien nodig. - Geen extra zorg. - Extra uitleg, soms apart van de groep. - Duidelijke regels/instructie. - Helpen bij groepswork.

	- Extra aandacht m.b.t. aan ADHD verbonden symptomen. - Nooit verbieden als hij/zij naar de wc wil. Wel duidelijke afspraak.	- Heel duidelijk, korte mededelingen, veilige omgeving creëren. - Veel i.v.m rugzakleerling!
--	---	---

ODD, ADHD en ASS

- Ik volg wat er door begeleiders, orthopedagoge etc. aan afspraken wordt. Als redelijk ervaren docent signaleer ik kinderen waar iets opvallends mee is en bespreek dit met de zorgcoördinator/afdelingsleider.
- Geen
- Nauwelijks - Hangt heel erg van de desbetreffende leerling af.
- Dit gebeurt op individuele basis, afhankelijk van afspraken met mentor, Tineke en team. Sommige leerlingen veel zorg, anderen veel minder.
- Ik heb geen van deze leerlingen.
- Ik probeer duidelijke en concrete opdrachten te formuleren. En soms ook wat extra aandacht
- Opdrachten zo duidelijk en gestructureerd mogelijk uittypen. Groepswork grondig begeleiden: iedereen kent zijn of haar taak.

B.3 Is dit voor uw gevoel voldoende?

- Ja, het bieden van structuur en duidelijkheid gaat mij i.h.a. goed af (mede doordat ik wiskundedocent ben?)
- Binnen mijn les lukt het wel met deze leerlingen. De leerling zelf heeft wel extra aandacht naast de

lessen nodig

- Op dit moment is het voor mijn lessen voldoende. Afhankelijk van het type II. Dat nog zal binnenkomen van het svo.
- Het is in e praktijk werkbaar, mits er niet te veel zorgleerlingen in een groep zitten.
- Ik heb er niet structureel aandacht voor. Soms vergeet je het ook.
- Niet altijd: wanneer inzet van de leerling zelf ontbreekt & in zware gevallen.
- Nee waarschijnlijk niet, Kennis + tijdsaspect.
- Denk het niet, komt ook omdat er vaak 30 leerlingen in de klas zitten.
- ASS: Ja, hier kan ik mee omgaan. ADHD: Nee, ik vind het lastig om de leerlingen met ADHD en de andere leerlingen voldoende aandacht te geven.
- Het lukt niet altijd zo goed als ik zou willen, er zijn ook andere leerlingen die aandacht behoeven.
- Bij sommige leerlingen wel, andere leerlingen hebben meer aandacht nodig. Met klasgrootte van gemiddeld 28 leerlingen is de extra aandacht die je kunt geven beperkt.
- Ja, dit is wat ik nu kan. Ik durf wel te stellen dat veel gaat met een gezond boeren verstand en een normale wenselijke aanpak. Ik vind dat ik onvoldoende ben opgeleid om kinderen met een bepaalde stoornis echt afdoende te kunnen helpen.
- Ligt echt per leerling verschillend. De 'erge' gevallen zijn vaak niet te doen in een klas van 30. De overige 29 krijgen dan echt te weinig aandacht omdat je steeds met die ene leerling bezig bent.
- Ja, deze leerlingen functioneren naar behoren.
- Gaat meestal goed.
- Nee, leerlingen zitten met teveel in een klas. Geen tijd voor specifieke zorg..
- Soms wel, soms niet. Sommige kinderen hebben meer aandacht nodig, zoals tijd! En extra uitleg. - -
- Soms lukt dat, maar in een klas van 30 weinig mogelijkheden.
- N.v.t.

Bijlage K: (vraag C)

Ik heb behoefte aan...	Aanvulling	+ Geen aanvulling
kennis over/van...	- De individuele en persoonlijke behoeften/vereisten vd leerling - actuele ontwikkelingen - specifieke behoeften - de individuele leerling, wat ...werkt voor deze leerling - de diverse stoornissen - wat het kind heeft - ODD	2
vaardigheden om...	- met geïndiceerde leerlingen om te gaan - het beste een geïndiceerde leerling te kunnen helpen - om te gaan met - deze leerlingen te helpen - goed om te gaan met overprikkelde leerlingen	4
ondersteuning tijdens...	- lessen	1
collega's (uit de sectie of uit het team) die...	- luisteren en begrip hebben	1
materialen waarmee...	- ik optimale ondersteuning kan bieden - het kind kan werken	2
een zorgcoördinator die...	- deskundige hulp geeft (is bij ons op school ook aanwezig!)	2

	- die leerlingen begeleid - zorgplannen per leerling afsprekt en afstemt - me op de hoogte houdt - mij op de hoogte houdt van nieuwe ontwikkelingen - alles in de gaten houdt	
een speciale leerlingbegeleider die...	- bijvoorbeeld een klassenassistent zou fijn zijn - zorgplannen per leerling afsprekt en afstemt - ondersteuning biedt - deze leerlingen helpt zich aan te passen - voor kind zorgt op school - met bruikbare tips komt - het kind begeleidt -de rugzakleerling praktisch begeleid	2
meer handen in de klas in de vorm van...	- bij een erge vorm is het soms niet mogelijk om een klas van 30 leerlingen les te geven, omdat je erg veel tijd bezig bent met diegene. - iemand die aan deze kinderen voldoende aandacht kan geven	-
een leidinggevende/afdelingsleider die...	- begrip heeft voor de bijzondere situatie	-
meer tijd om...	- extra aandacht/begeleiding te kunnen geven indien nodig. - leerlingen te begeleiden - gesprekken met de ambulant begeleider te hebben	1

	- opdrachten specifiek uit te werken evt. vervangend te maken	
ouders die...	- meewerken - meewerken	-
een klaslokaal dat...	- meer computers heeft - meer ruimte biedt om leerlingen apart te zetten - groter is en meer plekken heeft dan leerlingen.	-
Anders, namelijk...	kleinere klassen om individuele aandacht te besteden kleinere klassen	-

Ik heb behoefte aan ondersteuning	Aanvulling	+ Geen aanvulling
bij het analyseren van ...	- door mee te denken of van gedachten te wisselen over... betreffende de leerlingen.	1
door praktijkvoorbeelden te laten zien van...	- onderwijs op maat	1
door een plan te maken voor...	X	2
door informatie te geven over...	- specifieke problemen - de diverse stoornissen	1
door een cursus of presentatie te krijgen over...	- de diverse stoornissen - hoe leerlingen zo efficiënt mogelijk te helpen	-
door bij een collega op lesbezoek te gaan om te zien	- die omgaat met geïndiceerde leerlingen.	2

hoe...		
door een (gedrags)deskundige te laten observeren in mijn les om...	- mij van tips te voorzien beter met deze leerlingen om te gaan	1
Anders, namelijk:...	X	-

Bijlage L: Recente krantenberichten

Tijdens het afronden van dit onderzoek werd de relevantie in de media bevestigd.

Door bezuinigingen in het onderwijs sluiten deze zomer de eerste scholen voor kinderen die extra zorg nodig hebben. In de praktijk betekent dit dat deze kinderen naar reguliere scholen moeten. Dit betekent een toename aan leerlingen met een autisme spectrum stoornis in het regulier onderwijs, aansluitend op de aanleiding en probleemstelling van dit onderzoek.

'Scholen voor kinderen met autisme gaan dicht'

Maatregelen bij invoering van passend onderwijs in 2014 eisen de eerste slachtoffers.

Bron: Stoffelen, A. (2013, 24 juni). 'Scholen voor kinderen met autisme gaan dicht'. De Volkskrant, p.1 en 4-5.

De Rekenkamer heeft een onderzoeksrapport gepresenteerd: 'Kunnen basisscholen passend onderwijs aan?'. Het gaat hier specifiek over het basisonderwijs, echter sluit de conclusie aan op één van de conclusies van mijn onderzoek: er moet geïnvesteerd worden in draagkracht van het onderwijspersoneel voor Passend Onderwijs: 'Het advies van de Algemene Rekenkamer aan de bewindslieden van OCW, de schoolbesturen en de scholen luidt dan ook om de komende tijd te investeren in het vergroten van de draagkracht van scholen in het algemeen en van het onderwijspersoneel in het bijzonder'.

Bron: Van den Bogaert, M. (2013, 2 juli). Rekenkamer twijfelt aan haalbaarheid passend onderwijs.

Opgeroepen op 3 juli, 2013, van VOSABB: http://www.vosabb.nl/rekenkamer-twijfelt-aan-haalbaarheid-passend-onderwijs/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=rekenkamer-twijfelt-aan-haalbaarheid-passend-onderwijs

'Rekenkamer bezorgd om passend onderwijs'

Bron: Rekenkamer bezorgd om passend onderwijs. (2013, 2 juli). NRC Handelsblad, p.2.

‘Ministerie eist te veel van basisonderwijs’

Rekenkamer: scholen niet klaar voor invoeren passend onderwijs

Bron: Pietersen, R. (2013, 2 juli). Ministerie eist te veel van basisonderwijs. Trouw, p.3.